

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hová
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legezésrűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 k3

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az ének és zene középiskoláinkban. Bod Károly. — Socialismus és a jelenkor. II. Böhm Sándor. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből. r. t. — Egyházi lapok szemléje. (z.-) — Irodalmi szemle. — Tárca: Egy szép lélek vallomásai. (Folytatás) — Vegyesek — Egyházi és iskolai hírek. — Szerkesztő postája.

Az ének és zene középiskoláinkban.

Sz.-Udvarhely, 1879. január hó.

A gymnasiumi nevelés és oktatás céljához, a human irányú általános képzéshez mérten, a lélekre közvetlenül ható művészeti tárgyaknak s azok között az énekek és zenének több tért kellene biztosítani s a szakszerű vezetésre több gondot fordítani, mint eddig történt!

A dal- és zene-művészet iránt való vonzódás és hajlandóság vele született az emberi nemmel s benne rejlik, kivált magyar természetünkben.

Bátran elmondhatjuk, hogy a dal és zene az emberiség közös nyelve. És nincs oly köszivű ember, ki bensőleg megindítható ne volna a szívből fakadó és szívhez szóló dal és zene által, ha csak végképen el nem fásult s érzéketlenné nem vált a kebel minden szép és nemes iránt!

Találón mondja a költő: „Nur böse Leute haben keine Lieder!“ De nincs is nekünk több oly hű barátunk, mint a dal, mely ringó bölcsőnk-nél fog kezét velünk s aztán végig kísér az élet rögös útain, míg végre a temető-kertben sirhantunk felett hangzik el utólszor!

A kis gyermek is, ki még alig tud eszmélni, édesdeden mereng dajkaja danáján s örömtől sugárzó arcczal tekint édes anyjára, ki bölcsőjét ringatva zengi altató dalát!

S avagy nem dalban dicséri-e a gyarló ember vallásos kultussa által teremtő és megtartó Istenét, midőn szent színe előtt buzgón leomolva, hálaadó éneket zeng?

Különbben is abban mindnyájan egyetértünk, hogy az iskolai nevelés főadata a gyermek testi erejének és lelki tehetségeinek összehangzatos fejlesztése. De már a helyes irányu fejlesztés kiválasztott eszközeit — úgy látszik — nem tudjuk mindig helyesen alkalmazni.

Pedig a ki egyszer a lélek fejlesztésre vállalkozott, annak ismerni kell az emberi lelket teljes mivoltában. Annak tudni kell, hogy a nevelés a testi és a lelki képzést együttesen öleli fel s hogy míg egyfelől a test erőinek gyakorlás által való fejlesztése feltétlenül szükséges, addig a lélek-képzésnek kiváltképen oda kell irányulni, hogy az ismerő, érző és akaró tevékenység, a fejlődés folytán, párhuzamban haladjanak s összehangzatuk meg ne zavartassék.

Ha tele tömjük a növendék fejlődő lelkét ismeret-halmazzal, de aztán az akaratot nem hajtjuk a jó és nemes felé, akkor talán növelhetünk egy ismeretekben gazdag szoba-tudóst, de semmi esetben sem életre való, világba termett ép és egész embert, nem hasznavehető társadalmi tagot.

S hát vajjon a kedély nemesítésére, az érzés finomítására fölösleges-e a nevelőnek figyelmét kiterjeszteni?! Mindnyájan jól tudjuk hogy nem.

De hiszen nincs is mellözve az érzelmi irányu lelki tevékenység fejlesztése — mondja talán valaki — hiszen épen a kedély nemesítésére és az izlés finomítására szolgálnak a költészet köréből vett olvasmányok, továbbá a képzőművészet köréből a rajzolás.

Mind igaz, mind szép és mind jó, de mi ezek-

kel nem lehetünk megelégedve, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy alig van olyan tárgy az iskolai nevelés körében, melyen a fejlődésnek indult gyermeki lélek több előszeretettel és vonzódással csüngen, mint a rá közvetlenül ható dal és zene.

Ezért ezek rendszeres tanításának a középiskolai nevelés és oktatás köréből kimaradni nem szabad. Ezek a lélekképzés legfontosabb eszközei és a költészetten kívül a főt a szívet a dal és zene köti össze.

De széptani alapon is nyugszik a dal- és zeneművészetnek középiskoláinkban való jogosultsága, mert ezek valódi életet nyújtanak s egygyé olvasztják lelkünket a természettel és a társadalommal.

A szép megjelenése által lelkünkben fölkelte az érzelmek mindig szélesebb hullám-gyűrűket vernek s végre lelkünk elmerül egy szebb világ tengerébe, hogy ne lássa többé a földi salakot s az érzéki durvaságot.

A dalnak és zenének valódi esztétikai képző eszközzé kell magasulnia a középiskolai nevelés és oktatás körében.

Mert az esztétikai érzésnek s fejlettségnek úgy az egyesek, mint az összes emberiség művelődés-

nek történelmi fejlődésében fontos szerepe volt, van és leendő után is. Mióta a szép hatással van az emberi lélekre s mióta ezen hatás tudalmával bírnak, azóta az emberiség jelleme, erkölce, sőt az egyesek gondolkozásmódja is tetemes módosuláson ment át, a társadalom javára, előnyére! Nyilvánvaló már, hogy a nevelés körében az esztétikai képzés is joggal követelheti őt megillető helyét.

Félremagyarázná szavainkat az, ki a mondottakból azon következtetést vonná, hogy mi a gyermek szép iránt való hajlamát rohamosan akarjuk természetellenes magaslatra, a művészet régiójába fölcsigázni s úgyszólván erőszakot akarnánk elkövetni a rendszeres fejlődés rovására!

Mi ezt teljességgel nem akarjuk tenni!

A külvilág számtalan és különböző hatású benyomásai érintvén a gyermek fejlődésnek indult lelkét, ezek a benyomások, a többször való ismétlődés következtében, állandó nyomot hagynak maguk után. Ha a külvilág e hatásai nyom nélkül tűnnének el az emberi lélekből, akkor a fejlődés teljesen meg volna akadályozva. Éppen ezen benyomások és kívülről jövő hatások által nyer lelkünk bizonyos ál-

TÁRCZA.

Egy szép lélek vallomása.

(Folytatás.)

Egy szellemes, kedélyes és tehetséges férfi vett szomszédságunkban lakást magának. Azon idegenek közé tartozott ő és családja is, a kiket én ismertem. A szellem-, életmód- és szokásainkra nézve nagyon is összeillettünk, s ez okból hamar meg is barátkozánk.

Filó, így akarom őt nevezni, már férfi korában volt s atyámnak, ki gyöngélni kezdett, némely dolgaiban nagy mértékben segédkezett. Csakhamar családunk belső barátjává lett, s minthogy ő, a mint kifejezte magát, bennem olyanra talált, a ki sem a nagy világ kikapó s üres, sem a magányba vonult emberek aggályos színét nem viseli magán, bizalmas barátokká lettünk. Rám nézve ő nagyon kellemes és használható ember vala.

Jóllehet a legkisebb kedvem hajlamom sem volt a világi foglalkozásokba elegyedni és azokban cselekvő részt venni, mindazonáltal örömet hallgattam arra, s jól esett tudnom azt, a mi közel s távolban történt. A külvilág iránt

igyekeztem érzéketlen lenni; érzületem, bensőségem s szeretetemet Istenem, enyéim s barátaim számára tartottam.

Ez utóbbiak, ha szabad így fejeznem ki magamat, Filóval kötött új viszonyomra féltékenyek voltak, s ha e miatt megintettek, nem minden ok nélkül tovék. Sokat szenvedtem magamban, mert ellenvetéseiket nem tarthattam magam sem teljesen alaptalanoknak, önzésből származottaknak. Korán megszoktam nézeteimmel hódolni, de meggyőződésemmel ez alkalommal nagyon makacsul szegültem ellen. Istenemhez fordultam, hogy engem óvjon, védjen, vezessen, s minthogy erre szívem hajlamomat tovább sem ellenzé, megvizsgálódva haladtam pályámon tovább.

Filónak általában véve némi távoli hasonlósága volt Narciszhoz; csakhogy érzését a kegyes nevelés jobban összpontosította s bensőbbé tette. Kevesebb hiúsággal, de több jellemmel bírt, s ha az világi foglalkozásaiban finom, pontos, kitartó s fáradhatatlan vala, ez világos, éles felfogású, gyors, s hihetetlen könnyűséggel dolgozott. Tőle tudtam meg, hogy csaknem mindazoknak az előkelő embereknek, kiknek külsőjüket a társaságban megismertem, minő belviláguk, s jól esett mintegy őrhelyről távolból szemlélnem a világ zsváját. Filó előttem többé mit sem rejthetett el: lassanként bizalmasan közölte velem élet- és szívviszonyait. Aggódtam miatta, mert előre láttam bizonyos körülményeket s bonyodalmakat, s a baj előbb megjött, mint gondoltam, mert folyton tartozkodék bizonyos vallomásoktól s vé-

landó jelleget, hangulatot, mely aztán alapja a magasabb aesthetikai képződésnek.

A külvilági tárgyak aesthetikai hatásainak elfogadása igaz hogy lát- s kivált hallérzékeink közbejövetele által történik, de a szép, lényegében mégis csak benső létre és életre irányul; a külső jelenségeknek (szin, hang) csak mellékes szerepök van, ezek csupán eszközök a végre, hogy az igazi benső hangulat teljes öntudatra emelkedhessék.

Meg levén már az emberi s tehát a gyermeki lélekben is a szép érzék alaptehetéke, csak fejleszteni kell, hogy az a szép helyes felfogása iránt való tehetséggé, izléssé, később kritikává magasuljon, sőt odáig fejlődjék, hogy többé a szép eszméjének realizálása se legyen lehetetlen.

És ha már tényleges állapotainkat vizsgáljuk, el kell ismernünk, hogy bárha mai napság a művészeti ágak alapvonalai megismertetésének szükségességét mindenki belátja, s bárha tudjuk, mert érezzük és tapasztaljuk, hogy magyar fajunk kiválóan dal- és zene-kedvelő: mégis épen az ének- és zene-tanítás volt a legújabb időkig elhanyagolva alsóbb iskoláinkban épen úgy, mint a felsőbbekben és ezen elhanyagolt állapot okozta és okozza, hogy az ered-

gül is csak annyit fejtett föl, hogy én a legrosszabbat gyanithattam.

Mily hatása volt ennek szívemre! Előtte egészen új tapasztalatokra tettem szert. Leírhatatlan fájdalommal szemléltem egy Agathon-t, a ki a delphi ligetekben növekedve, a tandíjjal még tartozott, s ezt most terhes hátrálékos kamatokkal együtt fizeti, s ez az Agathon az én nagyon is benső barátom volt. Részvétel teljes és élénk vala; vele együtt szenvedék, s mindketten feletté különösnek találtuk állapotunkat.

Miután kedélyvilágával hosszasan foglalkoztam, önmagamot kezdtem vizsgálgatni. A gondolat, te sem vagy jobb, mint ő, mintegy kis felleg, úgy emelkedett felém, lassánként mind szélesebbre terült, s elsötétíté egész lényemet.

Ekkor nemcsak gondoltam, nem vagy jobb, mint ő; ezt éreztem, s úgy éreztem, hogy ezt még egyszer érezni nem tudnám: s az átmenet nem történt gyorsan. Egy évnél több időtartam alatt arra a meggyőződésre kellett jönnem, ha egy látthatatlan kéz nem korlátozott volna engemet, egy Girard, Cartouche, Damiens vagy bármely megnevezhető szörny válhatott volna belőlem: erősen éreztem szívemben erre a hajlandóságot. Istenem, minő felfedezés!

Ha eddig a bűnnek valóságát még csak a legkevésbé sem észlelhettem, most ennek lehetősége sejtelmemben legijesztőbb módon jelent meg, s a rosszat még sem ősmertem;

mény az e téren néhol mutatkozó jóakarattal sem egyenlő, annak nem megfelelő.

Hiában akarnók a baj okát alapszervezetünkben keresni, azt mondván, hogy talán szervezeti javaslatunk készítői ezt a kérdést nem méltatták kellő figyelemre. A szervezeti javaslat szerint az ének a négy algymn. osztályban heti két órán kötelezett tárgy s azon felül is az önként vállalkozók karban énekelnek. A zenére nézve már szerv. javaslatunk is keveset mond. Ha a tanítás rendszeres volna, négy év alatt is sokra lehetne haladni, legalább az éneklésben.

De épen a kritikán alól álló schlendrian és rendszer nélkül való tanításban keresendő s lelhető fel a baj eredete.

Valóban nem tudjuk eléggé kifejezni azon könnyelmű mulasztás káros eredménye fölött való aggodalmunkat, hogy az ének és zene nem taníttatnak kellőképen középiskoláinkban?

Csak magunk között kell szótneznünk, hogy az e tekintetben mutatkozó hiányoknak szembeötlő példáival találkozunk.

Az erdélyi részekben fennálló középiskolák közül — tudunk szerint — csak a reformatusok kol-

éreztem, hogy bűnös is lehetnék, s magamat mivel sem vándolhattam.

A mely mérvben minél jobban meggyőződtem arról, hogy ilyen lelki állapot, a milyennek az enyémet találtam, a legfőbb lényvel való egyesüléshez, melyet én a halál után elérni reméltem, nem illő; azon mérvben kezdtem mind kevésbé félni attól, hogy tőle ennyire elszakadhatnám. Mindazon rossz mellett is, a mit magamban felfedeztem, szerettem őt, s gyűlöltem azt, a mit érzek vala, sőt komolyabban óhajtottam gyűlölni, s egész óhajom csak az volt, hogy e betegségből s e betegségre való hajlandóságtól megszabaduljak, s bizonyos valék, hogy a legnagyobb orvos nem fogja megtagadni segítségét.

E kérdés lebegett előttem: mi gyógyít meg e betegségemben? Erényesség gyakorlása? Erre nem is gondolhattam, mert több mint tiz év óta életem csupa erényesség gyakorlásából állott, s mégis a csak most felismert rémképek lelkembe mélyen bevésődtek. Nem törhettek e ki azok, mint Dávidból is, a midőn Batsebat megpillantotta, s nem volt-e ő Istennek barátja, s nem valék-e én is bensőmben meggyőződve, hogy Isten barátom?

Kikerülhetlen gyöngesége-e ez az emberi nemnek? Megnyugodhatunk e abban, hogy valaha vonzalmainknak uralmát elismerjük és a legjobb akarat mellett még sem marad egyéb hátra soha, minthogy a bukást, melybe esünk, megutáljuk és hasonló alkalommal újra megessünk.

Az erkölcsztanból vigaszt nem merithettem. Sem szí-

legiumaiban nyer a nép-, vagy elemi iskolából átjött gyermek oktatást az énekből is, mint kötelezett tárgyból.

De alig tudjuk elhatározni, hogy vajjon az az énektanítás, a mely a mi reformatus középiskoláinkban ez idő szerint foly, többet ér-e, vagy talán még rosszabb a semminél?

Mi hisszük, hogy az énektanítás úgy, a mint az több helyen foly, a semminél éppen annyival rosszabb, mint a mennyi időt (hetenként 2 órát) ráfe-csérünk.

Teljesen meg vagyunk győződve a felől, hogy az a heti két óra, melyen a gyermekeknek négy, vagy hat éven át éneket tanítanak, egészen elveszett.

Más tantárgyak tanításánál mégis csak mutatkozik bizonyos egyöntetőség és rendszer; de az énektanításnál semmi gond, semmi figyelem!

Rendesen rábizzuk az énektanítást — quasi köteleességet — a felsőbb osztályok tanulóira, kik között lehet néha olyan is, ki egész odaadással csüng a hangzó művészeteken, de bizony a legtöbb sem hivatást nem érez magában, sem nem ért az énektanításhoz. És mi az eredmény?

gora, a melylyel érzületünket akarja fékezni, sem kedveskedése, a melynek czélja hajlamainkat erényekké csinálni, engem nem elégíthetett ki. De azon fogalmak, melyeket bennem a láthatatlan baráttal való társalgás gerjesztett, sokkal nagyobb becszel birtak előttem.

Mialatt egyszer ama dalokat tanulmányoztam, a melyeket Dávid azután a utálatos baleset után költött, szerfelett feltűnt előttem, hogy ő a benne lakozó rosszat már magában az anyagban észrevehé, a melyből leve; hogy azonban óhajta magát fölloldani a büntől, s hogy egész lévvel tiszta szívért könyörgött.

De hogy nyerhetni meg azt? Jól tudám a választ erre a hitágazati könyvekből; bibliai igazságként állott előttem az, hogy Zézus Krisztus minden büntől megtisztíthat. Azonban csak most vevém észre, hogy eme oly gyakran ismételt mondást, még eddig meg nem értettem. A kérdések, mit jelent ez? miképen történik? éjjel-nappal foglalkoztatának. Végül azt hívém, mintha megcsillant volna előttem, miszerint az, a mit fűrésztem, az örök ige megtestesülésében található fel, a mely által minden, s mi is, teremtetünk. Hogy az örökkévaló, ama mélységekben, melyekben mi tapogatódzunk, s melyeket ő általlát, felöllel, egykor földi lakósként szerepelt, állapotunkon fokról-fokra, a foganatástól s születéstől a sirig, keresztül ment, hogy ezen különös kerülő-út után ismét felszállott a világos magasságba, a hol majd egykor nekünk élnünk kell, hogy boldogok le-

Az, hogy megtanítanak néhány éneket, de nem tanítanak énekelni, — az, hogy 4—6 hosszú éven át bemagol a gyermek egy néhány zsol-tárt és a mellett egy rakás izléstelen világi dalt és így az a 4—6 évig tartó lelketlen nyaggatás éppen elégséges arra, hogy a szegény gyermek kebeléből a zene és ének iránt való hajlammak még csirája is kiveszszzen.

A zene már a mi rendszerünkénél fogva sem levén kötelezett tárgy, csak az önként vállalkozóknak szokott tanítatni s e tekintetben már az eredmény kedvezőbb, habár szakszerű vezetés hiányában, a legtöbb helyen nem kielégítő!

A zene- és ének-művészet iránt való hajlam magas tökélyre fejleszthető, ha az ahoz való körülmények és eszközök nem hiányoznak.

Nyujtsunk tehát alkalmat minden növendéknek arra, hogy vele született hajlamait fejleszthesse.

Lehet, hogy a legszegényebb szülők gyermeke kiváló zene talentummal született, de mit ér, ha ezen tehetséget nem volt alkalma művelni, helyes irányban fejleszteni?!

A reformált kollegiumokon kívül levő többi középiskolákban az ének mint kötelezett tárgy, mel-

gyünk; ez nekem mint egy szürkületi homály mellett, ki lön jelentve

Oh miért kell olyan dolgokról beszélnünk s képeket használnunk, a melyek csak külső állapotokat jeleznek? Hol létezik rá nézve valami magas, vagy mély, valami sötét, vagy világos? Csak nekünk van: fenn s alant, nappal s éjjel. S éppen azért öltött ő ember-alakot, mert különben nem részesülhetnénk benne.

De hogyan nyerhetünk részt e megbecsülhetetlen jó-téteményből? Egy esemény elbeszélését elhinni, mit használhat nekem? Annak hatását, következményét kell hogy magamévá tegyem. S így magamévá téve e hit egy sajátos, az emberi természetre nézve szokatlan állapotot kell, hogy támaszson a kedélyben.

Ugy hát oh Mindenható! ajándékozz meg a hittel; így esdeklém egykor szívemnek nagy szorongásában. Egy kis asztalra borultam, a mely mellett ülék, s könnyes arczomat kezeimbe rejtettem. Ekkor olyan helyzetben valék, a minőben lennünk kell, midőn azt akarjuk, hogy Isten imánkat hallgassa meg, s a milyenben ritkán vagyunk.

De ki tudná ecsetelni azt, mit akkor éreztem! Valami ellenállhatatlan vonzalom ragadta lelkemet a feszülethez, a melyen Jézus kiszenvedett; egy vonzalom volt az, más-kép nem nevezhetem, teljesen hasonló ahoz, a melylyel lelkünk egy távollevő kedveshez száll, egy közeledés, a mely hihetőleg sokkal inkább létező s való, mint a hogy mi gyanítjuk. Így közeledett lelkem ahoz, ki emberré lett s keresztfán halt meg, s abban a pillanatban tudtam, mi a hit.

lőzve van s a zene sincs fölvéve a tananyag körébe. És ha mégis az illető intézetek tanító és kormányzó testületei nem kimélnék anyagi és szellemi áldozatot, csakhogy a hézagot valamiképen pótolják s az ügyet megmentse: vajjon ezen tény nem elég hangosan beszél-e a mellett, hogy ének és zene a lélek összhangzatos kiképzetésének kimaradhatatlan eszközei és hogy azok elhanyagolása vagy teljes mellőzése multhatlanul a nevelés rovására történik.

Általános a panasz a tanórák nagy száma s általában a tanulók túlterhelhetése miatt. Mondhatná azért valaki, minek való még zene és éneklés tanítással is szaporítani a tanórák számát? bárcsak a bőkezűen kimért tananyagot győzze a növendék feldolgozni és megemészteni s ha ezt elvégezte, hadd pihenjen vagy szórakozzék!

Hogy az egyes középtanodai osztályokban feldolgozandó tananyag mennyiségének meghatározásánál nem vagyunk fukarok s nem mérünk az új mértékkel, az kétségtelen. Ugy de, nézetünk szerint, a zene és ének tanulása által, a mennyiben itt nem annyira az ismerő, mint inkább az érző tevékenység jó működésbe — pihen a lélek és ez a pihenés jótékony hatást gyakorol reá.

Ez a hit! mondtam, s félig ijedten ugortam fel. Erre fürkészni kezdem vala lelki állapotomat, hogy bizonyossá legyek szemléletem valósága felől, s csakhamar meggyőződtem, hogy szellemem megnyerte a képességet magasra szállani, a mit eddig nem ismerék.

Ilyen érzelmekre nem találni szavakat. Egészen világosan megtudám különböztetni azokat mindennemű képzeletől; képelem és kép nélkül is épen oly szemléletőséggel bizonyítanak egy tárgyról, melyre vonatkoznak vala, miként a képzelet ereje, midőn távollovó kedvesünk vonásait festi előnkbe.

A mint első elragadtatásom elmúlt, észrevehem, hogy e lelki állapotot előbb is ösmérém; de soha sem éreztem ilyen hatályban. Soha sem tudtam emlékezetemben megtartani, sem magamévá tenni. Azt hiszem mindenekfelett, hogy minden emberi lélek egyszer vagy máskor abból valamit érzett. Kétségkívül ez az, a mi mindenkinek tudtára adja, hogy van Isten.

Ezen erővel, mely csak koronként szálla meg előbb, mostanig nagyon is megelégedtem, s ha különös végzet által a váratlan csapás nem ért volna engem, s a mellett saját képességem iránt is minden bizalmam nem vesztettem volna el, akkor talán azzal az állapottal mindig meg lettem volna elégedve.

Most azonban ama nagyfontosságú pillanat óta szárnyakat nyertem. Képes valék felülemelkedni azokon, melyek előbb fenyegetének, mint egy madár, mely könnyedén repül

Mi ezekből folyólag ohajtanók, hogy a zene a középiskola első, második és harmadik osztályai-ban — az ének pedig mind a 6 vagy akár 8 osztályban vétesse föl a kötelezett tárgyak sorába s taníttassék rendszeresen. Lehet, hogy ezáltal sok parlagon hagyott tehetség emelkednék ki oly magaslatra, honnan fényt árasztthatna, a család öröme-re s talán a nemzet javára, dicsőségére.

Bod Károly.

Socialismus és a jelenkor.

II.

Louis Blanc volt az, ki a februári örök emlékezetű forradalom által egy országos munka-bizottság élére állitva, classicus gnomába fogta össze s minden socialis törekvések sarkelvévé emelte azon felfogást, melyet eddigi fejtegetéseinkben szándékosan kerülgettünk. Az ember bizonyos képességeket nyert Istentől, melyek korlátlan kifejtése a társadalomnak nevezett közeg útján történhetik csak. Minél többre képes valaki, annál többet kell tennie. Ki másnál kétszerte erősebb, méltányos, hogy kétszerte nagyobb terhet viseljen el; ki pedig értelmesebb, annak világozságot kell terjeszteni a nálánál csekélyebb értelmességek-re is. Innen ez elv: mindenkitől képességeihez mérten, az, a mit kötelességnek nevezünk.

el a leggyorsabb áradat felett, a mely előtt a kis kutya keservesen ugat s állva marad.

Örömem leirhatatlan vala, s habár senkivel sem közöltem azt, enyőimek mégis szokatlan derűtséget vettek észre rajtam a nélkül, hogy megtudták volna érteni, mi okozta örömemet. Vajha örökre hallgattam volna, s törekedtem volna lelkemnek tiszta összhangját megőrizni! Vajha ne hagytam volna magam a körülmények által félrevezettetni, hogy titkaimat eláruljam! Oh akkor egy nagy kerülőúttól kiméltém volna meg magam!

Ha előbbi tiz évi keresztyén pályafutásom alatt e szükséges erő nem volt meg lelkemben, más becsületes emberek helyzetében éreztem én is magamat; az által segitettem magamon, hogy képzeletemet mindig olyan képekkel foglalám el, a melyek Istenre vonatkoztak, s valóban már ez is haszon: mert az ártalmas képeket s azoknak rossz hatását ezáltal visszatartjuk. Továbbá megragadja lelkünket egy s más a szellemi képek közül és így egy kissé fölszárnnyal a magasba, a mint a kis madár röpked egyik ágról a másik-ra. Jobbnak a hiján ez eljárás nem egészen megvetendő.

(Folytatása következik.)

Viszont, mindenikünk bizonyos szükségleteket hozott magával világra, melyek kielégítése nélkül földadatainkat, mint emberek és polgárok nem teljesíthetjük. Ebből kifolyólag: mindenkinek, a község erejéhez képest, szükségleteinek megfelelőleg — ez a jog.

Már most ebből egy fontos állam-elméleti eredmény vonható ki. Az álladalmak jogi eredete többé nem ama tartalmatlan, merő nemleges irányu chablonra vezetendő vissza, mely szerint ez már meglevő, vagy előlegesen föltételezett bizonyos positiv viszonyok fenntartásának kölcsönös biztosítása, hanem, mint egy általános, s az ember összes érdekeit szem előtt tartó joguralom szükségszerű megvalósítása, tényleges jelleget ölt. A doctrinarismus az állampolgárt, még mielőtt államról szó lett volna, minden sajátágaiban s minősítettségeiben dogmatica létezőnek tette fel; socialista theoreticusok ellenben szakítanak a „laissez-faire“ elvével, s az államhatalom közrehatását oly körökre hívják ki, melyek egy ily hypotheticus kiindulási ponton túlesve, hogy úgy mondjuk, az emberiség közvetlen, elsődleges jogait képviselik. Egyike ezeknek s első, melyet az 1848-diki francia munkás mozgalmak fölvetettek, a munkajog.

Tanulságosabb, s egyszersmind a socialismusra nézve kedvezőbb összehasonlítás alig tehető, mint a melyet a februári forradalom s a provisorius kormány akkori számos bírálói közt (kik közül az angolok közbevetőleg szólva kisé élesen jártak el) s az így kifejlett tollharcz alkalmából Stuart Mill tett, párhuzamot vonva a „droit au travail“ s Erzsébet szegényi törvénye közt, mely utóbbit Angliában, s méltán, nagy becsben tartják. Kitetszik ebből, hogy nemcsak elvi előzményei voltak, már régtől fogva, makacsul ostromolt socialis intézményeink legtöbbszörének: de sőt emezek inkább fokozatos fejlődést, mint radicalis reformokat képviselnek azokkal szemben, a politikai s nemzetgazdaságtani eszmék történetének szempontjából. Így a munkajog nemcsak hogy az erkölcsi igazságok egyik legnyilvánvalóbbja, de mint politikai kötelezettség is lehető legimperatívabb jellegű, s az angol szegényi törvényvel szemben kiváló előnyökkel bír. Nagyobb szabásu, már csak azért is, mert míg az angol gyakorlat a községi rendszeren alapszik s minden egyes szegénynek munkát, sőt munka nélkül is egyéni támogatást adni van hivatva, a „droit au travail“-ban nincs meg ez alamiznaszerű vonás, mely különben is megbizhatatlan. Ellenben az általános munkapiacz igényei alapján szervezi a munkát, olyformán, hogy ha alkalmazásiány észlelhető, az állam meglevő alapja készen áll a productiv egyensúly helyreállítására, s ugyanakkor, mikor mindenki számára munkáról gondoskodik, egyszersmind senkit sem ment fel a felelősség alól, hogy alkalmazást keressen. A kormánynak ily beavatkozása a munkások javára, collectiv értelemben, sokkal előnyösebb annál, mikor a község vállalja magára a munkakeresést, minden gyöngye testalkatu egyén számára, ki nem elég szorgalmas és becsületes, hogy maga tegye azt.

Egyetlen ellenvetés tehető csak, Stuart Mill szerint,

a forradalmi kormány ez alkotására, hogy tudniillik kifelédett számításából egy fontos tényezőt, a népesedés elvét. Mert hiában hangsúlyozzuk, hogy a föld mindnyájunkkal közös, s hivatva van mindenki számára kellő subsistentiát biztosítani, a nélkül, hogy komoly figyelembe vennénk más oly törvényeket, melyek ellenhatása a legszebb terveket s reményeket romba képes dönteni. Szóval a munkajog védői feledik azt, hogy habár mindenki, hasznos dolgon munkás, joggal bir helyet foglalni a közös igyekezetnek föltéretett asztalnál, de nincs joga oda idegeneket vinni, a többiek beleegyezése nélkül. Vagy ha ez történik, úgy méltányos, hogy az ezek által elfogyasztott mennyiség meghívók részéből levonassék. Mert ha elég készlet is létezik azok számára, kik születtek, de nem elegendő azok számára, kik még születhetnének, s így a munkajog megadása épen azokra válnék első sorban végzetessé, kik azt jelenben sürgetik, hacsak egyidejűleg alkalmas megszorítás alá nem vettetik a gyermekszám szaporításának hajlama is, a mit különben Stuart Mill épen nem tart lehetetlennek a moralis fejlődés egy magasabb stadiumán.

Nehogy azok, kik egy ily nagy gondolkozót a socialismustól elvitatni ohajtanának, alkalmat higgyenek találni erre itt, ez ellenvetésben: sietünk kijelenteni, hogy Stuart Mill csak az oportunitás szempontjából emeli föl itt szavát egy oly tény ellen, melyet kedvezőbb körülmények között maga is habozás nélkül követendőnek tartana. Mi több, aggodalmai, mint mindjárt látni fogjuk, tán fölöslegesek is. Látnivaló, hogy az egész ellenérvelés Malthus ismeretes törvénye alapján áll, hogy tudniillik míg a tápszerű szolgáló szervezetek a természetben a számtani haladvány törvényeit követik, addig a fogyasztó emberiség geometriai arányban szaporodik, s bekövetkezendő lesz azon idő, hogy a gyér kínálat nem fog többé megfelelni a rohamosan növekvő keresletnek. Döntővé az ellenvetés tehát csak azon esetben válhatnék, ha e meglehetősen avult elmélet kétségbevonhatlan bizonyosság volna, a mi pedig nem áll, mert több ízben sikeresen cáfoltatott meg. De különben is, a tapasztalat épen azt tanítja, hogy bizonyos osztályok növekvő jólléte, ha nem gátolja a népesedést, legalább is állandó korlátok közé szorítja. Tulnépesedés csak általános elszegényülés eredménye, s ugyanazon ország anyagilag legvirágzóbb helyei népesedési tekintetben stationariusok, ha csak az általános jólléthez erkölcsi s műveltségi raffinement is nem járul, mely esetben épen visszaesés észlelhető. Így Franciaországban, hol az anyagi állapotok jelenlegi általánosan kedvező volta, többszerü gátló körülmények daczára is, példányszerűnek mondható, a népesedési viszonyok, még az utóbbi háboru által okozott jelentékeny zavarásokat leszámítva is, újabban csaknem retrogressiv irányt vettek. Bárki is képes lesz, e tényeknek igen egyszerű lélektani jelenségekre való visszavivése útján meggyőződni arról, hogy e tekintetben a munkajog gyakorlati létesítésének épen semmi sem áll utjában.

Az az elv, melylyel a socialismus a nemzetgazdasági viszonyok fejlesztésében munkál, a különleges érde-

kek egységesítésének, öntudatos irányzásának elve, szemben a rendezetlen állapotokból folyó kereskedelmi- és iparváltások szomorú következményeivel. Akár az ugynevezett cooperatív társulatok, az egyenlő munkabér, vagy bármilyen más rendszabályok útján történjék ez, azon tekintet, melyre különös súlyt fektet: a munkásosztályok felszabeditása a szegénységből, mely nem egyéb, mint rab-szolgaság. Hogy a socialismus a szabad versenyt perhorrescálja, az könnyen érthető, tekintve azon végtelen igazságtalanságokat, melyeket káros befolyásával az iparvilágban szentesített, mely alatta a fegyveres küzdelmek egy csata-terévé vált, hol a vak esély alól senki sincs kivéve, s pangás és tönkremenés közt hánykodik s vész el a legbecsületesebb szorgalom és törekvés, s mindez azért, mert minden érdek a lehető legélesebben van egymással szembeállítva, a helyett, hogy kiegyenlítésökre közös támogatással munkálnának, s a legfékezetlenebb termelésiáz okos előrelátás által nem irányoztatik. Ily társadalmi rendszer hátrányai szembeötlők. A nevelés és önfenntartás eszközei, az értelmi és erkölcsi előmenetel utjai, a tőke, a földbirtok és a nyers anyagok, egy aránylag kicsiny töredék so-vár kezeiben vannak letéve; ez a töredék rendelkezik a többi felett, nemcsak, de sőt azok minden jövődö maradékaik felett is, kik segélytelen helyzetökben kénytelenek a fölöttük állók könyörületére szorulni. Fájdalom azonban, a mit munkásságokért cserében kapnak, az nem méltányos egyensulya fáradozásoknak, hanem csak az a harapás kenyér, mely épen elég arra, hogy termelésük közepette el ne vesszenek, s a versengő nyerészkedés még ezt is hajlandó az életszükségletek legcsekélyebb mértékére szállítani le. Ily körülmények közt a munkás nem úgy él, mint szeretne, de csak a mint tud.

Pedig ez már határozottan ellenkezik a természetnek sziveinkbe írott törvényeivel, melyek értelmében minden ember már eredetileg azon hely betöltésére van hivatva, melyre vágyai, képességei irányozzák, s melynek ennőlfogva a legnagyobb előszeretettel és sikerrel tudna megfelelni. Társadalmunk jelen helyzetében ez igény nem nyer kielégítést. A pályaválasztást ritkán az egyéni hajlam, többnyire esetleges combinatiók, születési helyzet, vagy a nyomorult kenyérkérdés döntik el. Csak ebből magyarázhatjuk ki azon ellenszenvet, melyet valaki foglalkozása iránt táplál, s melyet restség néven jelölünk, értvén ez alatt oly valamit, mi a valóságnak legkevésbé sem felel meg. A restség fogalma merőben társadalmi fictio. Ilyet a természet nem ismör, mert lehetetlen, hogy azért ültetett volna belénk képességeket, hogy használatlanul maradjanak, ellenben azoknak önkéntes gyakorlását valódi gyönyörre emelte. Végtelen szép és üdvös tér nyilik itt a jövő nevelése elé, melynek föladata leend mibennünk erőszakolás és egyéniségünk csonkítása nélkül fejleszteni ki ép azon tényező elemeket, melyek individualis lényünk alapját képezik, mig a társadalom másrészt utat és módot desz nyitandó ezeknek lehető legszélesebbkörü érvényesítésére. Pillanatig sem áltatjuk magunkat azon vérmes re-

ménnyel, hogy ily uton teljes congruentia lenne elérhető, de hisz ez nem is szükséges; socialis törekvéseknek, mint már többször hangsulyoztuk, egyedüli céljok a közértelem irányzó meghatározásai alá vonni az emberiség ama fontos érdekeit, melyek felett eddig korlátlan önkény s vak véletlen döntött.

Természetesen az emberek már természetileg egyenlőtlenek, erejük, tehetségök és szükségleteik tekintetében. Ily különbözőségek nivellirozása túlmenne az észszerűség határain. Azonban nem lehet tagadni, hogy a társadalom ép azért alakult meg, hogy megakadályozza azt, hogy az egyenlőtlenység az elnyomás, vagy szenvedés forrásává váljék, a mi pedig kikerülhetlen a szabad verseny rendszerében, legalább annak jelenlegi alakjában, hol a tudatlanság és szegénység védtelenül van zsákmányául dobva az értelem és pénz visszaéléseinek. Gyökeres változásokat volna hivatva e téren eszközölni egyfelől az ingyen-oskolázás rendszere, a szabad pályaválasztás fenntartott elveivel kapcsolatban, mely megakadályozza azt, hogy 8—12 éves gyermekek már a nagyvárosi gyárak egészségtelen levegőjében tékozzolják el ifju erejüket, mig a fölserdült leányok föltartóztathatlanul üzetnek a prostitutio gyalázata felé: másfelől pedig a kormány egyenes beavatkozása a munkások javára nemcsak a munkajog passiv előismerésében, de tényleges államsegélyben. E pontnak taglalása már azonban az ujabban nagy hirre emelkedett productiv társulatoknak előleges, rövid vázlatát teszi föl, miről a következő cikkekben.

Böhm Sándor.

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. Január 26.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök; b. Bánffy Dániel, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, Gyarmathy Miklós, dr. Jenői Viktor, igazgató tanácsosok; pénztárnok, számvevő, titkár.

Az időközben elnökileg elintézett ügyek bejelentése és tudásul vétele után, titkár útasítottott, hogy vegye számba: kiktől nem jöttek még be az aláírással ellátott gondnoki utasítások; ezeknek megsűrgtetése elrendeltetik.

A főt. püspök úr előre bocsátva, hogy értesülése szerint a romaniai missio Szászkuti egyházközségében a hivek huzamos idő óta vannak kellő gondozás nélkül: jelenti, hogy a missionariust felhivta a lehető rövid idő alatt a helyszínére kiszállani s Istentisztelet tartása s az urvacsora kiszolgáltatás által a hivek lelki szükségzeit kielégíteni. Szolgál tudásul.

Szabó Pál esperes felterjeszti a zilahi egyházközség kérelmét s az ujonnan szerkeztettés mellékelt díjlevél megerősítését kéri. A díjlevél megerősítettetik. A l elkészre vonatkozó határozat addig felfüggesztetetik, mig az ellene emelt panasz rendes uton elintéztetik.

A n.-enyedi főtanoda előljárássága felterjeszti a jószágigazgató véleményes jelentését, az enyedi szőlőknek.

a ker. közgyűlés által elhatározott eladására vonatkozólag. A felterjesztés, annak gazdasági részére véleményes jelentés tétel végett, kiadatik b. Bánffy Dániel igazgatótanácsosnak.

Szász József esperes, az ig. tanács múlt évi rendelete következtében felterjeszti a k.-ajtai kepeváltságra bejött és kiadott négyezer forintról szóló kötvényeket, valamint az egyházközség idevonatkozó határozatának másolatát. A kötvények hiányosaknak találhatván s a kiadott pénzek kellően biztosítva nem lévén, az esperesnek kötelességévé tétetett, hogy haladéktalanul szálljon ki a nevezett egyházközségbe, a hiányos kötleveleket szabályszerűekkel cseréltesse ki, s az ig. tanács által adott részletes utasításokhoz képest a kepeváltsági alap biztosításáról gondoskodik. Ha e rendeletnek kellő sikere nem leendő: az ig. tanács vizsgálatot fog elrendelni, melynek költségeit a hibásoknak találandó egyének (esperes, pap, vagy egyházközségi tagok) fogják hordozni.

Szász József esperes felterjeszti a k.-ajtai egyházközség kérelmét 1000 db. szálfá eladásának engedélyezése iránt. Az engedély megadatik.

Bartha Lajos esperes felterjesztést tesz a bretteyi és kitidi egyházközségek egyesítése tárgyában. Kérdés intézetik az espereshez aziránt, hogy mivel indokolja a bretteyi e. község, előbbi papi fizetésének az egyesítés utánra szándékolt leszállítását, valamint az iránt is, hogy miképp szándékozik az egyesített két község gyakorlatilag fogantatba venni ama proportionált befolyást a papválasztásnál, melyet elvileg elhatároztak.

Solymosi István esperes felterjeszti a bözödi ev. ref. és unitarius egyházközségeknek az iskolákra vonatkozó egyezményét. Azon feltétel alatt, hogy az unit. egyh. közönység képviselő tanácsa is helyben fogja hagyni, az egyezmény megerősítettik.

Sylvester Domokos esperes felterjeszti a m.-péterfalvi papilak tervét és költségvetését. A balászfalvi papilak tervének és költségvetésének alapján, az építés engedélyeztetik.

Főt. püspök úr beadja a fogarasi egyházközség felterjesztését az új orgona fölállítása tárgyában, költségvetéssel és tervrajzzal együtt. Felhivatik az e. község annak kimutatására, hogy az előirányzott pénztármaradék valóban megvan-e, egyszersmind utasítatik, hogy az orgona-készítővel egyezzenek úgy, hogy az orgona ára két év alatt legyen kifizethető.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

(-z.) A „Prot. egyházi és isk. Lap“ 4-ik számában Biebrunner Gusztáv Predikáció-e vagy mise? fölirat alatt föltünteti azt az egy részről hangoztatott panaszt, hogy a prot. pap túl van halmozva a prédikálással, s hogy e túlhalmozottság nemcsak a papra, hanem a hívőkre nézve is fásasztó, mihez képest némelyek a leendő

zsinat által megszorítottatni kívánják a prédikációk számát s inkább a könyörgéseket kívánják szaporítottatni, a halotti beszédeket pedig egészen könyörgésekkel helyettesíttetni. Az író evvel szemben, támaszkodva Hase K. fejtegetéseire, melyekben a kath. vallást, mint az érzékiség, a protestantst pedig, mint a szellemiség vallását állítja szembe, arra adja szavazatát, hogy a prot. pap működésének tulajdonképeni sarkpontja a prédikálásban van s így sehogy sem kívánná a legnevezetesebb működési ág megszorítását, mert „ubi nihil de Christo docetur, ibi neque ullus est spiritus sanctus, nec ecclesia“. Egy hiányát azonban Bierbrunner is elősméri a prot. isteni tisztületnek s ez a művészi ének hia. „Iparkodjunk tehát szép énekre szert tenni s ne törekedjünk isteni tisztületünk fűsúlyát átvinni a bő, katolikus színezetű imádkozásra. A prédikációt pedig, mint a protestans vallás koronáját, tartsuk, miveljük!“

B. I. a prot. egyetem létesítésének mikéntjét fejteti s a jogakadémiák összevonása útján már a jövő évben megnyithatónak tartja a theol. és jogi facultásokat Debreczenben; a philosophiai facultás tanerőit rendre-rendre kellene beállítani s számait az Apaffi-féle cameraticum beneficium megnyerésére, Debreczen város áldozatkészségére s a többi egykerülettől nyerendő segélyre, az egyetem ügyeit az érdekelt egykerületek választottjai, vezetvén. Intésképen rámutat azokra az egyesülési törekvésekre, melyek a magyarországi és ausztriai katolikusok közt, mint „haza-mentő“ mód, ismét megindultak.

Több tanító „Visszhangot“ ad a somogyi memorandumra, Kálmán Farkas pedig folytatja énekszerzőink ösmertetését, ezuttal Balogh Ábrahámról és Balogh Mózesről (dr. Balogh Pál atyjáról) szólván.

A „Synodalia“ rovat idézi Szász Béla munkatársunknak az országos egyház szervezéséről szóló cikksorozatából a lényegesebb részleteket s mint látszik, helyesli is.

Dr. Ballagi Géza két számon át bírálja a népiskolai alkotmánytani kézikönyveket s részletes utasítást ad egy ily tankönyv szerkesztésére.

* * *
A „Protestans Hetilap“ 4-ik számában S—s. Gondolatok közlését kezdi meg domesticánkról, mint a melynek megalapítása legfontosabb teendője lesz a zsinatnak. A domestika célja lehet szűkebb, csak pótolva a belhivatalnokok fizetését és segélyezve a szűkölködő egyházközségeket; s lehet tágabb körű, egészen fedezve az előbb érintett kiadásokat. A közös domestika megalakítható volna ötféleképen: lélekszám szerinti adóból; a belhivatalnokok ingóbeli fizetésének pénzzé változtatása s befizetése által; a can. portiók eladása, vagy haszonélvezetének a domestica javára leendő megváltása által; önkéntes adakozás útján és végül a domestika szükségleteinek az állam által leendő fedezésével.

A lélekszám szerinti adózást igazságtalannak tartja, mert a szegénység sujtatnék leginkább; a belhivatalnokok ingóbeli fizetésének értékesítése s beküldése legkivihetőbb, de csak részben volna elégséges; a can. portio eladását

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erdő Prot. Közlöny“ 5. számához.

kárhoztatja — ellenben legkeresztyéniebb volna az önkéntes adakozások gyűjtése — ám, mint a sorok közül kitetszik, nem igen bizik benne, (s tegyük hozzá: nem alaptalanul). Eddig halad az első közlemény.

Joó István különböző szempontokból ajánlja a gymnasiumi tanárok kölcsönös leczkélátogatásának behozatalát; dr. Bihari Péter folytatja szemlét az erkölcsi és vallási nevelés eszméinek történelmi fejlődése fölött a francziáknál; B. F. üdvözlő sorokkal kíséri a debreczeni egyh megye határozatát, melylyel az fölkéri superintendentialis közgyűlését, hogy eszközölje ki a felsőbb polgári hatóság általános kötelező intézkedését a vasárnap megünneplése ügyében. (Hm!) Menyhárt János pedig védi az általa és Filó Lajos által átdolgozott Károli-féle biblia fordítást Ballagi, Nagy Gusztáv és Keresztes József bírálatai ellenében.

* * *

Az „Egyházi és isk. Szemle“ 4-dik számában megkezdte a 104 zsoltár fordítását; folytatja a bibliai-fordítás parallel közlését; Sándor János fölkéri jegyző társait, hogy az egykerületi tüzkármentés ügye véleményezésre kiküldetvén az egyh megyékhez, közöljék vele az utóbbi évek e tárgyra vonatkozó tapasztalataikat; a gymn. tanterv közlése véget ér; következik Beck T. J. tűbingai theol. prof. necrologja s a számot bezárja a lapszemle és az ig. tanácsi jelentés.

IRODALMI SZEMLE.

Utmutatás az elemi számvetés természetszerű tanításában népiskolai tanítók és képezői tanulók számára. Irt a Szent József.

Nem kell pessimistikus gondolkozással saturálva lennünk, hogy hazai állapotainkat valami fényeseknek ne találjuk. Még a békésebb gondolkozásu is, kinek természetéhez tartozik megnyugodni a tényekben, elégedetlenül rázza fejét s azt mondja magában: bizony jobban is intézhettük volna dolgainkat. Hazaszerte mindenütt panasz és elégedetlenség! Panaszol a földmivelő, kereskedő, iparos, perlekedő stb. Senki sincs megelégedve állapotával, a mi annyival sajnósabb, hogy ez az elégedetlenség nem képzelt, de valódi okokban gyökeredik. Van azonban — és ez vigasztalásunkra szolgál — egy mező, a honnan, mint a bárka galambja a biztató remény olajágával tér meg elröpített tekintetünk, a hol minden lépten-nyomon virulásnak indult élettel találkozunk. Kell-e mondanunk, hogy ez a mező: a magyar oktatásügy?! Ugy vagyunk, mint az a mezei gazda, kinek szőlőjét elpusztította a phylloxera, kukoricza-termését tönkretette a jégeső; de épen áll még buzavetése, melynek érszere jutandó kalászaik kárpótolni fogják veszteségeiért. Mi is csak abban lelhetünk vigasztalást, hogy gyermekeink, unokáink (a jobbá, bölcsőbbé válандó nemzedék) ki fogják pótolni az apák hibáit. A hazai oktatásügy mezején mindenütt

tevékeny sürgést-forgást, öröme gerjesztő munkásságot tapasztalhatunk, sőt a népnevelés terén valóságos vívmányokat constatálhatunk; szaporodtak népiskoláink, javult a tanulmányok, képezdeink egész raját bocsátván ki a képzett néptanítóknak, válogathatunk a tanerőkben; nem vagyunk kénytelenek falusi iskoláinkban egy-egy kintasított tanulóra bizni az oktatást, tanítást végeztetni azzal, kinek magának nem volt kedve tanulni; vagy egy-egy elcsapott udvari inasra, ki csak annyiban változtatta meg régi mesterségét, hogy a kabátot nem szegre akasztva, hanem az ártatlan növendékek hátán porozta ki. Ezen eredményeket első sorban a halhatatlan emlékü báró Eötvösnek köszönhetjük, a ki mély belátással örök időkre megalapította hazánkban a cultura és értelmesség föltételeit; de másodsorban erőyes tanfelügyelőinket is megilleti az elismerés. Csak pár évvel ezelőtt is mennyi gúnyt és bántalmazást kellett a közügy e napszamosainak kiállaniok, hanem ők mitsem törődve az utjokba vetett tövisekkel, a legnagyobb kitartással folytatták munkásságukat, minek eredménye az lön: hogy ma már elnémult a gúny fullánkja, a leglángolóbb hazafinak is el kell ismerni, hogy hazai hivatalnokaink között egy sincs, ki fizetését jobban megérdemelné, mint a hivatását teljesen felismerő tanfelügyelő. Ez az oktatásügyünkben észlelhető haladás meglátszik tankönyv-irodalmunkban is. Nem kell nagyon messze visszamennünk az időben, a mikor iskolai tankönyveink készítése abból állott, hogy lefordítottunk egy-egy a németeknél elhíresedett iskolai kézi-könyvet, mely azonban, mert nem a mi viszonyainkból nőtt ki magát s nem a mi szükségleteinkhez volt alkalmazva: nem tehetette meg a kellő hatást. Ma már e tekintetben is örvedetes változást tapasztalhatunk, ma már praktikus tanítók, saját körülményeihez alkalmazott kézi-könyvek készítésére adják magokat; az újabb időben sok jeles könyvvel gyarapodott tankönyv-irodalmunk. Ezek sorába tartozik — bizony elmondhatjuk — az is, melynek címét rövid ismertetésünk homlokára jegyeztünk. A két jókora terjedelmű, csinosan mondhatni eleganciával kiállított részben szerző egész tananyagát fölöleli a népiskolai számtudománynak. „A felsőbb helyről“ kiadott tantervhez alkalmazkodva, az első évben nem megy tovább a számok és számmiveletek ismertetésében a 30-nál; a második évben a 100-ig, a harmadik az 1000-ig halad, az utolsó, vagy a negyedik évben sem lépi túl a millió határát. Nem akarjuk vitatni, ha vajjon nincsenek-e szűkre szabva ezek a határok, ha vajjon az értelmesebb gyermekek, már az első évben nem unják-e meg a 30-ig terjedő korlát keskeny kalitkája pallóin előhátra ug-rándozni, s miután a kis kalitka minden zege-zugát rövid idő alatt teljesen megismerték, nem keletkezik vágy bennök: kirepülni e szűk kalitkából, hiszen az értelmes tanító növendékei fejlettségéhez képest szabadon tágithat e korlátokon a nélkül, hogy a „felsőbbtség“ neheztelését magára vonná. Reá térünk egyenesen a dolgozat szellemére, az egész művön előmlő módszerre. Szerző előszavában felállítja a

czélt, melyre a számtan elemi tanításában a tanítónak törekednie kell, melyet a következőkben formuláz: az emberi tehetségek természetszerű fejlesztése mellett a gyakorlati közéletben szükséges képességek megteremtése. Figyelemmel áttekintvén szerzőnek nagy gondal írott dolgozatát, úgy találtnk, hogy egy perczre sem téveszti el szem elől az igen helyesen kitűzött czélt, természetesen, tárgyakon érzékeltetve tanítja meg növendékeinek a számokat, hogy mi az az 1, 2 stb. A tárgyakat képezik: készletben levő pálczikák, palatáblára rajzolt körök, négyszögök, a gyerekek ujjai, a tanuló osztály növendékei stb., ezeken a tárgyskon emeli föl növendékeit a tiszta szám fogalmára; ezeken gyakoroltatja velök a számvetés négy műveletét, míg képessékké válnak tiszta számokkal is számítani. Minden ugrás vagy hézag nélkül rendre veszi a számokat 30-ig. Mi megelégedtünk volna 10-ig vinni ezt a kimutatást, további folytatását a tanítóra bízván, ez által a könyv terjedelme kisebbre szorult volna. Szerző azonban semmit sem bíz a tanítóra, lépésről-lépésre halad előadásában, mi által könyve nemcsak biztos kalauzzá válik, hanem oly forma szolgálatot tesz a tanítónak, mint az értelmes sugó a színésznek, még az is, ki szerepét nem tudja eléggé biztosan: bátran reátámaszkodhatik; nem szükség eszét példák kigondolásában törnie, azokat bőven megtalálja a könyvben; pontosan megsugja ez a könyv, hogy rendre az órákon, mit tanítson s milyen modorban vezesse tanítását. Tapasztalásból tudván, mily hézagosan hozzák a növendékek a népiskolákból a felsőbb iskolákba különösen az osztás miveletét, a kik ha mechanice végre is tudják azt hajtani, belátásában kevés vagy épen semmi készséget sem tanusítanak figyelemmel átnéztük, hogyan viszi szerző keresztül az osztás miveletének tanítását. Elmondhatjuk, hogy semmi kívánni valót sem hagy hátra; igen értelmesen s nagy pretisioval van az könyvében keresztül vive. Igen szépen van egy szabály alá sorozva a 7, 11 és 13-mal maradék nélkül való oszthatóság ismertető jele. Lehetett volna a 11-gyel való oszthatóságnak más ismertető jeleit is a tanuló tudomására hozni. Nagyon tanulságos s a megérthetésre különösen alkalmas a következő szabály: a számot, melyről meg akarom tudni, hogy osztható-e maradék nélkül 11-el, jobbról balra kettős osztályokra osztom, ezeket összeadom, ha összegük osztható 11-el: az egész szám is osztható, például megakarván tudni, hogy 124223 osztható-e 11-el maragék nélkül, kettős osztályokra osztom így: 12,42,23 (az utolsó osztályban állhat egy számjegy is) minthogy ezen kettős osztályok összege: $23 + 42 + 12 = 77$ s osztható 11-el tehát az egész szám is osztható. Minden értelmesebb gyermekkel könnyen lehet láttatni a magyarázatot; az első kettős osztály a 23 nem többese a 11-nek, tehát ezt megjegyezzük; a második kettős osztály a 42 tulajdonképen százakat jelent, minthogy pedig $100 = 99 + 1$: látni vaió, hogy egyszázat 1-ért nem lehet 11-el osztani, kétszázat 2-ért, háromszázat 3-ért, negyvenkészsázat 42-ért, tehát a 42-öt is külön megjegyezzük; a harmadik kettős osztály a 12, tulajdonképen

tizenkétezeret jelent, minthogy, pedig $10000 = 9999 + 1$ látni való, hogy 1 tizezer 1-ért, 2 tizezer 2-ért, 12 tizezer 12-ért nem osztható 11-gyel. Már ha számunknak ezen a 11-el nem osztható részeit egybegyűjtve, úgy találjuk, hogy összegök osztható 11-el: akkor az egész szám is osztható lesz. Egy dolognak több oldalról való megismerése szélesbiti a belátás láthatárát, igen jó gymnastikája az értelemnek. E magyarázatot előnyösen fel lehetne használni a második kiadásnál. Elismeréssel kell szólnunk azon módszerről is, melylyel szerző a törtszámok ismeretébe vezeti be növendékeit.

És itt bevégezzük már előre is rövidre szánt ismeretetésünket fenn tartván magunknak, hogy szándékunk aprólékosan keresztül tanulmányozni a jeles művet, mert lehetnek benne olyan, inkább történetesen becsuszott hibák, minő van a második rész 241 lapján, hol 2253 úgy van feltüntetve, mint a mely egész számu factorokra fel nem bontható; holott látni való, mikép 3-mal osztható lévén, $2253 = 3 \times 751$. Az ily hibákat összegyűjteni szándékszunk nem azért, mintha ezek által a könyv érdeméből valamit levonni akarnánk, hanem hogy tudomására juttatván szerzőnek, a második kiadásnál felhasználhassa.

Nem marad egyéb hátra, minthogy melegen ajánljuk Szenté József hazánkfia jeles „Utmutatását“ a szülők, az elemi tanítással foglalkozók s mindenekfelett a néptanítók figyelmébe; az utóbbi, ha megszerzi e könyvet, a hozzátartozó „Számvetési gyakorló könyvecskék“-kel, melyek egész tárházát képezik a gondosan megválogatott példákknak és feladatoknak; ha annak modorában és léptei szerint vezeti tanítását: az üdvös eredmény nem maradhat el, de meg is könnyíti a tanítás munkáját, mert ez a könyv mindent a tanító fülébe sug, megmondja: mit és hogyan kérdezzon növendékeitől, hogyan haladjon fokról-fokra a tanításban.

Midőn tollunkat letesszük, nem tehetjük, hogy ne üdvözljük szerző hazánkfiát azon üdvös szolgálatért, melylyel az elemi tanítás ügyét oly jelentékenyen előmozdította; kifejezést kell adnunk egyszersmind azon sajnálatunknak is, hogy érdemes hazánkfia elhagyott bennünket. Ő ott is helyén van, a hol jelenleg működik, de inkább szeretnők, ha paedagogiai jeles tapintatát és tehetségét itt, köztünk érvényesítené.

Mentovich Ferencz.

VEGYESEK.

— A halottégetés Gotha városában a mult hónapban behozatott. E czélra építettek is egy valóságos ustrinumot (a bel- és külföldi lapok uni sono colombariumnak irták, elég hibásan, mert a rómaiak columbariuma tulajdonkép csak az a fülke volt, hova az ustrinumban már elégetett testek hamvait helyezték el az ustorok vagy halottégető szolgák, kiket Catullus „semirasus“, Lucanus „sordidus“ meggyalázó kifejezéssel illet). Négy hét alatt három tüztemetés ment végbe Góthában, mi tekintve, hogy e német városának csak 20.000 lakosa van, oly magas szám,

hogy e körülményből ottan a halottégetésnek nagy jövőt jósolnak. Az első, a kit megsütöttek, az eszme szenvedélyes agitatora, egy gazdag ember volt; második áldozat egy szegény fiatal varróleány, harmadik pedig egy vén betűszedő, ki csak nem régiben ülte meg munkássága 50-dik évfordulóját. Mindhárman végrendeletileg kívánták a tűzhalált. Egy-egy holttest elégetésére átlag 40 mázsa barnaszén kell s a tűz általi teljes fölemésztés harmadfél óráig tart.

— Bűnös szekta nyomára jöttek Nevjanszkban Oroszországban. Többek közt azon barbár tannak hódol e szövetkezet, hogy az ur vacsorájának kiosztásakor bor helyett vért s pedig ártatlan gyermekek vérért nyújtja a hiveknek. Ezzélből gyermekeket loptak s legyilkolták azokat. Hogy mennyi lett már fanatizmusnak áldozatává: nem tudni. A bűnt következőképen fedezték föl. A szekta egyik legidősebb tagja, ki Krisztus Jézusnak nevezi magát, ajánkozott egy beteg asszony meggyógyítására. E végből megparancsolta az asszonynak, hogy jelenjen meg egy dombon gyermekével, azután egy közeli patakhoz küldte, míg ő a gyermekkel visszamaradt. Midőn a nő visszajött, sem az öreget, sem a gyermeket nem találta. A rendőrséghez fordult, mely csakugyan nyomára jött az öreg lakásának, hol meg is találták az oltárt, hol a gyermekek feláldoztattak.

— Botrány a francia clerus körében. Monsignor Marek, praelatus, a pápa volt titkos kamarása, püspök in partibus, bordeauxi tiszteletbeli kanonok, jelenleg pedig a Páris és Saint-Hermain közt fekvő Vesinet helység plébánosa, mult csütörtökön elfogatott és Versaillesba vitetett. Azzal vádolják, hogy egy 13 éves lány ellen nem a legszébben viselte magát. A fiatal áldozat anyja először a versaillesi püspöknél akart panaszt emelni, de ez nem bocsátotta magához. Elment tehát a vesineti polgármesterhez, ki nemcsak ezen eset miatt, hanem több, a püspöknél katekizmust tanuló fiatal lány kihallgatása után fontos okokból a versaillesi államügyészséghez fordult. Az ügyészség épen azon pillanatban fogatta el a páttert, mikor futni akart. A monsignorénak papi ruhájában gyalog kellett menni házától a pályaudvarig két rendőr kíséretében. A nép talán széttépi, ha a rendőrök meg nem akadályozzák. Marek (ki azonban nem tévesztendő össze a hasonnevű párisi egyetemi dekánal s surai in partibus püspökkel) 52 éves s már régóta rosz hirben állt tettei miatt; nagy világfi volt, úgy öltözködött, mint egy dandy, a különös fajta történeteknek nagy barátja volt, s gazdag anyagot szolgáltatott a vidék chronique scandaleuséhoz. Az „Evenement“ szerint egyik leány megbetegedett, a másikat pedig székelye elűzte a monsignoréval való ismertetésének következtében.

— A pestis rövid története. Kr. u. 543-ban tört ki Európában az első pestis, (Konstantinápolyban) melyről megbízható adataink vannak, s egy ezredéven túl látogatta Európát kisebb-nagyobb mértékben. A középkori vizszás társadalmi és politikai állapotok, az orvosi tudomány gyermekkora, a legegyszerűbb egészségi rendszabályok teljes elhanyagolása, a keresztes-háborúk, a törkkáborúk nagyon előkészítették a pestis látogatásait. Már a hatodik

század második felében elterjedt a kelet-római birodalomban, déli, nyugoti és északi Európában (Olaszországban 543-ban, Galileában 555-ben, Germániában 565-ben, Skandináviában 589-ben.) A hetedik századtól a tizenharmadikig, az európai pestis epidemiák ijesztő módon gyakoriabbak lettek. A 14. század pusztító fekete halála pestis volt. A 17. században, daczára a harmincz éves háborúnak, a pestis uralma megszűnt. A 18. század folyamán csak egyes, egészen elszigetelt epidemiák fordultak elő (Bécsben 1713-ban, Marseilleben 1720-ban, Messinában 1743-ban, Dalmáciában 1783-ban, Lengyelországban 1797-ben.) A 19. században, Törökországon kívül ennek csak szomszédos tartományai-ban, az Aldunánál, a Fekete tenger mellékén, Oláhországban és Erdélyben 1813, 1828. és 1829-ben, Szilisztriában 1834-ben, Odesszán 1837-ben, Rómiliában 1838-ban dult. A konstinápolyi (1841) utolsó epidemiával a vész végre megszűnt Európában. 1843-ban megszűnt ázsiai Törökországban is, Egyiptonban azonban 1844-ben még fordultak elő egyes esetek. Az erre következő 20 évi időszak alatt általánosan reménylették, hogy a ragály mindenkorra megszűnt Európára nézve. Azonban most legújabbán kitért az asztrakháni kormányzóságban.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 jan. 31.

BENEDEK ÁRON

n.-borosnyói ref. lelkész és a sepsi egyházmegye nek hosszú időn át főjegyzője, élete 87-ik, papsága 54-dik évében jan. 24-én csöndesen kimúlt. Elhunytát nemcsak a sepsi egyházmegye s annak n.-borosnyói községe, melynek javára szentelte föl a földi lét vég-határáig terjedt egész életét, hanem gyászolja egész egyházkerületünk, mely benne lelkési karának egyik tiszteletreméltó Nesztorát, a protestans vallásos életnek egyik kipróbált s mindig hűnek talált bajnokát bírta s vesztette. A tisztos agg férfiú hamvai jan. 27-én adattak vissza az anyaföldnek. Legyen csöndes a hű lelkész, jó atya és igaz barát síri álma!

— A vallás- és közoktatási miniszter kiadta hetedik jelentését a közoktatás 187⁶/₇—187⁷/₈-ki állapotáról. Vaskos, 878 lapra terjedő kötet, telve érdekes adatokkal és jelentésekkel. Térünkhöz képest ismertetni fogjuk közleményeit. Most csak annyit említünk fel az előszóból, hogy e kötetben a közép- és felsőbb iskoláknak jóval nagyobb tér jutott mint a korábbi jelentésekben s a mi a közlés érdekét és értékét növeli, azon körülmény, hogy nem csupán száraz statistikából áll, hanem adja az állami felügyelet alatt álló

középtanodák rövid történelmi vázlatát, felszerelését, tantervét stb. Továbbá bebefoglaltatik a kötetben az ösztöndíjak kimutatása is.

— **Kolozskalotai egyházmegyénk** ugyancsak „bomlik“! A zsoboki apostosiak után következnek a létaiak. A különbség csak az, hogy amott a papismus, emitt — Létán — az unitarismus ölébe hullanak az apostosiának (elhallgatjuk minő?) gyümölcsei. Mint hiteles forrásból értesülünk, pár nappal ezelőtt, Létán hat család tért át az unitarius hitre s példájokat többen szándékoznak követni. Az apostosia egyik főindoka itt is a kepefizetés terhe alól való menekülés, ez a modern kiadású „vallásos motívum“. Létai egyházközségünk eddigi mivoltában is a gyöngébbek közé tartozott. Vajjon mit nyer azzal a keresztyénség ügye, ha ott a gyöngye egész, még gyöngébb részekre bomlik föl? Az egyházmegyei előljáróságtól mindenestre elvárjuk, hogy az apostosia terjedésének a lehetőségig útját állja s megteszi a kellő lépéseket még mielőtt — mint Zsobokon — a fölhomlás nagyobb mérveket ölt. Vajjon nem volna-e kivihető a létai s szomszédos járai egyházközségeknek egyesítése s a két gyöngének egy életképessé átalakítása?

— **Öngyilkosság az iskolában.** Bécs-Ujhelyen egy tizenhat éves fiu, mivel tanára bántalmazta, cyanikalival kivégezte magát. A tehetséges Liegle József nevű fiu a vegytani teremből szerezte meg magának a mérget.

— **Elhunytak:** Kis János oltszemi ev. ref. lelkész 75 éves korában. Egyházi köteleinek buzgó teljesítésén kívül a méhészetnek volt szorgalmas művelője s „Méhész könyve“, mint e szakmában kitűnő mű, széles körben el van terjedve. Nyugodjék békével! — Nagy Sándor, a sz.-udvarhelyi egyházmegyében, a peteki egyházközség nyugalmazott tanítója, ki tanítói tisztét 58 évig folytatta, s egyszersmind a községnek sokféle ügyeiben tanácsadója, nemtője volt. Temetése jan. 9-én ment végbe. Béke poraival!

— **V-ik közlemény a kolozsvári ev. ref. egyház által fenntartott oskolák javára** Szentpéteri Gábor és Békéssy Károly gyűjtőívén a kétvizközi negyedben a következő adományok tétettek: Varga Dániel 4 frt, Valaki 1 frt, Szentpéteri János 2 frt, Farkas Samu 1 frt, Molnár Benedek 1 frt, Kerekes József 1 frt, Varga Sándor 30 kr, Stroczy András 50 kr, Gál József 30 kr, Kovács Ábrahám 1 frt, Bagaméri András 50 kr, Bagaméri István 1 frt, Hutflesz György 1 frt Varsoczi Péterné 1 frt, Macskási Sámuel 5 frt, Simon Elek, iparos 1 frt, Benigni Samu 1 frt, Szeszák Ferencz 1 frt, Széky Miklós 2 frt, ifj. Lászlóczky Péter 1 frt, Jórend Márton 20 kr, Balla Istvánné 2 frt, Bagaméri Károly 50 kr, Kerekes Márton 2 frt, Kocsis János 2 frt, Veres Istvánné 50 kr, Máthé Imre 50 kr, Lakó János 20 kr, Fazakas János 20 kr, Ilyés József 10 kr, özv. Debreczeni Györgyné 1 frt, özv. Paizs Istvánné 20 kr, Dorogi Simon 50 kr, Indali Péter 1 frt, Benedek Samu 1 frt, Lázár György 20 kr, Asztalos Márton 50 kr, Kocsis Jánosné 20 kr, Orosz János 1 frt, Orosz József 20 kr, Angyal Józsefné 50 kr, Demeter András 50 kr, Nagy István 50

kr, Farkas József 50 kr, Lászlóczky Sámuel 30 kr, Szentpéteri Gábor 1 frt 30 kr. Összesen 44 frt 20 kr. Szász Lajos és Hajdu János gyűjtők ivén adakoztak: Bodolai József iparos 1 frt, Rácz János ip. 1 frt, Szénás István ip. 1 frt, Vig György földmives 1 frt. Mátyás Mihályné ip. 1 frt, Bitai János hivataln. 1 frt, Lengyel Sámuel ip. 1 frt, Rucska Mihály ip. 40 kr, Bálint András ip. 20 kr, Szántó Károly ip. 20 kr, Kugler Ferenczné ip. 50 kr, Gergely Márton ip. 50 kr, Kaszó Lajos ip. 50 kr, Dull István egyll. szolga 50 kr, Borbély István földm. 10 kr, Józsa András földm. 50 kr, Csalán Mihály ip. 20 kr, Balog Mihályné ip. 10 kr, Szathmári István ip. 40 kr, Nagy Sándor hivataln. 50 kr, Pataki Lajosné ip. 50 kr, Havadi Istvánné földm. 10 kr, Szász József földm. 20 kr, Nagy Károly ip. 50 kr, Ferenczi András ip. 20 kr, özv. Török Györgyné föld. 50 kr, Szabó Gergely földm. 20 kr, Bartha Márton földm. 20 kr, Vig Ferencz földm. 9 kr, Máté János földm. 25 kr, Havadi István földm. 10 kr, Incze István földm. 10 kr, Magyarosi György napszámos 10 kr, Rátz Károly v. szolga 19 kr, Dózsa József földm. 10 kr, Péli Lajosné napszámos 20 kr, Rátz József földm. 50 kr, Tordai László földm. 10 kr, Molnár Károly földm. 10 kr, Ferenczi István iparos 20 kr, id. Incze István földm. 20 kr, Balázs Márton napsz. 10 kr, Varga Ferencz napsz. 10 kr, Turgyán Ferencz napsz. 6 kr, Dali Mihály iparos 50 kr, özv. Egyed Györgyné ip. 20 kr, Furu Józsefné 10 kr, Furu Áron földm. 10 kr, Pál J. földm. 10 kr, Kis Jánosné földm. 20 kr, Bányai Márton földm. 20 kr, Szatmári Károly ipar. 50 kr, Toth Károly ipar. 30 kr, Baga József földm. 10 kr, Toth József ipar. 30 kr, Nagy József ipar. 20 kr, Czvell János ipar. 50 kr, Török Mihály földm. 20 kr, ifj. Mezei János földm. 20 kr. Összesen 20 frt, 39 kr. Igérték: Kolcsár András napsz. 20 kr, Ferenczi Lászlóné napsz. 20 kr, Máthé Ferencz földm. 30 kr, Székely Márton földm. 50 kr, Borbély György földm. 50 kr, Hatházi Zsigmond földm. 50 kr, Horváth Márton földm. 30 kr, Török György földm. 50 kr, Angyal Sámuel földm. 40 kr, Szigethi Mihály földm. 40 kr, id. Csóré Mihály földm. 30 kr, ifj. Csóré Mihály földm. 30 kr, Nagy György napsz. 25 kr, Borbély József napsz. 50 kr, Györfi Ferencz napsz. 20 kr, özv. Nagy Andrásné napsz. 20 kr, Rácz György napsz. 20 kr, Kovács János napsz. 20 kr, Barta János nap. 50 kr, Gyulai József földm. 20 kr, Veress György földm. 50 kr, Tordai Ferencz földm. 40 kr, Havadi Gy. napsz. 20 kr, Szász Jánosné napsz. 40 kr, Szöcs Mihály napsz. 20 kr, Józsa Ferencz napsz. 20 kr, Összesen 8 frt 60 kr.

A szerkesztő postája.

Demés Péternek, Szemerja. Intézkedtem. A felterjesztésnek aligha lesz sikere.

Borbáth Pálnak, Dálnok. Közbejárását fölkértem.

A háromszéki collegák valamelyikétől néh. Benedek Áron életrajzát köszönettel vennék.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények címzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereskedése, hová az előfizetési-pénzek legcélszerűbben postautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A románnyelv és az erdélyi ref. egyházkerület. Koós Ferencz. — Socialismus és a jelenkor. III. Böhm Sándor. — Az áll. ig. tanács nagy gyűléséből. r. t. — Egy érdekes esküdt-széki tárgyalás. — Irodalmi szemle. — Külföldi szemle. — Tár-cza: Egy szép lélek vallomásai. (Folyt.) — Egyházi és iskolai hírek. — Szerkesztő postája.

A románnyelv

és az erdélyi ref. egyházkerület.

Brassó, február hó.

T. Dózsá Dénes, ev. ref. tanár, az enyedi „Egyházi és iskolai Szemle“ f. évi 1. és 2-ik számában „Üss, csak hallgass meg!“ czímen azzal az indítvánnyal lepi meg az ev. ref. anyaszentegyházat, hogy az eloláhosodott ev. ref. hivek templomaiban legalább minden második vasárnap tartassék oláhnyelven az isteni-tisztelet. A t. tanár úr úgy mutatja be ezen indítványt, mint merőben újat, mely rég forr agyában, de nem merte nyilvánosságra hozni. A t. tanár úrnak elkerülte e szerint figyelmét az, hogy ezen eszmét épen az enyedi „Szemlé“-ben t. Deák Gerő ezelőtt talán egy évvel már megpenditette volt, s hogy én az ő indítványára azonnal megtettem Beszterczéről szerény észrevételemet. Akkor sem pártoltam ezen indítványt s ma még kevésbbé pártolhatom, midőn a magyar nyelv ma-holnap az összes hazai elemi népiskolákban kötelezett tantárgy leendő és így a „limba spurcata“-ról többé szó sem lesz.

Én, valamint t. Deák úr érveléseit, úgy a t. Dózsá uréit is figyelemmel megolvastam, de őszintén ki kell mondanom, hogy közelebb a Dózsá úr érvei sem győztek meg engemet a felől, hogy a románnyelvet be kellene vinni az erdélyrészi úgynévezett eloláhosodott ev. ref. magyar templomokba, s hogy ha bevinnek, évtizedek múlva kerülő utakon

eljuthatnánk oda, a hová a t. tanár úr eljutni óhajt, t. i. a magyar nyelv teljes diadalára a szóban forgó egyházak hiveinél.

Hogy a t. tanár úr által kitűzött úton a czélt elérhessük, igen helyesen jegyzi meg, miszerint az enyedi tanítóképezdében és papnöveldeben román tanárokat kellene haladék nélkül beállítanunk. Ezen tanár, ha csak egyet veszünk is, évenként belekerülne a ref. egyet. egyháznak legkevesebb 1000—1200 forintjába. Mindenekelőtt tehát egy ilyen ref. hitű, a románnyelvet teljesen bíró és a románirodalomban teljesen képzett tanárról kellene gondoskodni. Igen, de honnan vegyük az ilyen tanárt? Erre csak is úgy tehetnénk szert, ha valamelyik paptanársjelölt vállalkoznék, hogy a románnyelvet stb. a balázsfalvi, brassói román középiskolákban vagy épen a bukaresti egyetemen teljesen elsajátítja és a románirodalomból megfelelő képességre teend szert. Ne gondoljuk ugyanis azt, hogy az a románnyelv és román irodalom ma már olyan valami, hogy azt az utcákon, a vásárokon is el lehetne sajátítani. A románnyelv és irodalom 30 év óta hihetetlen sokat haladott. Még 1850-ben egy gör. kath. román esperes keservesen panaszolta nekem Tancson, hogy a magyar prédikációkat nem használhatja, mert a nyelv oly szegény, hogy lehetetlen arra a magyar prédikációt lefordítani. Ma ilyen panaszt nem fogunk hallani.

Egy pap-tanársjelöltnek, feltéve, hogy a románnyelvben némileg járatos, legalább három évet kellene a bukaresti egyetemen tölteni. Ez is belekerülne évenként 1500 frtba, mert Bukurest drága város ám!

Most, azaz három év múlva hazajőne és elkezdéné a tanító és papjelölteket Nagy-Enyeden tanítani a románnyelvre, irodalomtörténetre és román

szónoklatra. A papjelölteket tanítaná álló négy évig, a tanítójelölteket három évig. Tehát összesen 6—7 év kellene, a költségeket nem is számítva arra, hogy Dózsa tanár eszméje testben megjelenhessék, azaz, hogy a ref. hitű magyar tanító oláhul magyarázzon az elemi iskolákban és a ref. hitű lelkész románul prédikáljon minden második vasárnapon. Ez épen akkor fogna bekövetkezni, midőn a magyar nyelv tanítása az összes hazai elemi népiskolákban el fog kezdődni. A bizony szép lesz, a ki megéri, meg fogja látni, hogy miként fog a Siculiából Hunyad megyébe került fiatal lelkész egyik vasárnap ama spurkát magyar nyelven, a másik vasárnap Traján nyelven prédikálni, a tanító pedig a Gönczy abc-jének román fordítása nyomán románul explikálni a magyar elemi iskolában.

Én hiszem, hogy Dózsa tanár urat a legtisztább hazafiúi érzet lelkesítette, midőn, mint fennebb láttuk, nem eredeti eszméjét nyilvánosság elébe merete bocsátani. De rettenetesen csalódik, ha azt hiszi, hogy ilyen kerülő utakon oda fogna érni, a hová szándékozik, t. i. a magyar nyelvnek diadalára. Nem is fejtegetve azt, hogy siculus papjelöltjeink 3—4 év alatt a román nyelvet, mint mellékes tantárgyat, annyira el nem fogják sajátítani, hogy azon prédikálni képesek lehetnének, kérdem: ha mégis el-

sajátítnák és prédikálnának, mi lenne az eredménye? A ki a románt ismeri, annak erre nagyon könnyű a felelet. Mihelyt megtudják a Hunyadmegyei elöláhosodott ref. hitű hívek, hogy a magyar pópa pompásan prédikál oláhul: azonnal: Isten veled magyar isteni-tisztelet!! Egyszer, igaz, megtörtént Rákosdon, hogy a hívek mind kiszaladtak a templomból, mikor a pap elkezdett oláhul beszélni és rettenetes zajt ütöttek a czinteremben, ezt kiabálva be a papnak a templomba: „Ciufulesce cu legea“ azaz hitünket gunyolja. Ám, ez egyszer megtörténhetett, de nem történik meg akkor, ha az új pap decretumot vinne a híveknek, talán ezt is románul Kolozsvárról a vladikától — püspöktől, melyben ékes románnyelven meg lenne írva, hogy ezután mindenik második vasárnapon románul fog a pópa prédikálni. Szó sincs róla, hogy ha felsőbb helyről menne a parancs, elfogadnák. Hanem aztán el is küldhetnek minden magyar bibliát és énekeskönyvet azokból a templomokból a siculus fiuk helyett az udvarhelyi, a m.-vásárhelyi és sepsi-szt.-györgyi középtanodák könyvtárába pro memoria Nem lesz ott többé soha szükség magyar könyvekre A moldvai csángó papok már régen átestek ezen a keserű tapasztaláson. Ők épen a templomokba concentrálták minden erejüket a nemzeti

TÁRCZA.

Egy szép lélek vallomásai.

(Folytatás.)

Istenre vonatkozó képeket s benyomásokat keltenek fel bennünk az egyházi szertartások, harangszó, orgona s szent énekek, s kiválólag mestereink beszédei. Ezek után kimerendhatatlanul sóvárogtam; sem zivatar, sem testi gyöngegség nem tartott vissza a templomba menéstől, s csak a vasárnapi harangszó tudott egy kissé türelmetlenné tenni betegségem alatt. Udvari főpásztorunkat, ki jeles férfi vala, nagy odaadással hallgattam; becsülém lelkészársait is, s az isteni ige aranyalmait az agyag-tálon feladott közönséges gyümölcs közül is ki tudtam választani. A nyilvános isteni tiszteleteken kívül minden lehető magános ájtatosságot, — a mint ezt nevezik — gyakoroltam, s ezáltal is csak képzelmet s nemes gondolkodásmódot ápoltam. S ez annyira szokásommá vált, annyira tiszteltem ez eljárásomat, hogy most sem jútott eszembe valami magasztosabb. Mert lelkemnek csak tapintó szervei vannak, s nem szemei; csak tapogat, de nem lát; ah, ha szemeket nyerne s láthatna!

Most is tele vágygyal mentem az igét hallgatni; de oh, mi történt velem! Nem találtam meg többé, mit máskor fölleltek. E hitszónokoknak fogai elvástak a gyümölcshéján, mialatt én a magot izeltem vala meg. Hamar meg kellett őket elégelnem; de ahoz ragaszkodni, a kit mégis fel tudtam találni; arra már nagyon el valék kényeztetve. Képeket óhajték, külső benyomásokra volt szükségem, s azt hívéim, hogy egy tiszta szellemi szükségletet érezek.

Filó szülői a herrnhuti gyülekezettel összeköttetésben állottak; könyvtárában a gróftól sok iromány is vala. Azokról velem egy néhányszor nagyon világosan s helyesen beszélgetett, s kért is engemet, hogy lapozzam azokat át, ha nem is egyébért, minthogy azokból egy lélektani tüneményt ismerjek meg. Én a gróftól egy nagyon is konok eretneknek tartám; se ezért hagytam érintetlen az ebersdorfi énekeskönyvet is, melyet a jó barát hasonló szándékkal erőszakolt reám.

Minden külső szórakozás teljes hijában egyszer csak úgy véletlenül kezembe vevém az említett énekeskönyvet, s nagy bámulatomra találtam abban olyan dalokat, a melyek természetesen nagyon különös alakban, úgy tüntek fel előttem, mint saját érzelmeim tolmácsai; a kifejezések eredetisége s gyermeksége meglepett. Ugy látszott, hogy sajátos érzelmek sajátos módon nyertek abban kifejezést, iskolai műnyelv egyáltalán nem juttatott eszünkbe mi fészest, vagy

nyelv megőrzése érdekében. Midőn ezelőtt husz évvel közöttük megfordultam, az egyik derék csángó pap meghívott egy hétköznapi reggeli isteni-tiszteletre. A templom meglehetősen megtelt és a magyar énekektől zengett az egyház, a pap magyarul kérte Isten segedelmét hiveire. Midőn kijöttünk, csodálkozásomat fejeztem ki, hogy milyen szépen énekelnek hivei. A lelkes magyar pap ezt felelte: „Debreczenben se lehetne jobban“ Náluk a nemzeti nyelv az iskolákból kiszorítottván, a templomokba menekült. Innen már csak úgy lehetett kiszorítani, hogy magyar ajku papok helyett olaszokat küldtek, a kik a magyar nyelvről a templomokban egyáltalán nem tudtak, nem akartak hallani. Ha a moldvai csángók között a magyar nemzeti tudat szikrája még nem aludt ki egészen: úgy ezt a kántoroknak lehet köszönni, a kik magyarul énekelnek még a templomokban.

De talán messze mentem, hiszen Dózsa tanár úr nem is akarja a magyar énekeket, a magyar prédikációt az eloláhosodott ref. templomokból kiszorítani, csak minden második vasárnap ohajtana románnyelvű prédikációt hallani Add oda a kis ujjadat s az egész karodat fogják követelni. Csak az első lépés nehéz, a többi magától fog jönni. Most egyelőre elég lesz, ha a papok

köznapit se. Meg valék győződve, hogy az emberek érezték, mit értek vala, s felette boldognak éreztem magam, hogy egy ilyen kis verset beemlézhettem, s egy pár napig élénk emlékezetben tarthattam.

Ama pillanat óta, melyben az igazi ajándékot megnyerém, körülbelül három hónap folyt le ezen a módon. Végre elhatároztam magam, hogy Filó barátom előtt mindent napvilágra hozok, s felkérem ama iratok közlésére, a melyekre ekkor szerfelett kíváncsi valék. Valóban meg is tevém, jöllehet ezt valami szívemben komolyan ellenzé.

Elbeszéltem Filónak ezt az egész eseményt körülményesen, s minthogy maga is főszereplő volt benne, mint-hogy elbeszélésem számára is bűnbánati beszédekkel szolgálhatott, rendkívül érdekelt s meghatott vala. Megeredtek könnyei is. Örültem s azt hívtém, hogy ez nála is teljes lelki átváltozást okozott.

Elhozta számomra mindazon olvasmányokat, a melyeket őhajték, s ekkor képzelő tehetségem bő táplálékban részesül vala. A zinzendorfi gondolkodás- s beszédmodorban nagy előhaladást tevék. Nem kell azt hinni, hogy én a gróf modorát s eljárását most is ne tudnám becsülni; szívesen igazságot szolgáltatok neki, ő nem üres képzelgő, nagy igazságokról s többnyire a képzelem merész szárnyán beszél, s a kik őt szidalmazták, nemes tulajdonait sem becsülni, sem megkülönböztetni nem tudták.

és tanítók tudni fognak szépen beszélni románul s ha a tanító románul magyaráz, a pap minden második vasárnap románul fog prédikálni. Ez kitűzött határpont s ennél tovább menni nem szabad

A milyen csábító ez elméletben, épen olyan veszélyes a gyakorlatban. A hegyoldalán legördített kő sebessége apad-e vagy növekedik? Az első engedély elég lesz-e az eloláhosodott hiveknek, kik D. úr szerint a magyar nyelvet ma is szpurkát-nak nevezik? Én hiszem és vallom, hogy nem lesz elég. Mihelyt beszokik e nép az oláh prédikáció hallgatásába, követelni fogja, hogy minden oláhu mondassék a templomban: ének, ima és prédikáció alakjaiban. Itt sem fog megállapodni, hanem követelni fogja, hogy az iskolában a tannyelv az legyen, a melyiket a templomban használnak; a magyar nyelv pedig csakis mint köteles tantárgy figuráljon... Ime, hová jutandunk Dózsa tanár úr eszméjével... Pusztá, légből kapott állítás ez, mondja erre a tanár úr. Honnan merem én ezt következtetni ily határozottsággal? A románnyelv szívósságából, mely ha valahol gyökeret vert, még ha nem ápoljuk is, terjed és gyarapodik; ha pedig még mi magunk ápoljuk, mi nyitunk utat neki iskoláinkba és templomainkba: csak nem kívánhatjuk józan észszel, hogy ne gyarapodjék, ne viruljon szemeink láttára...

Nagyon megszerettem őt. Ha szabadon rendelkezhetek vala magammal, bizonyára elhagytam volna hazámat s barátaimat, s hozzámentem volna, bizonyosan megértettük volna egymást, de nehezen tudtunk volna sokáig kijönni egymással.

Hála legyen szellememnek, ki akkor engem oly szorosán házikörömhöz kötött. Nagy út volt nekem, ha csak a kertben is sétálhaték. Gyöngéledő öreg atyám gondozása eléggé elfoglalt, s szabad óráimban a nemes képzelgés volt szórakozásom. Filó volt az egyetlen férfi, kit én látok vala, őt atyám nagyon szerette, de irántam való nyílt viszonya az utolsó nyilatkozata következtében némileg lazult. Nem volt ő mélyen meghatva, s minthogy többször hasztalan kísérlettel nyelvemen beszélni, annyival is könnyebben háttérbe szorítá e tárgyat, mert széleskörű ismeretei képesíték őt mindig új dolgokat szólni a társalgásba.

Igy tehát a magam módja szerint herrnhuti gondolkozásúvá levék, s kedélyemnek s hajlamaimnak ez új átalakulását főleg a főpásztor előtt kell vala rejtegetnem, mert nagy okom volt őt gyámatyámként becsülni, s az ő nagy érdemeiből, a herrnhuti gyülekezet iránti nagy ellenszenve sem vont le előttem semmit. Fájdalom ez érdemes ember sok bánatot kellett, hogy megérjen miattam s mások miatt.

Több évvel ezelőtt külföldön megismerkedett egy lovaggal, kit nagyon becsületes istenfélő férfúnak talált, s

Pedig a tanár úr még ezeknél is több engedélyre hajlandó. Azt mondja ugyanis a tanár úr, hogy a meglett embereket egyáltalán nem kényszeritené a magyar beszédre. Igen — de meglett emberek mindig lesznek s az iskola és templom folyvást nyújtja a táplálékot a románnyelv gyökereinek. Mikor fog eljönni az az idő, a midőn nem lesznek olyan meglett emberek, a kik csakis románul fognak beszélni? Felelet: soha.

Ha a tanár úr azt akarná elérni, hogy eloláhosodott hitsorsosaink maradjanak végképen a románság hatalmában, de maradjanak meg protestantsoknak: ezt az általa ajánlott módon néhány tized alatt el lehet érni. Lesz akkor az erdélyirészekben román reformált egyház román reform. püspökkel; de magyar nyelv és magyar püspökről szó sem leend.

A tanár úr az iskolákba veti minden bizodalmat s ez igen szép; de nem voltak-e ezen iskolák eddig is kezünkben? Mit értünk el velük? Távol tartottuk tőlük, ép mint a templomokból a románnyelvet és a hivek mégis eloláhosodtak. Most felhuzzuk a zsilipeket, bebocsátjuk a románnyelv életadó folyamát iskoláinkba és templomainkba azon boldog hittel, hogy ezen az éltető nedven Árpád

vele, mint olyannal, ki Istent komolyan kereste, folytonos levelezésben állott. Mekkora fájdalmat okozhatott e lovag lelki pásztorának, midőn ez egyszer csak beavattatja magát a herrnhuti községbe, s hosszú ideig annak tagja marad; ellenben mily örömet érzett ő, midőn barátja a herrnhutiakkal ellenkezésbe jön s elhatározza, hogy közelében vesz lakást magának, s úgy látszott, hogy újra teljesen vezetése alá bizza magát.

Ekkor az ujonnan jött mintegy diadalal lön bemutatva a főpásztor összes, különösen kedvelt báránykáinak. Csak családunkba nem vezették be, mert atyánk nem szokott többé senkit fogadni. A lovag nagy becsben részesült; meg volt benne az udvar illedelmes és a gyülekezet megnyerő modora, s a mellett számos szép szellemi tulajdonnal bírt, s nemsokára mindazok előtt, kik őt megismerék, a nagy szent vala, a mi lelki pártfogójainak felelte nagy örömet okozott. Fájdalom, az csak külsőségek miatt jött össze a gyülekezettel, de szívében teljesen herrnhuti volt. Ámbár igazában a dolog lényegét magáévá tette, de neki is nagyon tetszett az a sok csillogó sallang, melyet arra aggatott a gróf. Hozzá volt már szokva ama előadási s beszédmodorhoz, s minthogy most már régi barátja előtt gondosan kelle titkolódnia, annál szükségesebb volt rá nézve, mihelyt bizalmas barátokat látta körében, kis verseivel, litániáival, s képeivel előállani, s mint gondolható, nagy tetszésben részesült.

unokái fognak nevededni. Boldogok, a kik hisznek

Megengedem, hogy az ottani magyar ref. tanítóknak és papoknak ezer kellemetlenséggel kell küzdeniök. Megengedem, hogy néhol erőszakolják a magyarul beszélést és e miatt közöttük és hiveik között surlódás, összeütközés támad, de ez még nem ok arra, hogy olyan román villanyfolyamot bocsásunk rájuk, mely őket a magyar nemzetre nézve agyoncsapná

Megengedem, hogy a nép nem bírván a magyar nyelvet, kénytelen olá hul beszélni. Mit is tehetne egyebet, mint azt, hogy olá hul beszél? Azonban fog-e e nép valaha magyarul beszélni, ha mi is el kezdünk vele románul beszélni, künn az életben és benn az iskolákban és templomokban? Én ezt tagadom. A szászvárosi ref. gymnasiumban is bizonyosan nem úgy tanulnak meg magyarul a román fiuk, hogy a tanárok románul explicálnak s a pap minden második vasárnap olá hul prédikál. Itt a brassói szász elemi és középiskolákban nem úgy tanulnak meg németül a magyar fiuk s leányok, hogy az iskolában magyarul explicálnának, a fekete templomban pedig minden második vasárnap magyarul prédikálnának

Igen, de az eloláhosodás szomorú tény, ezt nem lehet tagadni és tenni kell róla minden áron. Ebben, azt hiszem, mindnyájan egyetértünk.

Én az egészről mit sem tudék és továbbra is a magam módja szerint éltem képzeléseimben. Hosszu ideig maradtunk egymásra nézve ismeretlenek.

Egyszer üres időmben meglátogattam egy beteg barátnömet. Több ismerősömet találtam ott, s azonnal észrevevém, hogy én őket társalgásukban megzavartam. Mire sem ügyeltem, azonban nagy bámulatomra a falon egy néhány herrnhuti képet pillantok meg, diszes rá mákban. Tüstént megértettem, hogy mi történhetett a szobában, belépésem előtt, s ezen új jelenséget egy pár illő verssel üdvözöltem.

Elgondolható barátnöim mennyire bámultak. Felvilágosítottuk egymást, s azonnal bizalmasakká lettünk.

Most gyakrabban kerestem alkalmat, hazulról elmenni. Fájdalom, csak alig három-négy héten egyszer tettem reá szert, s a nemes apostollal s lassanként az egész gyülekezettel megismerkedtem. Fölkerestem, mikor tehettem, gyülekezetiüket, s a társas együttlétre való hajlamom mellett végtelenül kellemes volt előttem másoktól hallani, s másokkal közölni, a mit mostanig csak magamban hánytam s vettem meg.

Nem valék oly elfogult, hogy ne vegyem észre, hogy csak mily kevesen érzik a gyöngéd szavaknak s kifejezéseknek értelmét, s az által sem nyernek több épületet, mint előbb az egyházi jelképes beszéd által. Mindazáltal

Menjünk vissza a baj kútfejéhez. Mi okozta a magyar ref. hívek eloláhosodását nemcsak Hunyadmegyében, hanem egyebütt is? Sok oka volt ennek, de hitem szerint legfőbb oka volt az iskolák hiánya. Ezt belátta anyaszentegyházunk is valahára s én itt látom kulcsát azon áldozatoknak, melyeket egy gr. Kun Kocsárd Hunyadmegyében hozott a nemzeti nevelés oltárára. Olyan iskolák mellett és olyan szégyenesen dotált tanítókkal, mindkkel a vármegyéken mi birtunk, a nagyobb számú román elem okvetlen el kellett hogy nyelje a kisebb számú magyar elemet. Miként szereshetjük tehát vissza elvesztett hit- és nyelvtestvéreinket? Felelet: jól szervezett, pontosan látogatott felekezeti és állami népiskolákkal és magyarnyelvű isteni tisztelettel. Lám az a törvény, mely az állam nyelvét minden népiskolába kötelező tantárgyá teendi, még meg sincs hozva s a szebeni „Tageblatt“ és brassói „Gazet'a“ már is dörögnek ellene. A t. tanár úr pedig mit ajánl? Nézetem szerint, olyan expedienst, a mely ha elfogadtatnék, teremtene az erdélyi részekben idővel román reform. hitű egyházat, de magyar ref. hitű egyházat semmi esetben.

Nem a románnyelv elleni antipathia szól belőlem. Megtanultam a románnyelvet saját jószántamból, örömmel tapasztalom annak gyarapodását s ritka-

velők tartottam továbbra is, s nem engedém magam félrevezettetni. Azt hívém, én nem vagyok arra hivatva, hogy a lelkeket s sziveket vizsgáljam. Mégis egy néhány ártatlan gyakorlat után is jobbakra lettem előkészítve. Kivettem a magam részét, ha szóhoz juthaték, az értelem után kuttattam, a mely az annyira finom tárgyaknál a szavak által inkább homályossá, mint világossá válik, s egyébiránt csendes békeszeretettel mindenkit a maga szabadjára hagytam.

A titkos társas élvezetnek eme napjaira csakhamar a nyilvános vitatkozások s viszályok viharjai következtek, melyek az udvarban s a városban nagy felindulást keltének, s szinte mondhatnám, némi botrányt okoztak. Megjött az az idő, midőn a mi udvari főlelkészünknek, a herrnhuti gyülekezet eme nagy ellenfelének, fel kellett fedeznie, hogy az ő legjobb, s különben legragaszkodóbb hallgatói mindnyájan a gyülekezet részére hajolnak. Felette boszankodott; első pillanatra felede minden mérsékletet, s azután, ha mindjárt akarta volna is, nem tudta volna magát fékezni. Heves vitatkozások folytak, a melyek alkalmával én szerencsémre nem lettem megnevezve, minthogy én az annyira gyűlölt egybejöveteleknek csak esetleges melléktagja voltam, s a mi buzgó vezetőnk atyámat s barátomat polgári ügyeiben nem nélkülözheté. Csöndes megelégedéssel tartám meg semlegeségemet, mert már meguntam még jóakaró emberekkel is ilyen érzelmekről s tárgyakról értekezni, ha a dolgok valódi

az a nap, a melyen románul valamit ne olvasnék. Szemeim láttára fejlődik e szép, zengzetes nyelv s én gyönyörködöm benne. Azonban mindenekelőtt magyar hazafi vagyok és valaminthoz Romániában megkövetelik: (s ezt jól teszik, hogy a ki ott él, románul beszéljen) úgy én is megkövetelném, hogy a magyar haza mindenik fia saját nyelve mellett a magyar nyelvet is beszélje. Ha ezt megkivánom a szásztól és románától, nem engedhetem el a ref. hitű egyház tagjainak, mely egyház születése óta kitűnően magyar volt, s óhajtom, hogy az is maradjon örök időkre.

Sokat mondhatnék még álláspontom védelmére de tekintettel kell lennem e lapok terére is. Azonban még egy megjegyzést nem hallgathatok el. A t. tanár úr ezeket írja: „A magyar protestantismus az általa igaznak vélt tudomány részére új híveket gyűjteni nem akart soha.“ Én ezt másképen tanultam.

I. Rákóczy György 1643 október 10-én Simon István, erdélyi gör. keleti püspöknek, rendeli: „Quod sacro sanctum Dei, verbum justa sacros bibliorum codice tam Dominicis quam aliis diebus festivis, cum in ecclesiis suis, tum ad funera, tum vero alibi, ubique locorum desiderabitur, vernacula sua lingua praedicabit, praedicarique per quosvis alios

melyét felfogni nem tudák, s csak a felszínét hajhászták. Most azonban az ellenfelekkel való civakodás, a miben a barátok is alig értettek egyet, haszontalannak, sőt károsnak tűnt föl előttem. Mert nemsokára észrevehettem, hogy szeretetreméltó nemes emberek, kik ez alkalommal szívöket a bosszuságtól s gyűlölettel tisztán nem óvhaták meg, rövid idő múlva igazságtalanságba csaptak át, és hogy egy külső alakot megvédjének, csaknem feldúlták belsőjüket.

Bármennyire is nem volt igaza ez esetben a tisztos férfinak, s bármint igyekeztek engem ellene fölingerelni, mindazáltal iránta bizonyos szives kegyeletet soha sem tagadhaték meg. Jól ismertem őt, s tudtam iránta méltányos lenni, az ő szempontjából tekintve a dolgot. Soha sem látam embert hiba nélkül, csakhogy az feltűnőbb jeles egyéneknél. Mi óhajtuk s akarjuk egyszer mindenkorra, hogy azok, a kik annyira kiváltságosak, épen semmi adót, sem tartozást ne fizessenek. Tisztelém őt, mint egy kitűnő férfit, s reméltem, hogy az én hallgatag semlegességom megteszi hatását, s ha békét nem is, de fegyverszünetet eszközöl. Nem tudom, mi tevő lettem volna; Isten ez ügynek hamarabb végét adá, és őt magához vette. Gyászkeresztet előtt mindnyájan sirtak, kik csak kevéssel ezelőtt vele az ige felett vitatkoztak. Derék voltát, isteni félelmét soha senki se vonta kétségbe.

Ez időre nekem is le kellett tennem kezeimből a báb-

quoque pastores procurabit ac faciet". Tehát anyai nyelven hirdettessék az Isten szent igéje vasárnap, ünnepnapokon, az egyházban, temetéseknel, valamint mindenütt, a hol kívántatik és hogy gondoskodjék az érsek, miként ezt a többi papok is meg tartják. Azonban nem elégedett meg ezen rendelettel, hanem a bibliát, zsoltárokat és kálvinkátét saját költségén románnyelvre fordította. Máté havasalföldi vódnak is nemcsak megküldötte ezeket, hanem Gyulafehérről nyomdászt küldött. Így hozta be a magyar fejedelem a szláv nyelv helyett a románnyelvet a gör. kel. templomokba, honnan az aztán átment a gör. k. iskolákba is. Tehát: „az igaznak vélt tudomány részére új hiveket igyekezett gyűjteni." Ez neki nem sikerült, de örök érdeme az, hogy a románnyelvet halottaiból feltámasztotta. Ime, mondja a tanár úr, Rákóczy is pártolta a román nyelvet, ő is a nép nyelvén akarta prédikáltatni a papokat, alkalmasint, hogy az új hitnek megnyerje és így tovább. Nincs bebizonyítva, hogy Rákóczy azért akarta volna megnyerni az oláhokat a reformációnak, hogy elvégre magyarokká tegye őket, mint a tanár úr akarja; de ha ezt akarta: két század áll tanúságot mellettem, hogy terve meghiusult, mint meghiusulna a tanár uré is. Szép, nagyon szép az az angol missio, van elég pénze, hogy a sárba is jusson be-

játékot, a mely e viták folytán egészen más színben tűnt föl előttem. Nagybátyám nővéremre vonatkozó terveit csendben keresztülvitte. Egy előkelő vagyonos ifjút szerze számára vőlegényül, s gazdag kiházasítással ígérkezett, mint ezt tőle várni lehetett. Atyám örömet beleegyezett; nővérem szabad volt s erre kész, s helyzetét örömmel változtatá meg. A menyegző nagybátyám kastélyában folyt le, a család s barátok hivatalosak voltak, s mi mindnyájan vidám hangulatban jöttünk össze.

Éltemben e házban fogott el először bámulat Sokszor hallottam ugyan beszélni nagybátyám izléséről, olasz építő-mesteréről, gyűjteményéről s könyvtáráról, mindezt összehasonlítám azzal, a mit láttam, s ebből egy feletté tarka képet szőttem gondolataimban. Mennyire meg valék lepetve az első összhangzatos benyomás felett, melyet e házba lépésemkor találtam, a mely minden teremben s szobában csak erősült. Mig pompa s disz máskor csak szórakoztatott, itt éreztem, hogy magamba szállok. Minden az ünnepélyre s lakomára tartozó előkészületekben a disz s méltóság hallgatag tetszésemet nyerte meg, s ép oly megfoghatatlan volt előttem, hogy egy férfi mindazt úgy tudá kitalálni s elrendezni, mintha többben egyesült erővel működtek volna közre, hogy ily összhangzó szellemben, rendezzenek el mindent. S mindamellét a gazda s övéi igen természeteseknek tűntek fel; sem a foszességnek, sem üres szertartásoknak mi nyomát sem lehetett észlelni.

(Folytatása következik.)

lőle; de nekünk nincs. Ösmertem egy angol missio-nariust, a kinek évi fizetése 300 arany volt s a ki öt év alatt az angol episcopalis egyház számára meghódított egy 70 éves világtalan zsidó nőt. Ilyen experimentumokra nekünk aligha van pénzünk. Pedig a tanár úr eszméjének megtestesítése is 6—7 év alatt kekekerülne 7—8 ezer forintba s akkor is még csak a kezdetnél lennénk. Jobb lesz, ha ezen összeggel szegény tanítóink és papjaink megélhetését és gondtalan működését biztosítjuk.

Azt sem hiszem, hogy a tanár úr hallotta volna, hogy megparancsolták volna ifju papjainknak, hogy ama gyűlölt nyelven egyetlen szót ki ne ejtsenek. S ha megparancsólnák is, még úgy sem lehetne megtartani. Ráragad abból a nyelvből a legszükségesebb papra, tanítóra egyaránt. Haragad, ragadjon; de templomi nyelvül maradjon ott, a hol eddig használták, s mi maradjunk a miénk mellett. Annyi mindenesetre ragad mindenik tanítóra, hogy a született román gyermekkel is megkezdheti az írva-olvasást s ez aztán elég is. A többit bizzuk a románnyelvű népiskolákra. Vannak ők elegenden s gondoskodnak a maguk nyelvéről, csak mi gondoskodjunk a magunkéról.

Száz szónak is egy a vége. Én Dózsa tanár urat végighallgattam a nélkül, hogy ütni kedvem lett volna, de indítványát, mely, ha életbe léptetnők, egészen ellenkező eredményt szülne, mint a minőre czéloz, nemcsak hogy nem pártolom, de veszedelmesnek is tartom.

Kobcs Ferencz.

Socialismus és a jelenkor.

III.

Semmi sem volt, azon kényszereszközök közt, melyek a munkások társulását kölcsönös segélyadás szempontjából kihívták, parancsolóbb, s egyszersmind sürgősebb szükségességi, mint a gépek rohamos tökélyesítésének s nagymérvű alkalmazásának körülménye. Jellemzi socialis állapotaink rendezetlenségét azon tény, hogy az emberi szellem oly egy diadalának, minő a gépek föltalálása, minden előnyeit azon osztály zsákmányolhatta ki, melynek kezében az átokká vala válandó s a munkás-osztályok fokozatos erkölcsi s anyagi megsemmisítésére irányoztatott. Ily kedvező körülményre támaszkodva, a tőke kiváltságosai, a munkabér aránytalan csökkentésében, női munkaerők lealázólag csekély munkadíj melletti alkalmazásában, mindent megkísérlettek arra nézve, hogy az ipari vívmányok összes áldásait saját önző kezeikben összpontosítsák. Azon-

ban épen ez adott okot arra is, hogy a jelenkori socialismus, jóllehet már természeténél fogva a nő-emancipatio eszméjének, bizonyos határok között, hő pártolója, egy újabb pontot igtat még programjába, azon igények sorába, melyek teljesítését a jövőtől várja, s ez: a nő munkakörök pontos kiszabása és meghatározása, az állam által, evidens physiologiai és erkölcsi tények alapján, a veszélyes s természetellenes vetélkedések kikerülése végett.

Mint a hogy a középkorban alakultak a „burg“-ok, a még fejletlen kereskedelmi s iparüző osztályok érdekeinek megvédése céljából, ép oly szükségszerűen jöttek létre s hasonló szerepet játsznak ma az újabban alakult társulások különféle nemei, az angol fogyasztó egyletektől és anonym részvénytársaságoktól, a német, szűkebb körű, de solidaris kötelezettségű hitel- és előleg-egyletekig s takarékpénztárakig, ideértve a legkülönbözőbb szervezetű népbankok, munkás-képző-, gép- és nyersanyag-egyletek, ipariskolák, közraktárak stb. beláthatatlan számát is, melyek gyakorlati eredményei, társadalmunkban, eltekintve attól, hogy annak problémáit csak részlegesen oldják meg, valóban megbecsülhetlenek. Németországban ezeknek, mint az ugynevezett productiv társulatoknak, meghonosítására legtöbbet a meleg népbárát, Schultze-Delitzsch tett. Rendkívül elősegítette azonban terjedésüket azon körülmény, hogy a 48-adiki emlékezetes események következtében Európaszerte bekövetkezett kabinet-reakció ez intézményeket, üldözése által, csak annál népszerűbbekké tette, a mennyiben most már hazafiai kötelességnek tekintett ily egyletek támogatása, szemben a rendőrség tulkapásaival — így különösen Poroszországban s Hannoverában.

De ha el is ismerjük egyrészt e modern intézmények magas gyakorlati becsét, a mennyiben nagyjából a Schultze-Delitzsch-féle önszegély elvén alapulnak; másfelől épen ez okból tehető joggal azon kifogás ellenök, hogy kedvezményeikben igen egyoldalúak. Előnyük: hogy az adott viszonyok alapján állva, megvalósításuk semmi politikai rázkodást nem tesz föl; hátrányuk, ezzel szemben, hogy a kisipar érdekeit tartván kiválólag szem előtt, niucsenek tekintettel a sajátképeni munkásosztályra, azokra, a kik előtt az önszegély értelmetlen szó, mert épen azon eszközöknek vannak híjával, melyek útján magokat jobb állapotokra segíteni képesek volnának. E nehézségek eloszlatására több kísérlet történt; így Svájcban a kölcsönület összekötése takarékpénztárakkal, s az egésznek részvénytőke általi biztosítása. Még fontosabbak ennél a hírneves luxembourgi experimentatiók, Párizsban, a cooperativ társulatok számára államsegély megnyerése végett, melyek azonban, a viszonyok kedvezőtlen alakulása miatt, hajótörést szenvedtek. Itt, az állam, közreműködésében egyfelől a munkapiacz megteremtésére, másfelől a munka biztosítására, s így a termelés és fogyasztás bölcös egyensúlyozására, csak mint közvetítő szerepel, s e rendszernek általában semmi köze az újabb nemzetgazdaságtani szempontokból előnytelennek bizonyult állam-iparhoz, melynek árnyoldalait itt nem szükséges fejtegetni. Ellenben könnyű be-

látni, hogy a lépés, a cooperativ társulatoktól az államsegélyre, nemcsak hogy teljesen correct és észszerű, de az eszmék tisztázottságának bizonyos stadiumán kikerülhetlen is, s egy sértetlen, solid nemzeti tőke alapjának megvétele által, kellő administrationalis szervezet mellett, sikeresen volna eszközölhető.

Angliában magánvállalatok közpénz által való segélyezése nem ritkaság. Így például, a titkos tanács pénzt szavaz meg, iskolák alapítása céljából összeállott egyeseknek, bizonyos föltételek stipulatioja s kikötött ellenőrzési jog mellett. Csakhogy ott eleinte e jogot a végrehajtó hatalom a parlamenttől függetlenül gyakorolta, s épen ez képezett incidenst Peel heves ellenzéseire, közpénzeknek a parlament előleges jóváhagyása nélkül történő elköltése ellen. Ettől eltekintve is, szükség, hogy a cooperativ elv ne csak ugyanazon társulat tagjai közt érvényesüljön, de az összes ipartársulatokra is kiterjesztessék, mert csak így történhetik az, hogy ha az egyik üzletág pillanatra megakad, zavarából a többi által kisegítettessék.

Fennebb tettünk már néhány megjegyzést, a tőkére vonatkozólag; kimutattuk azon törekvések oktalanságát, melyek a tőke eltörlésében látják jövőjük biztosítékát. Most ha az államsegély elvét kötelezőnek ismerjük el, szükségkép a tőke jelentősége is növekedni fog szemeink előtt. Azon segélyforrások, melyeket az állam egy ily köztőke növelésére teljes méltányossággal vehet a maga részéről igénybe, épen nem csekélyek. Főlszámíthatlan azon esetek száma, melyekben a közviszonyok független esélyei egyesek érdekeire kedvezően folynak be, vagy a népesség tömeges csoportosulása egyes pontokon értékelkedést okoz a magánbirtokokban; s ily hasznok élvezéséből ép azon tényezők vannak mégis kizárva, melyek egy ily művelésnél döntő szerepet vittek. Másfelől nem szükség a communismus gyanujába jönnünk, ha bizonyos határok közt elismerjük az állam illetékességét az öröklési és hagyományozási jognak, nem mondjuk, teljes megszüntetésére, mint a saint-simonisták tartják, de észszerű korlátozására, a mint az elvben úgy is elfogadva van, a gyakorlatban levő megadóztatás által. Hogy minő okból veszélyeztetné az öröklési jog így értelmezett megszorítása a családi életet, s mért fenyegetné fölözslással, — azt, úgy hisszük, e nézet legmakacsabb védői is aligha tudnák megmagyarázni.

Újabban néhány elsőrendű fontosságú socialis kérdés megvitatása, Svájcban, az egyházi sajtó terére is átment. És ez helyesen is van így, mert a nyomor és megalázás által ütött sebek bekötözésére első sorban épen azon fontos intézmény van hivatva, melynek szeretete a népnök és a népért van, melynek föladata a gyöngék védelme az erősek visszaéléseivel szemben. Ily kérdések, különösen, a vasárnap megszentelése, a normal munka-nap megszüntetése, gyármunkások egészségügye, lakásügy, az alcoholismus és prostitutio, a munkás-élet e Scyllája és Charybdise, és a legjobb fizetésnap meghatározása. A vasárnap kérdése fölvetésével főleg azon munkásosztályok érdekeinek elősegítése céloztatik, melyek, foglalkozásaik természeténél fogva,

ki vannak zárva a pihenés napja kedvezményeiből, mint a postahivatalnokok, vasutasok stb. A mi már a fizetésnapnak szombatról való áttételét szükségessé teszi, az azon általános tapasztalat, hogy a munkásokat a vasárnapi munkaszünet kikapott pénzeiknek eldözsölésére csábítja, a megelőző éjjel, oly reményben, hogy másnap úgy is ki-aludhatják magokat, s a mitől nem ritkán a család szükségletei szenvednek csorbát. E baj elkerülésére beható reformok hozattak Svájcban, Angliában és Németországban is több helyütt. Legalkalmasabb fizetésnapnak péntek bizonyult, mint a mely, a mellett hogy a fentemlített visszaélésekre nem nyújt alkalmat, egyszersmind lehetővé teszi azt is, hogy a munkások, a szükségesegek beszerzése után fönmaradt pénzeikkel, vasárnap valamely tisztességesebb szórakozást szerezhessenek magoknak. Ily célból jöttek létre Angliában s Amerikában különböző munkásgyűlék és összejövetelek, melyek a társas érintkezést tartván szem előtt, a kocsmák és kávéházak pótlására vannak hivatva.

Nem kevésbé méltányos a munkaórák reductioja iránti kíváncsi (8—10 órára); nagyobb városokban, az e tekintetben elkövetett visszaéléseknek igazán elszomorító példái volnának fölhozhatók. A munkások túlterhelése néha annyira megy, hogy lelkük kimivelésére épen semmi gondot sem fordíthatnak és sorsuk, az igavonókéhoz hasonlóan, kimért, lélekölő munkáknak gépszerű teljesítésében áll, egy nap, mint más nap, egész a leroskadásig. Csoda-e, ha aztán ily módon eldurvult sziveikbe a családi örömeik szelid boldogsága nem talál bebocsátást, hanem az ittasság undorító karjaiban keresnek feledést nyomorult lételük lealázó érzete ellen? Midőn a socialismus hangsúlyozta a munkásnép felszabadításának szükségességét, a rabszolgaság leglealázóbb faja, a nyomor alól, igen helyesen érezte azt, hogy ez egyedüli módja az emberiség egy nagy része megmentésének, a bűn és erkölcstelenség posványából; mert hogyan lehetne gondolni a lélek szabad tevékenységére, ideális és humanus célok iránt való lelkesedésére, addig, a míg a test az anyagi viszonyok sulya alatt görnyedez? Vannak, mert kellene hogy legyenek módok e nehézségek legyőztetésére, mint voltak eszközök más, az emberi méltóságot mélyen sértő állapotok megszüntetésére, korábbi századokban, mint azt a történelem lapjai bizonyítják; csak legyenek, kik együtt érezzenek, jó és balsors között, a szenvedő és diadalmaskodó emberiséggel, s gyermekes félelemből ne tartóztassák vissza magokat azon eszközök tényleges megragadásától, melyeket komoly és férfias meggondolás után jóknak és célhoz vezetőknak ismertek el. Hadd vesszen és muljon az, a minek vesznie és mulnia kell; az ember pedig igyekezzék lényé jobb részével, teljes erejéből érvényre juttatni azt, a mi az időkben s az isteni szándékban megvalósulásra tör — az igazságot.

Ime, ez azon hirhedt tan, melynek pusztá említése is ideges rázkodásba hozza a megcsontosodott formák fagyos hiveinek multhoz tapadó legioit. Abbanhagyhatnók itt már e fejtegetéseket, mert ki e bár általánosan vázolt vo-

násokból nem nyert meggyőződést a jelenkori socialismus elvi jogosultsága s gyakorlati szüksége felől, arra nézve meggyőzőbb érvek már aligha volnának fölhozhatók. De mivel egy ép oly vonatkozás merül föl itt, mely e lap olvasóit különösbbe érdekelheti, tudniillik a socialismus vallási vonatkozása: azért egy befejező cikkben e pontot kívánjuk még egy kissé részletesebben tárgyalni, megtudandó, mennyire egyezhetnek ily törekvések a keresztyén vallás szabad szellemével?

Böhm Sándor.

Az áll. igazgató-tanács nagy gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. febr. 2-án.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök; b. Bánffy Albert főgondnok, b. Bánffy Dániel, Lészai Ferencz, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, Gyarmathy Miklós, dr. Jenei Victor, Parádi Kálmán igaz. tanácsosok, ügyvéd, pénztárnok, titkár.

Az ülésen kívül elnökileg ellátott ügydarabok bejelentése és tudásul vétele után, főt. püspök úr jelenti, hogy a konventi nagy bizottság munkálatát 50 példányban megkapta. Ezeknek ára (egy példány 40 kr.) Tóth Sámuel jegyzőhöz beküldendő. Az egyes példányok szétküldetnek és a begyűlendő érték-összeg elküldetik.

Szász Béla igazg. tanácsos interpellálja a tanügyi előadót, ha vajjon igaz-e, hogy a n.-enyedi tanoda 7-ik osztályában, az érvényben álló tanrend mellőzésével, a magyar irodalmat nem tanítják? Ha igaz: miként véli e bajt s az ebből támadó controversiakat orvosolni? Tanügyi előadó azon válasza, hogy a tény — értesülése szerint — igaz, és a zártudósítás beérkezése után véleményét erre nézve előadandja, tudomásul vétetik.

B. Bánffy Dániel ig. tanácsos jelentést tesz a n.-enyedi szőlők eladása tárgyában kiküldött bizottság eljárásáról. Az eladás módozataira nézve elfogadtatik az előjáróság tervezete.

A n.-enyedi főtanoda előjárósága szabályszerűen kiállítva felterjeszti a jószág- és jogügyigazgatói utasítást. A közgyűlés jóváhagyásának fenntartásával az utasítás megerősítetik; az óvadék-ekmány felküldése elrendeltetik.

A n.-enyedi főtanoda előjárósága felküldi a haszonbéri szerződéseket. Áttétetnek a jogügyi bizottsághoz.

Főt. püspök úr beterjeszti a dr. Bartók György fegyelmi ügyében hozott s vádlottat elmarasztaló közfőtörvényszéki ítélet másolatát. Az ítélet másolatilag megküldetik Gyárfás Domokos és Zeyk József gondnok úrakkal, mint sérelmes feleknek.

Benedek Ferencz küllői esperes felterjeszti az egerestői iskolára vonatkozó adatokat. A nevezett felekezeti iskola megszüntetése engedélyeztetik.

Tárgyaltatik a közokt. miniszter úr leirata a tanítói nyugdíjalapba fizetendő adó alól való felmentés tárgyában. Miután több egyházközségünknek ezen adó alól leendő felmentése iránt beadott felterjesztéseinkre még válasz nem adatot, míg másfelől az oly unit. egyházközségek,

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 6 számához.

melyekben a pap végzi a tanítói kötelességeket, tetteleg már fel is mentettek, az igazgató tanács előbbi felterjesztéseire válaszol, s az unit. atyafiknak nyújtott kedvezményhez hasonlókat kér.

A patai egyházközségnek, a darvai alapból, temploma számára segély adható nem lévén, az egyházközség kérése áttétetik az államsegély-kiosztó bizottságához ajánlat mellett.

A nyéni egyházi és politikai községek között kötött egyezség az iskola iránt, némi módosításokkal, megerősítették.

Főt. püspök úr az ülést elhagyván, az elnöki széket b. Bánffy Albert főgondnok foglalja el.

Olvastatik a főt. püspök úr következő átirata: Mélt. igazgató tanács! Épen f. évi jan. 5-ről kelt 1679—1878 megtalálására akartam benyújtani válaszat, mikor az „Egyházi és iskolai Szemle“ f. évi 2-ik számában olvastam a mltgos igazgató-tanácsnak hozzám intézett megtalálását a következő toldalékkal:

„Megjegyzi igazgató tanácsunk, hogy a főtiszt. püspök úr személye felett határozathozatalra magát jogosítottnak nem érzi és a gy.-fehérvári egyházközség 116 tagja által beadott felterjesztést, csak mint a papi állomás betöltését tárgyzó administrationalis kérvényt, tartja ellátása alá tartozónak.“

Miután a hozzám intézet megtalálásban e pótlékról nincs emlékezet, miután amaz egyházi lapot, melyből a fennebbi mondatot idéztem, mint nem hivatalost, hivatalos hitelességűnek nem tartom; bátor vagyok egyenesen a mltgs igazgató-tanácsához folyamodni annak megtudásáért: benne foglaltatik-e az idézett részlet a mltgs igazgató-tanács 1670—1878 számú és folyó hó 5-én kelt határozatában? S ha igen hiven van-e közölve?

Tiszteletteljes kérésemre hecses választát kérve, várva teljes tisztelettel vagyok atyafi szolgálja

Kolozsvár, 1879. január 13.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

Az ig. tanácsnak erre adott válasza így hangzik: Igazgatótanácsunk feltűnőnek találja azt, hogy a főt. püspök úr egy nem hivatalos lap közleménye és az ig. tanács hivatalos átirata között a hitelességet kérdésessé teszi; tudatja, hogy az 1670—1878 sz. kiadvány hiven van kiadva, fölkéri a főt. püspök urat, hogy arra érdemleges válaszat oly időben nyujtsa be, miként ezen annyira sürgős ügyben 15 nap alatt ig. tanácsunk végleg határozhasson.

r. t.

Egy érdekes esküdszéki tárgyalás.

A következő sensationalis pör adatait az „Augsb. Allg. Ztg.“ után közöljük, curiosum gyanánt, s jellemzésül

némely, napjainkban nem ritka lelkiatya typosokra, kiknek basáskodó magavise letük méltán hívja fel az illető közegek figyelmét. A tárgyalás a bozeni esküdszék előtt folyt le s a következőkben összegezhető.

Mult év június 14-én egy protestans család, Semmler nevezetű, férj, nő és két gyermekből álló, jött Potsdamból Schnalserthalra, Tyrolban, s a „Mi asszonyunk“ községében az ugynevezett „tánczterem“-ben, hosszabb időre lakást bérelt, mivel Semmlerné e félreeső hely csöndjében és tiszta levegőjében remélt gyógyulást találhatni, idegbántalmi ellen. E reményt azonban csakhamar meghazudtolta az ottani catholicus lelkiatya, Immerhofer Sebestyén, vallási türelmetlensége, mert annak daczára, hogy a Semmler család csendesen és nyugodtan viselte magát s minden tekintetben azon volt, hogy a község lakóinak s papjának vallásos érzelmeit meg ne sértse, már csupa jelenlétőkől alkalmat merített a nevezett lelkiatya arra, hogy vasárnapi prédikációjában ismételt kitöréseket engedjen meg magának az idegenekkel szemben. Ugyanis, mint 'anuvaiomások erősítik, a szószékről az összegyűlt hallgatóság előtt több ízben kijelentette, hogy „az idegeneket és protestánsokat nem kell megtérni, hanem ki kell űzni a környékből, mert csak rontják a népet“. Más alkalommal így nyilatkozott: „gyakran mondta már, s most talán utólszor mondja, hogy föltette volna a községbeliekről, hogy ez embereknek kiteszik a szűrőket; de fájdalom, mi sem történt, ámbár igaz az, hogy a ki máshitűekkel érintkezik s nekik szállást ad, a catholicus egyházból kizáratva excommunicáltatik“. A posta küldöncznek, Weithaler Jánosnak, megtiltá, utalva a catholicus vallás tanaira, hogy a Semmler családnak kenyeret vigyen a völgybe le, ily módon akarva őket a vidék elhagyására kényszeríteni. Mi több, Gamper Elias és Raffainer József szolgálkat egyenesen fölhivta, adnák tudtára a Semmler családnak, hogy rövid idő alatt pusztuljanak a helységből, különben „nem jól járnak“ (!) mert az emberek föl vannak bőszülvé ellenök. Özv. Sánter Máriát is, kinek házában laktak, fölszólitotta, hogy vesse ki őket házából, s vonakodására kiátkozta, s fenyegette, hogy halálos ágyán nem fog papot kapni. Ily kellemetlenségek következtében a Semmler család kénytelen volt, tizennégynapi ottléte után, elhagyni a vidéket s egy közeli fűrdőbe menekülni, hová a pap hatalmas keze el nem ért. Ily körülmények között az államügyesség, a hitgyűlölet alapján, vádat emelt az 53 éves pap, Innerhofer Sebestyén ellen, hogy az osztrák birodalomban törvényes oltalom alatt álló evangelicus vallásfelekezetet megtámadta, bántalmasta és üldözte s e szerint az osztrákbüntető törvénykönyv 302-dik §-a értelmében közcsend háborítást követett el. Ugyanakkor bepanaszoltatott, hogy egy prédikációjában a „német és osztrák havasi egylet“ ellen is sértő kifejezésekre ragadtatta magát, ezeket mondva: „van egy ugynevezett havasi egylet is, és ez egy rossz társaság, mert a legtöbb tag benne protestans, kik a népet csak rontják és károsítják“. E szavakért becsület-

biztonság elleni kihágás ügyében fogatott vád alá, a büntető törvénykönyv 491-dik §-a értelmében. Ez utóbbi támogatásra, a havasi egylet ellen, egy röpirat adott vádlottnak okot, a pár év óta Meranban időző törsvendég, Borgfeldt, szerkesztésében, melyben, a lelkiatya felfogása szerint, az istentanya és szent Márton ellen megvető nyilatkozatok foglaltattak. A röpirat „Schnalserthal“ czimet visel, s jövedelme az odaváló út-építési pénztár javára fordított. Épen e körülményt ragadta meg a vádlott lelkiatya arra nézve, hogy eljárását igazolja. Állítja ugyanis, hogy a röpirat a községben nagy felháborodást keltett, a mit csak növelt az a körülmény, hogy egy vasárnap, templomból kijövet, a nép a Semmler családot erdei sétából visszatérni látta s megbotránkozott azon, hogy nem a templomban voltak. Tanuvalomások ellenben kideríték, hogy a röpirat nem csak hogy fölindulást nem keltett, de az emberek nem is olvasták, az idegenek iránt pedig teljes közömbösséggel viseltettek, sőt papjok magaviseletét azokkal szemben egyenesen kárhoztatták. Vádlott nem tagadta eljárását, de erre mint pap kényszerítve hitte magát, a mi pedig a Semmler családhoz küldött cselédekkel illeti, ő ezeket csak „szeretetteljes megintéssel“ küldötte, nehogy a felbőszült nép áldozatául essenek. Épületes benyomást tett azon körülmény, hogy a pap, hivenek tanuvalomásait, kikről pedig pár perczel előbb jegyezte meg, hogy „példányszerűekké nevelte“, mindegyre meghazudtolta. Az esküdtek egy órai tanácskozás után a következő ítéletet hozták: a máshitűek elleni vétség vádjá alól 7 szóvaló ellen fölmentetik, de a kihágásban egyhangulag elmarasztaltatik, 50 ftt pénzbürságra, esetleg 10 napi fegságra. Valószínű azonban, hogy e botránypörnek utójátéka is lesz mert az elnök tárgyalás közepette jelentette ki, hogy Weithaller tanu az államügyészség előtt azon új vádat emelte, hogy ő üldöztetéseket szenved Innerhofertől, sőt existenciáját látja fenyegetve, mivel hozzá és nővéréhez (Santer Mária tanuhoz) névtelen, gyújtással fenyegető levelek érkeztek. A vizsgálat ez ügyben is megfog indittatni.

IRODALMI SZEMLE.

Halotti imádságok, háznál, templomban, sirnál. Mellékletül rövid gyászbeszéd. Irta: Czelder Márton, előbb hittérítő, jelenleg felsőbányai lelkész. Budapestén Kókai Lajos bizománya. 1879. Ára?

Czelder Márton e kötete harmadik részét képezi az ugyancsak tőle kiadott imádságoknak. Huszonhárom éves lelkipásztori működésének — melyet a szerző részint Moldva-, Oláh- és Törökországban, mint hittérítő, részint Losonezon s Felsőbányán töltött — eredményei az itt összegyűjtött könyörgések. A munkát Fördös Lajos revideálta, kinek tanácsára az 12 előfobászszal s 25 rövid gyászbeszéddel toldatott meg. Nagyobb része a dolgozatoknak, melyek gyermekek, ifjak, közép- és hajlottkoruak felett tartandókra van-

nak fölosztva, oly vidékeken készült, hol a hosszabb halotti beszédek rövid ima helyettesíti és a gyakorlat, nemcsak a protestans egyszerség s lélektani indokok szempontjából helyeselhető, mint szerző előszavában igen helyesen jegyzi meg, de egyszersmind lelkészeink hivatalos teendőkkel járó tulhalmozottságát tekintve is, csak követendő például szolgálhat. Vannak e gyűjteményben különben specialis vonatkozások is, de ezek is oly általánosságban tartva, hogy átdolgozásuk, hason alkalmakra, nem sok fáradságba kerül. Ami a kötet legtöbb darabját jellemzi, az az egyszerű, jó magyaros, sőt népies nyelv, mely épen nem zárja ki a gondolatok, érzések emelkedettségét, s a kifejezések költőiségét. Szerző jól ismert neve fölment bennünket a további ajánlás alól, s még csak azt jegyezzük meg, teljes elismeréssel, hogy a kiállítás is megfelel a beltartalomnak s Molnár János nagybányai könyvnyomdájában csinosan, bár némely helyt nem épen kifogástalan nyomással eszközöltetett.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Hogy a legfenköltebb érzés, a maga eszményi tisztaságában, megtörik és elhervad a siralom e völgyének durva légkörében, mit mi világnak nevezünk — ez az élet igazi és mély tragicuma. Talán nem volt kérdés, mely felett több és szenvedélyesebb vita folyt volna, mint a halálbüntetés kérdése felett. És ez méltán, mert valóban megdöbbentő azon erkölcsi felelősség, melylyel a társadalom áll szemben akkor, mikor egy oly teremtmény létele felett követel jogot magának határozni, ki Isten képére teremtvés a természetől magas életcélok megvalósítására tűzve ki, önhibáján kívül, s talán ép azok által üzetve tévelygett a bűn ösvényére, kik felette ítéletet mondani lesznek hivatva. Ember, embert hogyan büntethet, oly hatalommal, mely egyedül Istené? A megtorlás elve már önmagában lehetetlen; de vajjon van joga-e az emberiségnek azt, kit magára nézve veszélyesnek tart, oly módon tenni ártalmatlanná, hogy azt vegye el tőle, mit nem adhat, és nem adhatna, ha gyarló képességének minden erejét összpontositná is? Az emberi élet sérthetlenségének elve főséges elv, bármit mondanak is azok, kik minden emelkedett gondolat rendszeres lenézésében keresik az államférfiuság bizonyítékát. De még ha ez nem állna is, egy oly büntetésnél, mely helyrehozhatlan, a bírának is szükségképen csalhatatlanoknak kellene lenniök, holott az ellenkező esetről oly sok szomorú példa tanuskodik, mert az emberi igazságszolgáltatás, mint mindig tévedett, úgy mindig tévedni is fog.

És mégis, bármily meggyőzőknek ismerjük is el ez igazságokat önmagokban tagadhatatlan azon tény, hogy eddig, a hol csak kísérletet tettek a halálbüntetés eltörlésével, rövid próba után, még mindig siettek visszahozni azt. Parlamenti életünkben kiemelkedő mozzanatot képez az e kérdésben fölmerült vita, a büntető törvényjavaslat tárgyalásakor, s e kitünő törvényhozói alkotás diszére válik azon hu-

manus szellem, melylyel, ha már a rossz elkerülhetlennek bizonyult, legalább az elvet megmenteni akarák s a kényszerű szükségességeken mindenütt átcsillogtaták az eszme érintetlen magasztosságát. Itt legalább a haladás fokozatossága az, a mi vigasztaló. Annál szomorubb azonban látni azt, ha a tények kérlelhetlensége visszaesést parancsol, mint a szabad Svájcban, hol épen most élénk viták folynak a halálbüntetés visszaállítása iránt. Nem ismerjük Svájc bűnügyi statisticáját, de szeretjük hinni, hogy ha ily kérdés ott egyáltalában fölmerülhet, úgy arra a komoly okok sem hiányoznak, a mi csak annál leverőbb.

Szerencsére azonban nincs az a fájó komolyság, mely mögött ne lesködnék a komikum tréfás arczu satyrja. Méréséli a sötét gondolatokat ama derült benyomás, melyet némely lapokból merithetünk, a kivégzés módozatai iránt tett eredetibbnél-eredetibb javaslatokban. Így egy zürichi lap nem rég azon classicus színezetű indítvánnyal lépett föl, hogy a kivégzendő bűnösöknek ezentul méregpohár nyujtassék. Sajnos, hogy e stoicus halálnem modern viszonyaink közepette aligha arathatná a kívánt sikert. Jobban megfelel a XIX. század koreszméinek egy katolikus pap azon fölslóalása, hogy a halálra ítéltet orvosok rendelkezésére bocsátassanak, fölboncolás végett. Azok tehát, kik a társadalom ellen vétettek, bűneiket expiálhatják a tudomány szolgálatában. És ez indítvány egy katolikus paptól ered! Ki hinné ezt? S a kik egy ily szokatlan, vagy tán épen embertelennek vélt eljárástól visszariadnának, kedvező meggyőződést merithetnek magoknak azon kiválólag hangsúlyozott indoklásból, hogy ily úton a bakói hivatal fölöslegessé tétetve, az igazságügyi budgetben is nem jelentéktelen megtakarítás eszközöltetnék.

Ugy látszik tehát, hogy Svájc vetélkedni akar, külfönczködés dolgában, az Északi amerikai Egyesült Államokkal. Fog-e ez sikerülni neki? Alig hisszük. Am ítéltje meg az olvasó maga, a következő tényből. New-Yorkban nem rég egy conferentia tartatott, melyen nemcsak Amerika minden részéből, de Angliából is voltak résztvevők, hogy a Krisztus másodszori személyes eljöveteleéről értekezzenek. Egy élces amerikai lap honmot-ja szerint, itt „egy csoport tudatlan vitakozott a tudhatlanságról.“ A nagyszámu fejtegetések között hangsúlyoztatott, hogy Krisztus másodszori eljöveteleinek dogmájára nézve két főpártlétezik: a prae-millennariusokké és post-millennariusoké; amazok szerint Krisztus eljövetele meg fogja előzni a millenniumot, emezek szerint pedig követni fogja azt. Mindenesetre azonban, e napon a szentek szemmel láthatólag fognak a levegőben az Ur köré sereglenni. A gyűlés, mely magát prófétai gyűlésnek nevezi, helyesléssel fogadta a tant, de Krisztus eljövetele napjának megállapítására nézve nem intézkedett.

Amerika nem volna érdemes a „végletek hazája“ nevezetre, ha az orthodoxismus ily balgaságaival nem volna mit szembeállítani, a megfelelő liberalis árnyalatok tulfelölí szélsőségeiből. Nem is sokat kell keresgelnünk, hogy ilyenre bukkanjunk. Michigan államban, Berrien Springs-ben „a hu-

manitás szövetkezete“ néven vallásos egyesület alakult, melynek czélja, az egyenlőség, szeretet, barátság, jótékony-ság, becsületesség, bizalom és igazságosság erényeinek előmozdítása. Életelveit a következő aranszabályjokban összegezi: „Légy őszinte. Tégy úgy másokkal, mint a hogy akard, hogy mások is tegyenek veled. Minden gondolatod, szavad és cselekedeted oda legyen irányozva, hogy Isten országát közelebb hozd e földön. Békülj ki a multtal, légy hálás a jelenért, s remélj a jövőben. Szeresd az Istent mint atyádat, s az embereket, mint testvéreidet. Imádd a jót, szépet és igazt.“ Legkülönösebb, hogy a fentebbi tanok szem előtt tartására a tagok ily szavakkal kötelezik magokat: „Alólírottak, kötelezzük magunkat, a szövetkezet szabályainak megtartására, legjobb ereinkhez képest“ stb. Végül minden elvtárs tagsági okmányt kap.

Lehetetlen eltitkolni azon veszélyes áramlatokat, melyek az amerikai vallási életet elnyeléssel fenyegetik. A papok világiassága, az istentisztelet határt nem ismerő érzéki jellege, minden képzetet fölülmulnak. Kimerítő vázlatot nyujt erről, e lap mult évi számainak egyikében, ily czim-mel megjelent tárczacikk: „Egyházi élet Amerikában“, miért is nem térve ezuttal vissza e tárgyra, csak annyit constatálunk, hogy e profán üzelmek ma-holnap mulató helyekké fogják változtatni a vallás hajlokait, s az egyházi beszédek tömör stíljét, könnyed „conference“-ok lesznek pótlandók. Alig is lehet képzelni rózsásabb pályát, mint Amerika gazdagon dotált papjaié, midőn kéjutazásaikból visszatérve, virágözönnel borittatnak el. Így, a mig Brooke Herfordnak a régi Egyptomról tartott felolvasásaira, például, csak amugy tolong a közönség, addig Collyer Anglia viszonyairól értekezik, Applebee pedig a maga cyclusát a következő érdekes programban állítja össze: „Enoch Arden“; „Dickens Károly“; „Velencei kalmár“; „Tennyson királyidylljei“; „Goldsmith Olivér“; „Lear király“; „Szeget szeggel“; „Hamlet.“

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 febr. 7.

— Kolozsvári főtanodánkban a téli közvizsgák e hó 1-en végződtek be s azoknak folyamából örömmel tapasztaltuk ujjolag, hogy e főtanodánk szellemi vezetése kifogástalan. Szembetűnően nyomós hatása észlelhető főként annak, hogy a gymnasiális tantárgyak tulnyomó része, a feles számu változó tanítók mellözésével, állandó tanerők s szakférfiuk kezébe van összpontosítva.

— Zsoboki egyházközségünkben — mint tudósítónk értesít — a templom-építésre az előkészületek, a hitevek részéről, buzgón folynak s mihelyt az idő engedni fogja, az építés kezdetét veendi, főleg ha a megindult adakozások az eddigi szép eredménnyel tovább haladnak. Az ártértek közül ujjolag többen jelentkeztek visszatérésre s az előmunkálatokban tényleg részt vesznek s így a katolikus

propaganda mind szűkebb terre szorul. Az egész ügy okmányszerű történetének közlését közelebről megkezdjük.

— **Megjelentek a „Zsinati előmunkálatok.** A magyarországi reformált egyház egyetemes konventjéből kiküldött bizottság által előterjesztve“. — Kiadta Tóth Sámuel a konventi bizottság jegyzője s egyik előadója. Debreczen 1879 — I—VI; 96 lap. Ezen munkálatok magukban foglalják: I. A legközelebbi alkotmányozó zsinat alakításának és szervezetének szabályzatát. II A legközelebbi alkotmányozó zsinat tanácskozási szabályzatának és ügyrendének tervezetét. III A magyar ref. egyház alkotmányának tervezetét. IV. Egyházi bíróság és törvénykezési rendtartás tervezetét; és ezeknek indokolásait. V. A bizottság jegyzőkönyvéből kivonatot. Ezen munkálatok 40 krért kaphatók Tóth Sámuelnél, Debreczen Nagypéterfia utca 348 sz. alatt.

— Világtörténetet adnak ki Weiszmann testvérek, s annak szerkesztésével Sebestyén Gyulát bízták meg. E név ismeretlen ugyan, de mint a hozzánk beküldött első füzetből észrevehető, szerző nem tehetség nélküli. A füzet kiállitása díszes s finom metszésű ábrák is feles számmal vannak benne. Egyes füzet ára 30 kr. Nem tudjuk, hány füzetre van tervezve e vállalat, de hogy 30—40 bizonyosan lesz, az az 1-ső füzet tartalmának csekélységéből sejtethető. Ajánljuk az érdekeltek figyelmébe.

— A „Magyar Lexicon“ második kötetének utolsó 4 füzetet beküldetett szerkesztőségünkhöz. A füzetek szaporodtával úgy a tartalom correctnessége, mint a kiállítás eleganciája növekszik. Bekötési táblák az I-ső és II-dik kötethez megrendelhetők Stein János könyvkereskedésében, egy drb. 50 krért.

A szerkesztő postája.

Csulak Zsigmondnak, Árapatak. Kérdésedre magánlevélben válaszolok. Ajánlottad érdekében, a mit lehet, megteszek s remélem eredménye lesz.

T. Fazekas Lajos, kollégának, Nyárszóc. A multra a kiegyenlítést, jövőre az egyességet elfogadom.

A PROTESTANS-EGYHÁZI-IRODALOM KIVALÓBB TERMEKEINEK JEGYZÉKE.

Kaphatók: **STEIN JÁNOS** könyvkereskedésében Kolozsvárt.

AGENDÁK és EGYHÁZI IMAKÖNYVEK.		Gerok. Egyházi beszédek 6.—	
Albert János. Imakönyv templomi használatra. Kötve	2.10	Gyöngyösy. Egyházi szónoklatok, ünnepi, közönséges, alkalmi és gyász esetekre 2 kötet. Egy-egy	1.80
Borsody. Vasárnapi imák. Kötve	2.—	Herepei. Isten igéje a szószékről	1.40
Czelder. Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imák. Kötve	2.50	Heiszler. Egyházi beszédek 3.	1.20
Fábián D. Ünnepi, közönséges vasárnapi és alkalmi imák. Kötve	2.30	— Halotti egyházi beszédek	1.60
Filep M. Köznapi imák. Kötve	2 —	Illyés B. Temetési és emlékbeszédek	1.40
Fördös L. Agenda 2 frt. Kötve	2.80	Kiss Bálint. Népszerű közönséges egyházi beszédek	1.25
Koronka A. Imádságos könyv, templomi szükségre	1.—	Körösi F. Szabadelvű egyh. beszédek	1.30
Medgyes L. Egyházi imakönyv. Kötve	2.—	Kovács G. Egyházi beszédek	1.—
— Eredeti halotti imák	1.—	Kovács Samu. Egyházi beszédek	—88
Szilády L. Köznapi imák	1.—	Kozma M. Temetési alap igék	1.—
Szoboszlav P. J. Egyh. szertartási beszédek Kötve	2.—	Lang H. Válogatott vallásos egyh. beszédei	1.20
Könyves Tóth K. Halotti imák. Kötve	2.40	Lakatos I. Vasárnapi és alkalmi egyh. beszédek	—90
Vadas és Nagy P. Agenda (erdélyi) Kötve	2 50	— Halotti beszédek	—90
Zagyva G. Köznapi és bűnbánatheti imák. Kötve	2.—	Lukács Ö. Egyházi beszédek templomi és temetési használatra	1.80
EGYHÁZI BESZÉDEK.		— Közönséges egyházi beszédek	1.20
Apostol P. Egyházi beszédek 2 kötet	2.60	Maklár Papp. Temetési beszédvázlatok	1.20
Bartók F. Népszerű egyházi beszédek I. füzet	1.40	Margócsy. Prot. egyh. beszédvár 5 füzet 1—4-ig füzet	1.40
II.	1.80	5-ik füzet	1.50
Beke Sámuel. Vasárnapi beszédek	1.—	— Alkalmi beszédvár 3 füzet 1—2-ig füzet	1.40
Édes A. Egyházi beszédei leszállított ár	—88	3-ik füzet	1.50
Fábián D. Egyházi beszédek egy egész évre	3.—	— Hazafias elmélkedések	2.—
— Népszerű halotti beszédek I.	1.40	Mitrovics Gy. Egyh. szert. beszédek	1.20
Fejes I. Egyházi beszédek 2 kötet. Egy-egy	2.—	Nagy László, Kis Albert és Viski Pál. Közönséges egyházi beszédek	1.40
— Temetési beszédek 1.	1.—	Nemes B. Népszerű egyházi beszédek I.	1.20
Filó L. Ünnepi és alkalmi egyh. beszédek	1.50	Nikházy L. Huszonkét egyházi beszéd	1.30
Fördös L. Kecskeméti lelkészitár (Egyházi beszédek) 3 kötet. Egy-egy	1.—	Pazar, Jézus péld. homiliákban 2 köt. 1.20 II.	1.50
Gergely, Gönczy, és Rácz. Egyházi beszédek ünnepi követek részére	21.—	Papp Károly. Halotti beszédek	1.20
		Péterffy S. Egyházi szent beszédek új folyam 7 füzet	1.—

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDELYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvtáreske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legczélszerűbben pos-
taultalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: „Rés“-ütés a prot. egyház autonomiáján. K. S. — Socialismus és a jelenkor. IV. Böhm Sándor. — A negyedik evangélium, összehasonlítva a más három evangéliummal. Ujszövetségi tanulmány. — k. — Az áll. ig.tanács r. gyűléséből. r. t. — A kolozsvári ev. ref. egyházközség képviselői közgyűléséből. Közli: Herepei Gergely, r. t. — Egyházi lapok szemléje. — Külföldi szemle — Tárca: Szász Károly „Szép élet“ című költeményéből. (Törédék.) — Egy szép lélek vallomása. (Folyt.) — Egyházi és iskolai hírek. — Közövények. — Szerkesztő postája.

Rés-ütés a prot. egyház autonomiáján.

Kolozsvár, 1879. febr. 18.

Őseink legszebb erényei közé szoktuk sorozni — és méltán — azon kitartó küzdelmet és nem lankadó buzgóságot, a melyet ők hazánkban, a protestantismusnak legszomorubb időszakaiban is, reformált egyházunk autonomiájának oltalmazása és védelme körül kifejtettek.

Az egyházi autonomia keretében kiválóan féltették és őrizték, a hivek filléreire és a kegyes adakozók adományain, vagy hagyományain alapított alsó és felső iskoláinkat és ezeknek jó hírnevét, mert tudták, érezték, hogy az iskolák reformált egyházunk szabad vallás gyakorlatának jogával — mondhatni — szerves kapcsolatban álló intézményeket képeznek. Tudták, hogy az iskolák, nemcsak az egyháznak éltető elemei, hanem a vizsgálódás szabadsága birtokában a tudományoknak terjesztése mellett, a magyar nemzetiség, a haza és szabadság hő szereletének is ébresztői és istápolói. Ezen tudat kölcsönzé az erő intensitását a jogok védelmében mindannyiszor, a midőn a legfelsőbb felügyeleti jognak czége alatt, erőszakos beavatkozások és önhatalmu rendelkezések intéztettek az egyház testéhez tartozó iskoláink ellen.

De a mily erősek és kitartók voltak elődeink a védelemben, épen akkora vigyázatot fejtettek ki az iskolai szervezet és az egész tanrendszer megállapítása jogának gyakorlatában is. Soha sem tévesztették szem elől annak szükségességét, hogy úgy alsóbb, mint felsőbb iskoláink a tanulókra nézve megadják és a vizsgáknál megköveteljük a képzettségnek legalább is azon fokát, a melyet a felekezettünkön kívül álló más iskolák nyújtottak növendékeiknek. Ez alapította meg protestans iskoláinknak jó hírnevét a multban. E jó hírnevet kötelességünk megőrizni a jelenben és öregbiteni a jövő számára, ha méltók akarunk lenni őseinknek az iskolákban reánk hagyott szent örökségére és ha sikerrel akarjuk kiállani a nemes versenyen azon nagymérvű reform-mozgalmak közepette is, a melyek napjainkban a tanügy fejlesztése körül felmerültek.

Ilyen, a protestans egyházi autonomiát és tanintézeteink jó hírnevét érintő gondolatok ébresztésére szolgáltatott okot közelebről azon eset, a melyet először az ultramontán „Magyar Állam“ szort világgá, gunyosan adván elő a sárospataki főiskoláról, hogy ottan olyan ifjak tettek le sikerrel érettségi vizsgát, a kik az előtt csak egy-két hónappal más római cath. gymnasiumban 1—4 tantárgyból voltak vtsszavetve, a minek folytán a vallás és közoktatásügyi miniszter úr a sárospataki főiskolától kiállított ezen érettségi bizonyítványokat megsemmisítette.

Ha bár előre sejtettük, hogy a M. A. közleménye, midőn egy protestans főgymnasium jó hírnevét hurcolja meg — szokása szerint — nem lehet ment a nagyításoktól és ferditésektől, mégis feszülten vártuk a nevezett főiskola igazgatóságának ügyfelderítő válaszát, a mely részben megnyugvásunkat eredmé-

nyezőleg, de részben nagy megütközéstünkét fölkel-
tőleg, a debreczeni „Protestans Hetilap“ idei
4-ik számában meg is jelent.

A főtanodai igazgatóság kijelenti (ugyanis vála-
szában:

a) hogy a vizsgára bocsátott ifjak olyan bizo-
nyítványokat mutattak fel, a melyeknek, valamint
azon eltéréseknek alapján, a melyek egyfelől a pro-
testáns és másfelől a közoktatási kormány vezetése,
illetőleg felügyelete alatt levő gymnasiumok rendsza-
bályai között fennállanak, érettségi vizsgára bocsát-
tatásukat igényelheték;

b) hogy nevezett ifjak olyan körülményeket
hallgattak el az igazgatóság előtt, melyeket előze-
tesen tudva, nekik a vizsgálat semmiesetre sem en-
gedélyeztetett volna;

c) hogy a tanári kar ezen kellemetlen eset fel-
merülése alkalmából megtette intézkedéseit a vizs-
gálati rendszabályoknak oly módon való átalakításá-
ra, hogy azok az állami iskolákban divatozókkal meg-
egyezőkké legyenek.

Ennyi, de csakis ennyi van a válaszban a mi
megnyugtathat, kitűnően, hogy az igazgatóság jó-
hiszemű eljárását a jelentkezőkkel szemben saját
fennálló rendszabályaihoz és a felmuta-
tott bizonyítványokhoz mérte, és hogy ha

az illetők körülményeiknek ravasz elhallgatásával az
igazgatóságot félre nem vezetik, az érettségi vizs-
ga letételére föl nem bocsátatnak vala.

Megütközést keltő azonban a válasznak az a
része, a melyben előadatik:

d) hogy „mihelyt az igazgatóság a közokt. mi-
niszterium által értesített arról, hogy a nevezett
ifjak más főgymnasiumnál már vizsgálatot kísérel-
tek s visszavették, ezen leiratot a tanári kar elé
terjesztvén, az maga felírt a püspök úr köz-
vetítésével a miniszteriumhoz, a kiszol-
gáltatott bizonyítványok megsemmisíté-
sét kérelmezvén“, a minek folytán az a bizonyít-
ványokat érvényteleneknek jelentette ki.

Hát a tiszamelléki superintendensia autonómiaja
türi-e az ilyen eljárást!?

Kétségtelen és nem is vitatható igazság az,
hogy ama ravaszul szerzett érettségi bizonyítványok-
nak meg kellett semmisíttetniök. De meg nem fog-
hatjuk, mivel indokolhatná a sárosparaki főiskola
igazgatósága és az annyi érdemekben gazdag főt.
püspök úr a megsemmisítésért a minisz-
terhez való kérelmezést és a kérvényezés mellett
is, mire alapíthatná a közokt. miniszter úr az egy-
házkerület autonóm hatalmi körébe való ezen beavatko-
zást? A fennforgó, valamint bármely más hasonló eset-

TÁRCZA.

Szász Károly

„Szép élet“ című költeményéből.*)

— Oh, természet,
Szelid dajkám, jó angyalom,
Kék nefelejcs-szemedbe nézek,
Vagy harmat-könnyid' csókolom,
Le-leborulok templomodban,
Csillagos kupolád alatt,
Hol illat-tömjénnél is jobban
Száll égbe érzés, gondolat;

Fecsegek bujó csermelyeddei,
Hallgatom fülmiléd dalát,
S mit lombod fátyla sohse' fed fel,
Lelkem rejtett titkodba lát.
A bükkös ágon rengő fészek,

S a mit titkon szó fon kezed,
S vad orgonája tenzer-vésznek,
Szivemen halk kójjal rezeg.

Világodnak varázsa, büve
Ugy fölemelt s magasba vont;
Szemléletében elmerülve
Szent ámulattal álltam ott.
Mert százszor boldog, oh, Teremtő,
Ki szent kapuidban megáll!
Legyen mosolygó, vagy rettentő,
Mind szép s dicsó mit alkotál!

Az ember-kéz remekjin is csak
Arczod vonásit keresem;
S hogy elzárt szentélyedbe nyissak:
Sarum' leoldám szívesen.
Phidiás köve, Rafael vászna,
Beethoven égi zengzete,
Mind csak szépséged' magyarázza,
Te szólsz, te hatsz ránk mindbe', Te!

*) Felolvasatott febr 9-én, a Kisfaludy-társaság 30-ik köz-
gyűlésén. A „Fővárosi Lapok“ az egészét közli s abból vesszük
át e néhány versszakot.

ben, a bizonyítványok semmisségének kimondása: az egyházkerületnek joga. Ezen jogot gyakorolni, sőt bárhonnán jöhető megtámadás ellen oltalmazni olyan, az egyházkerület autonomiájának védelmi körébe tartozó kötelesség, a melynek, a többi egyházkerületekre nézve is felette sajnos praecedenssé válható elmulasztását, legalább részünkről, szó nélkül nem hagyhattuk.

Az állam által a legfelsőbb felügyeleti jog alapján, meggyőződésünk és erdélyi egyházkerületünk gyakorlata szerint, azon egyházkerülettől a jelen esetben, egyéb követelhető nem lett volna, mint az, hogy a bizonyítványok megsemmisítésének végrehajtott tényéről értesítették a közokt. kormány, hogy ez a megsemmisített bizonyítványok esetleges használatával járó visszaélés megelőzése céljából szokott értesítvényeit megtehesse.

Annyi bizonyos, hogy a kérdéses bizonyítványok semmisségének a közokt. kormány által való kijelentése részt ütött a prot. autonomián, a mely annál megdöbbentőbb, mert olyan factorok kérelmére történt, a kik azt őseink példájára éppen védelmezni vannak hivatva.]

K. S.

Egy szép lélek vallomásai.

(Folytatás.)

Az esketés is megható módon folyt le; kitűnő ének-kar dallamai hangoztak föl, s a lelkész e szertartásnak meg tudá adni az igazság teljes ünnepélyességét. Filó mellett állék s a helyett, hogy ő nekem szerencsét kívánt volna mély sohajjal így szólt hozzám: „Midőn láttam, hogy a nővére kezét oda nyújtja, úgy tetszett nekem, mintha forró vízzel öntöttek volna le.“ „Miért?“ kérdezém tőle. „Mindig úgy érzem, valahányszor esketést látok“, felelte rá. Nevettem rajta, s azután gyakran elég gondolkozni valóm volt erről.

A társaság derűtsége, melyben sok ifju is vala, sokkal fényesebbnek tetszett az által, hogy minden körülöttünk tisztos és komoly vala. Minden házi butor, asztali készlet, teríték s asztali diszitmény összhangzó egészet képezett, s ha máskülönbem nekem úgy tetszett, hogy az építő-mester a czukrászokkal egy iskolából került ki: itt a czukrász s asztalterítő az építésztől vevék képeztetésüket.

Mivel több napig maradt együtt a társaság, a szellemes és értelmes házi úr mindent elkövetett ennek mulattatására. Itt nem ismételem ama gyászos tapasztalást, mely már életemben oly gyakran megtörtént, mely szerint mily rosszul érzi magát egy vegyes társaság, hol a legközönsé-

Socialismus és a jelenkor.

(Befejező közlemény.)

A keresztyén vallás communistikus elemeiről szólva, könnyű volna egyfelől az első keresztyén községek szervezetére, másfelől azon nagyszámmal levő socialis tanokra utalnunk, melyek az evangeliumokban, de különösen Máté irataiban, mint egyenesen krisztusi eredetűek, foglaltatnak. „A ki ti közöttetek legnagyobb, legyen a ti szolgátok“ ez egyszerű szavak nem-e éppen azt fejezik ki, mit a mai socialismus, száz meg száz módozaton át érvel, vitat és fejteget? Azonban megengedjük, hogy e támasz nem egészen megbízható, mert éppen annyi esetben lenne fordítható fegyverül ez új elméletek ellen, mint a hányszor azok mellett védekezésül szolgálhatna. Bizonyos, hogy a keresztyén-ség erkölcsi világnézlete, legalább a mint az az őskatholikus egyház szigorubb fogalmai szerint interpretáltatott, sokkal inkább előtérbe helyezi az önkéntes szegénység, türelem és lemondás passiv erényeit, semhogy gyakorlati érdekű cultur-törekvésekkel szemben mindig kedvezően viszonyulhatna. Szerencsére, a tények protestans szempontból eredő szabad kutatása és bírálata szavak által nem érezheti magát kötve ott, a hol nem iszlált természetű, muló jelenségek külső egymásutánjáról, de egymásból folyó szükségességek szabad önfejléséről van szó, mely általános szabály alól a keresztyénség, mint történelmi tény, sem képezhet kivételt. És így a kérdés: vajjon a socialis törekvések birnak-e jogosultsággal közvetlen evangeliumi alapon? — oda kell hogy módosítsassék: létezik-e erkölcsi expediens, mely ilyenmü mozgalmakat, társadalmi téren

gesőbb s izetlenebb időtöltésekben kell részt venni, csak azért, hogy inkább a jók, mint a rosszak érezzenek hiányt a mulatságban.

Nagybátyám ezt egészen másképp rendezte el. Ő két-három udvarnagyot, ha szabad őket így neveznem, állított fel; egyiknek kötelessége volt az ifjuság élvezeteiről gondoskodni: tánczok, kirándulások, kisebb játékok, mind az ő találékonyaságától függtek, s az ő rendezése alatt állottak, s minthogy az ifjú nép szereti a szabadban mulatni, s nem fél a lég behatásától, átadták nekik a kertet, s a nagy kertilakot, a melyhez még e czélből egy néhány képtár s pavillon is volt építve, noha csak léczekből s gyolcsból, de oly csinos berendezéssel, hogy az ember azt hitte, az egész kőből s márványból van.

Mily ritkán esik olyan lakoma, hol az, ki a vendégeket összehívja, még csak a kötelességet is érezze szükségleteikért s kényelmökért mindenkép gondoskodni.

Vadászat, játszótársak, rövid séták, s bizalmas magános társalgásra alkalmak az idősbek számára voltak fenntartva, s a ki legelőbb ment fekünni, bizonyos lehetett a fölől, hogy minden zajtól legtávolabb fogják elhelyezni.

E jó rend következtében a kör, melyben valánk, egy kis világnak tűnt fel, s mindazáltal ha minket valaki közelebről vett szemügyre, a kastély nem volt nagy, s ki azt pontosan nem ismeri s nem bir a házi urunk szellemével,

habár közvetve is, kapcsolatba bírjon hozni a keresztyén igazságok közül azon főbbekkel, melyeknek örök érvénye az emberiség változhatlan hajlamaiban s szükségleteiben gyökerezik?

Hogy e kérdésre felelet legyen adható, először is a keresztyén dogmát megtisztítottak kell gondolnunk azon zsidó befolyásoktól melyek, bár későbbi eredetűek, ma már a lényeges elemekkel oly mértékben fonódtak össze, hogy szétválasztatásuk, a közhiedelem előtt, csaknem lehetetlen földadat. A keresztyénség világmegváltó jellegét, szemben az ó-kor érzéki túlteltségével, azon egyetlen vonás képviselte, melyben Krisztus követendő példának állittatik elénk, a szeretettel párosult világmegvetésben egyfelől, s egy földöntuli élet hitében s reményében másfelől. Voltak ugyan már a buddhizmus esotericus tanaiban is nyomai a lélek fennmaradásának s transcendens életének, de az egyéni föltámadás eszméje, mely a keresztyénséget mindenekfelett megkülönbözteti, még nem létezett. S így a keresztyénség, míg egyfelől kétségkívül a buddhizmus világfelfogás talajából lép ki, erkölestani tekintetben, másrészt tagadhatatlanul egy határozott s rendkívüli fontosságú lépést is tesz előre, az eddigi eszmekörből ki, s ez a jövő élet hite, ama naiv alakban, melyben azt Jézus nyilvánlatkoztatta, mielőtt még János és Pál apostol elvontabb bölcséleti értelmezésére került volna a sor.

Mindez ma másképp van; a keresztyén eszme, mint pozitív világcél, rendkívül sokat veszített hiteléből, s ép azon épés következtében lesz kétségessé válандó, melylyel magának a buddhizmus fölött praeferentiát követelhetett, ha

habajos tudna oly sok embert ebben elhelyezni, s mindenkiket a maga tetszése szerint berendezni.

A mily kellemes benyomást tesz reánk egy jó természetű férfinak tekintete, ép olyant tesz egy egész berendezés, a melyből egy értelmes eszes lénynek a jelenléte tűnik ki. Még tiszta házba menni is öröm, ha különben izetlenül van építve s díszítve is; mert ez legalább egyoldalról képzett egyének jelenlétére mutat. Mily kétszeresen kellemes tehát reánk nézve, ha egy emberi lakásból hozzánk magasabb, noha csak érzéki miveltség szelleme szól!

Ez nagybátyám kastélyában nagyon élénken volt észlelhető. Sokat hallottam s olvastam művészetéről; Filó is nagyon kedvelé a festményeket, s szép gyűjteménye volt; magam is sokat rajzolék; de részint érzelmeimmel valék igen elfoglalva s csak azt igyekeztem előbb tisztába hozni, a mi szükség, részint úgy tetszett nekem, hogy mindazonáltal mindaz, a mit láttam, mint a többi világi dolgok, csak elszorodottá tettek. Most valék először valami külső által önmagamamba szállásra indítatva, midőn a pacsirta természetes kitűnő dala s egy érzelmeteljes emberi torkokból hangoztatott négy szólamu hallelujah közt, felette nagy bámulatomra, a különbséget felismerém.

Ezen észrevétel feletti örömet nem rejtém el nagybátyám előtt, a ki, ha minden más kötelességeinek eleget tett, kiválóan velem szokott mulatni. Nagy szerénységgel

csak a kor igényelte oly javításoknak alá nem adja magát, melyek fennmaradását továbbra is létérdekké tegyék, s biztosítsák. A jövő élet hitét a tudomány sok valószínűséggel, fictionak bélyegzi. Ha ez itéletnek mi, csupa lehetőségét bár, elismerjük — s ez bizonyára nem tulságos engedmény a liberalis keresztyénség részéről a tudományal szemben — úgy a keresztyénség egy oly problema előtt áll, melynek mielőbbi megoldása ép úgy a saját, mint a haladó közművelődés, s polgárosulás érdekében kívánatos, ha csak nem ohajtjuk a keresztyénség visszaesését a buddhizmusnak már egyszer túlhaladott álláspontjára.

És épen ez az a pont, hová újabb pessimista bölcselők utalnak, mint az egyetlen helyre, hová a jövő élet hitében illusoriussá vált keresztyén eszme menekülhet. Könnyű azonban belátni, hogy mihelyt e lépést a keresztyénség megteszi, nemcsak hogy visszaesést fog bizonyítani, de azonnal meg fog szűnni, mint pozitív világcél is. Restituálására csak egy mód van tehát, s ez: a kétségeknek bizonyult elemek elvetése, s ujakkal pótlása, az értelmi és tudományos haladás igényeihez mérten. És épen itt történik az, hogy a socializmus nemcsak hogy igazolását találja a keresztyén vallás irányt-jelölő kényszerűségeiben, de sőt attól egyenesen kihiva látja magát oly irányban való működésre, melyben a társas törekvések s az emberiség örök céljai, a magok szeplőtelen eszményiségökben jussanak hű kifejezésre, s a lélek és kedély minden kínos rejtélyei, a tevő és munkáló életszeretet alapján gondoltassanak megoldhatóknak. Ha az exact tudományok egy világotúli életet képtelennék nyilatkoztatnak is, másfelől az anyag (vagy erő) örökkévalóságát

beszélt mindarról, a mivel rendelkezék, s a mit ő létesített, s nagy óvatossággal a műérzokről, a mely szerint mindaz egybegyűjtve s elrendezve vala, s nagyon jól kivethetem, hogy irántam kiméletességgel nyilatkozott, minthogy úgy látszott, régi szokása szerint a jót, a melyről azt hívé, hogy ő teljesen magáévá tevő, alárendeli annak, a mi az én meggyőződése szerint a helyes és legjobb vala.

Ha mi, mondá egyszer, lehetségesnek tartjuk azt, hogy a világ teremtője a saját teremtményének alakját magára öltheték, s annak módja s szokása szerint éldelhetett egy ideig a világon; végtelenül tökéletesnek kell, hogy feltűnjék előttünk e teremtmény, minthogy a teremtő oly bensőséleg tudott ezzel egyesülni. Nem kell tehát, hogy az ember és Isten fogalmában ellenmondás legyen, s ha mi gyakorta érzünk is némi eltérést s távolságot vele szembe; mindazonáltal annál inkább a mi kötelességünk, nem mindig, miként a rossz szellem szószólója csak természetünk gyöngeségeire mutatni, hanem inkább minden vonását a tökéletességnek felkutatni, hogy ezáltal saját istenhez való hasonlatosságunk igényeit bizonyíthassuk.

Mosolyogtam s mondám; kedves bátyám, ne szegyenitson meg azon szivessége által, hogy nyelvemen beszéljen. Az, a mit ön nekem mondhat, rám nézve oly nagy fontosságú, hogy én azt önnek saját nyelvezetén szeretném hallani, s aztán azt, mit abból egészen magamévá tenni nem fogok, igyekszem lefordítani.

megdönthetetlen igazsággá emelték. Az ember nemcsak önmagában, de embertársaiban, gyermekeiben, műveiben és jó cselekedeteiben is él, s hogy ezekkel magát egynek érzi, ez nemcsak erkölcsi sarkelv, de physical tény is. Anyagfolytonosság él és működik minden képzelhető viszonyainkban; a legcsekélyebb egyéniség sem vész el nyomtalanul. Fichte legmélyebben behatolt e kérdés lényegébe. Az én örök, változhatatlan, egy; a mi muló, az csak csoportosulás, pillanatnyi személyiség. Más szavakkal, az abszolút tudalom ugyanazonossága a legkülönbözőbb individuációkban sem szenved csorbulást, s egy porainkból netán előállandó új szervezetben, éünknök konkrét érzete teljesen össze fog vágni azzal, mit egy megelőző létformában egyéni öntudatunknak ismertünk. Ime, a lélekvándorlás tanának symbolicus jelentősége.

Nincs hát ok arra, hogy a keresztyénségnek a jövő életéről szóló tanát megbukottnak tekintsük. Legfőleg módosítások válhatnak előbb-utóbb szükségessé, de ezek is úgy, hogy a hitesszeme gyakorlatibb, gyümölcsözőbb alakot ölt, s az eredetileg pessimisticus színezet életteljes optimismusba csap át. Ez egészséges fordulatot épen a socialis tudományok vannak eszközölni hivatva. Azok ellenben, kik ily irányzatokat materialis hajlamokkal vélnék vádolhatni, úgy látszik, vagy a materialismus és idealismus kölcsönvonatkozásairól nem bírnak tiszta fogalommal, vagy pedig ez elveket oly körökre is kiterjeszthetni hiszik, melyek azoknak viszonyhatásain teljesen kívül állanak. Sőt még ha az alkalmazás helyén volna is, teljes bizonyossággal állíthatnók, hogy a socialis törekvések, épen mert materialis gátok elhárításán munkálnak, szükségkép idealis czélokot in-

Én, felelte rá, saját módom szerint is hangom változtatása nélkül képes leszek ezt folytatni. Az embernek legnagyobb érdeméül az marad, ha a körülményeket, a mennyire lehet, ő szabja meg, s oly kevéssé teszi magát azoktól függővé, a mennyire lehet. Az egész világ lényege előttünk van, miként egy nagy kőbánya az építész előtt, ki csak akkor érdemli ki e nevet, ha ezen alkalmas természetes anyagból egy, az ő szellemében fogamzó képet a legnagyobb 'gazdálkodással, czélszerűséggel s tartóssággal hoz létre. Rajtunk kívül minden csak elem, sőt mondhatnám, rajtunk is minden az; de mélyen rejlik bennünk ez a teremtető erő, a mi azt akarja létesíteni, minek lennie kell, s nem enged pihenünk s nyugodnunk, a míg azt rajtunk kívül, vagy rajtunk egy vagy más módon létre nem hozzuk. Ön, kedves hugom, a legjobbat választá; ön az ön erkölcsi valóját s az ön szeretetroméltó mélyseges természetét igyekezett önmagával s a legfelsőbb lénnyel összhangzóvá tenni, miért azonban mi sem vagyunk megróvándók, ha mi az erkölcsi embert a maga eredetiségében felismerni s egyszerűségére visszavinni tevékenyen iparkodunk.

Ilyen társalgások által lassanként mind bizalmasabbakká lettünk, s én azt kívántam tőle, hogy ő velem engedékenység nélkül, épen mint önmagával, úgy beszéljen. Ne higgye ön, mondá nekem nagybátyám, hogy én önnek hízlelgem, ha én az ön gondolkodási s eljárási módorát dicsé-

volválnak, a mennyiben föladatuk a szellemnek fölszabadítása az anyag rabságából, hogy összes erejét, csak annál jobban, méltó tárgyakra tömörítse. Oly egy állapotban, melyben mindenkinek megadva vannak közvetlen szükségéi kielégítésére az eszközök, vajjon hánynak jutna eszébe ez eszközök fölösleges mértéke által igyekezni kitűnni embertársai közül? Ép így volna képes túlhaladni a socialis elvek ésszerű kivitele is, például, a vagyonszűkösség communisticus teoriáját.

De nem rendelkezik több alappal a pessimisták azon aggálya sem, hogy az emberiségnek önrendeltetésébe vett ily mély tekintete, önsorsa intézésére irányzott ily hathatós beavatkozása, a gyarapvó ismeretek, s a tudás fája gyümölcsének ily teljes mértékkel való élvezete szükségkép maga után vonná az egyéni boldogság jelentékeny csökkenését, míg a világ érdekét kezdi veszteni az ember előtt. Faust visszaborzad a felidézett szellem lángoló alakjától, nem ez lesz-e sorsa a Prometheusi emberiségnek is? E kérdés komolyan foglalkoztatja a jelenkori német ascetákat. Hogy azonban mi joggal, nehéz megmondani. Mert természetes az, hogy a gyarló emberi szem bizalmatlanul tekint a távol jövőbe, s a kétség káprázatában megvesztegettetni hagyja érzékeit. De e kedélyi állapot nem szolgálhat tudományos ítéletek mértékéül, annál kevésbbé, mert nem realis benyomásokon, hanem a jövőbeli átalakulások és jelen viszonyaink közt föltételezett gyökeres és kizárólagos ellentét hamis fölfogásán alapul. Hegel egy híres mondása szerint, a haladás mértékét a szabadság köztudalma felé irányzott fokozatos fejlődésünk adja meg. Ha ez így van, szabadság és boldogság egy-

rettel illetem. Tiszteltem azt az embert, a ki világosan tudja, mit akar, megszűnés nélkül halad előre, ismeri a céljához megkívántató eszközöket, s azokat érvényestleni s felhasználni tudja, hogy a czél, melyet kitűzött nagy vagy kicsiny, dicséretet vagy megróvást érdemel, az előttem csak azután jön tekintetbe. Higgye el ön nekem, kedvesem, hogy a bajnak s mindannak, a mit rossznak neveznek a világon, csak az az oka, hogy az emberek igen hanyagok, czéljaiknak helyes felismerésében, ha azokat fel is ismerik, azoknak komoly kivitelében. Ugy tűnnek fel előttem azok, mint a kik előtt világos, hogy egy tornyot lehet és kell építeni, s mégis az alapjára nem fordítanak több követ s több munkát, mintha csak mindenkép egy kunyhónak vetnék meg az alapját. Ha ön barátnóm, kinek legnagyobb szükséglete volt, saját benső erkölcsi természetével tisztába jönni, a nagy és merész feláldozások helyett, családja közepette egy mátká vagy talán egy hitves által valahogy segített volna magán, önönmagával örök ellenmondásban, soha egyetlen megelégedelt pillanatot nem élvezett volna.

Ön, mondám erre neki, a föláldozás szót használja, s én gondoltam néha arra, hogy mi egy magasabb czélnak, miként egy istenségnek, mikép áldozzuk fel a kisebbet, mintha nekünk ez már szívünkön fekünné, ép a mint egy kedvelt báránkyát a tisztelt atya egészségéért szívesen s készakarva oltárra vinnénk.

másban kell hogy gyökerezzenek, mert mi volna, ha nem ez utóbbi, az erkölcsi fölmagasulás igaz kriteriuma?

Közönséges, de felette téves dolog is, ma már, úgy fogni föl a socialis eszméket, mint a melyek mögött fejedtetül a dologtalan, szájas proletárok gyűlevész rongyhada áll. Ki csak kevés figyelmet is szentel a dolognak, s különösen átlapozza a londoni, bécsi, párizsi világkiállításokra kiküldött munkás-deputatiók jelentéseit: meg fog győződni csakhamar, hogy nem a renyhe élődíség, de a munka és szorgalom értékéből merített nemes önértet tekinthető azon idealok tápláló melegágyául, melyekben ma még sok ugyan a megoldandó intellectualis problema is, a nélkül azonban, hogy ez feljogosítana gyakorlati érvényük kétségbevonására. Mi sem hasonlítható azon férfias büszkeséghez, melyet a francia munkások föladatuk és társadalmi állásuk magas és fontos voltába helyeznek. De éppen ezért, méltányos volna, hogy valahára a társadalom is, alaptalan gyanúsítások s közönyös vállvonogatás helyett, számot vessen kötelelességeivel s elismerje igényeiknek jogosultságát, megemlékezzék e szép chinai közmondásról „Különbözők a vallások, de az értelem csak egy, s mi mindnyájan testvérek vagyunk!”

Böhm Sándor.

A negyedik evangélium összehasonlítva a más három evangéliummal.

Ujszövetségi tanulmány.

A keresztyén történet hagyományában Jézus életének kétféle leírását találjuk. Az egyiket ezek közül a

Legyen bármi, folytatá ő, az értelem vagy érzelem, a mely minket arra hív föl, hogy egyiket a másikért odaadjuk, egyiket a másik fölül becsüljük, az elhatározás és következtetés, véleményem szerint, az emberben leginkább méltó a tisztelésre. Árúval s pénzzel birni egyszerre, nem lehet; s az ép annyira sajnálandó, a ki mindig csak portéka után eseng, a nélkül, hogy kedve volna pénzét azért odaadni, miként az, ki vásárját bánja, ha az áru már birtokában van. De én távol állok attól, hogy ezért az embereket dorgáljam; mert ők nem okai, hanem a bonyolódott állapot, a melyben vannak, s a melyben magokat kormányozni nem tudják. Így például, általában kevesebb rossz gazdát fog ön találni falún, mint városban, s ismét kevesebbet kis városokban, mint nagyokban; és miért? Az ember születésénél fogva korlátozott helyre van utalva; egyszerű, közeli, határozott célokat beláthat, s hozzá szokik felhasználni azon eszközöket, melyek keze ügyében vannak, mihelyt azonban széles térre jut, sem azt nem tudja, mit akar, sem mit kell akarnia, s egészen egyre megy ki, akár a tárgyak halmaza következtében lesz szorakozott, akár azoknak magasztossága s méltósága teszi őt magánkülső állapotba. Mindenesetre az ő szerencsétlensége, ha arra indíttatik, hogy valami után törekedjék, a mit mértékletes ténykedés folytán nem érhet el.

Valóban, folytatá ő, komolyság nélkül a világon sem-

synoptikusoknak nevezett három első evangélium; a másikat a János nevét viselő negyedik evangélium foglalja magában. Jézus életének megismerésének mind a kétféle leírás igen fontos s kérdés tárgya itt csakis az lehet, hogy vajjon a kétféle leírás értéke egyenlő-e? Ezt eldönteni annyit tesz, mint a kétféle leírást magában foglaló hagyományt méltatni. Hogy pedig e hagyományok méltatása helyes irány és szempontból történhessék: elkerülhetlen azoknak összehasonlítása. Annyival fontosabb ezen történeti okmányok összehasonlítása, mert egyedül ez nyújt helyes alapot azon fontos kérdésekre eldöntésére, hogy vajjon a negyedik evang. írója szentanu volt-e? hogy vajjon ezen evang. szegletkő-e, melyet a három első evang. elbeszéléseinek kiegészítésénél használni lehessen? hogy vajjon az ezen evangéliumban rajzolt Jézus-kép a valódi-e, vagy a három első evangéliumé?

Jelen értekezésnek ezen összehasonlítás megkísértése képezi czélját. Lehet, hogy lesznek olyanok, kiknek azon eredmény, melyre összehasonlító vizsgálódásunkban jutunk, nem lesz inyökre s mintegy fájdalommal eltelve kérdik: van-e még keblünkben tisztelet a negyedik evangélium iránt? van-e kritikánknak joga azon evangélium szentélyébe lépni, melyet Ernesti Jézus szívének nevez, s melyről Claudius azt mondja: „ezen evangéliumban van valami csodálatos: alkonyat és éj s az ezen gyakran átczikázó vilámlám, szelid esti felhő s a mellette ki-kibukkanó teli hold a maga életnagyságában. Valami oly nagyszerű, magasztos és elragadó, melylyel soha sem telhet el eléggé az ember?” Mi erre azt feleljük: mi is szeretettel ragaszkodunk a jánosi Jézusképhez s a kritikával nem rombol-

mit sem lehet elérni, s azokban, kiket mi képzett embereknek nevezünk, tulajdonképen kevés komolyságot találhatni, ők, mondhatnám, a munka, foglalkozás, művészet, sőt még az élvezetek iránt is bizonyos önvédelmi modorral járnak el; úgy élnek, mint a ki egy halmoz hirlapot elolvas csak azért, hogy attól megszabaduljon, s e mellett megama angol jut eszembe, ki Rómában léte alatt, egy este a társaságban nagyon elégedetten beszél el, hogy ő ma hat diplomát és két képcsornokot látogatott meg. Az ember sokat akar tudni és ösmerni, s éppen olyant, a mi legkevésbé tartozik reá, s nem veszi észre, hogy az éhség az által nem csillapúl, ha légebe kapkodunk. Ha egy embert akarok megismerni, tüstént azt kérdezem tőle, mivel foglalkozik? miképen? s minő eredménnyel? s válaszával iránta való érdeklődésem is élethossziglan eldől.

Ön kedves bátyám, mondám erre, talán igen szigorú, s némely jó embertől, kiknek ön használhatna, megvonja segédkezését.

Van-e annak, felelte ő, miért hálálkodni, a ki oly hosszason hiába fáradozott mellettük s érettök? Mennyit nem szenved az ember ifjú korában olyanoktól, a kik azt hiszik, hogy minket egy kellemes multságba hívnak meg, ha ők azt ígérnek nekünk, hogy a Danaidák vagy Sisyphus társaságába vezetnek. Hála legyen Istennek, én megszabadítam magam tőlök, s ha valamelyik szerencsétlenségére kö-

ni szándékunk, hanem megadni azon méltóságot, mely ezen evangéliumot megilleti. Szívesen engedjük eloszlani, sőt segítünk azon mystikus fény eloszlásában, mely ezen evangéliumot környezte s gátolta a vizsgálódókat szembenézni a valósággal, csak hogy az igazságot a maga objektivitásában szemlélhessük. Szépérzékünk bizonyára sokkal inkább kielégítették, ha a hold fényét semmitől sem akadályozva a maga teljességében élvezzük, mintha a hold sugarai köd és felhőn átszűrődve jutnak szemeinkhez.

Vizsgálódásainkban csakis az igazság felismerése utáni vágy vezérel s legyen bármi az eredmény, nem irtózzunk azt elfogadni, mert tudjuk, hogy vizsgálódásunk a keblünk mélyébe rejtett drága kincset nem megrabolni, hanem gyarapítani fogja.

* * *

Összehasonlító vizsgálódásunkban legelőbb is vessünk egy pillantást azon különbségre, mely a két Jézus-kép leírásánál általános tekintetben ötlük szemünk elé.

Mindenekelőtt nagy különbség létezik azon rendszer közt, melyet egyfelől a synoptikusok — így fogjuk nevezni a három első evangélium íróit — másfelől a negyedik evangélium írója — kit ezentúl rövidség kedvéért egyszerűen Jánosnak nevezünk — használ az általa előadott elbeszélések egymásutáni előadásában. A synoptikusok előadása kronikaszertűnek nevezhető. Így például midőn Máthé Jézus nyilvános működésének kezdetét írja le, egy csomó eseményt beszél el, mintha azok közvetlenül egymásután történtek volna, pedig hát azon események nagy számának okvetlen gyanút kell bennünk keltenie azok ilyen egymásutáni következése iránt. Ezt különben

römbé jön a legudvariassá módon igyekszem azt kiútasítani: mert épen az ilyen emberektől halljuk a világi ügyek rendetlen folyása, a tudomány felületessége stb. felett a legkevesebb panaszokat. Ők legkevésbé sem gondolják meg, hogy épen ők s azok, a kik hozzájuk hasonlóak, nem olvasnák el épen azt a könyvet, a melyet úgy írta meg valaki, mint a hogy ők kívánják, hogy előttök a valódi költemény ismeretlen, s hogy egy jó remekmű is csak elítélésből nyerhetné meg tetszésüket. De hagyjuk azonban abba, nincs helye itt szitkolódzásnak és panasznak.

Ő figyelmemet a különböző festményekre vonta, melyek a falra valának függesztve: szememet azokon jártatám, melyeknek szemlélete bájos, vagy a melyeknek tárgyuk jelentékeny vala; egy idő múlva így szól hozzám: most már szenteljen egy kis figyelmet annak a szellemnek is, ki minden ezen műveket létre hozta. Jó lelkek oly örömet tekintik Isten ujját a természetben; miért ne ajándékozhatnók meg utánzójának is kezét némi tekintettel? Ezennel szintelen képekre tőn figyelmetessé, s megfoghatóvá igyekezett tenni előttem, hogy tulajdonképen csak a művészet története adhatja meg nekünk egy műretek értékéről és minőségéről a fogalmat, hogy először az erőműtan és kézműipar nehézkes lépcsőit kell megismerni, a melyeken az arra alkalmas ember, századok óta dolgozik, hogy azt fölfoghassuk, mikép lehetséges az, hogy a teremtő szellem azon a magaslaton, a melynek csak csupán látásától is szédülünk, szabadon s vidáman mozoghat.

(Folytatása következik.)

maga az író is elárulja azzal, hogy az események folyamában egyszer csak közbeveti a 8 rész 16 versében, hogy ez, meg ez az esemény késő este történt.

Ugyanezt az elbeszélési módszert használja Márk és Lukács. Rendesen mindketten az előrebocsátott eseményeket az utánuk következőkkel a következő kifejezésekkel kötik össze: „és lőn pár nappal ezután“ vagy „és e napok egyikén történt, hogy“ s több effélékkel. Azonkívül még, habár az eseményeket nem minden czél és terv nélkül csoportosítják is, mégis az események összekötése nagyon is laza és művészietlen.

Egészen más elbeszélési módozatot követ János az ő evangéliumában. Mindjárt a munka elején három esemény van elősorolva, még pedig három egymásután következő napon, a mely eseményekben keresztelő János bizonyosságot tesz Jézusról (I. 15—27; 29—34; 35—36). Ha ezt a három eseményt egymással összehasonlítjuk, azt tapasztaljuk, hogy azok folytonosan emelkedő sorban vannak előadva s arra czéloznak, hogy hová-tovább nagyobb érdekelttséget keltsenek az olvasókban. Erre aztán ismét egy három nappal álló cyklus következik. E cyklus mindenik napján Jézus a maga személyének fenséges voltát nyilvánítja, még pedig hová-tovább mindig megrázóbb és megrázóbb alakban. Így az első napon előadja író, hogy Jézus, ki az előtt Simont soha sem látta, az első látásra fölismeri őt s azonnal „kősziklá“-nak nevezi (I. 43.) A második napon elmondja azt a bámulatra ragadó eseményt, hogy Jézust teljességgel nem akadályozta a távolság Nathanaélben az álnokság nélküli izraelitát fedezni fel. (I. 48—50.) A harmadik napon pedig az által akarja író fokozni az eddig tett benyomást, hogy a Kánai menyegzőn véghez vitt csoda által Jézusnak az anyagi világ felett való teljes hatalmát tünteti föl. Az események ilyenmő csoportosításában nem kevésbé érdekes az is, hogy a két hármascyklusból egy új hármascsoportot alakít az író az által, hogy az első három nappal az utolsón és az utolsó háromból a két első napon választatja ki Jézus által a tanítványokat. Ugyancsak figyelemre méltó jelenség itt az is hogy ezen író, szemben a más hárommal, Jézus nyilvános működését három egymásutáni paschka ünnepre terjeszti ki. (II. 13; VI. 4; XIII. 1.)

Ily módon csoportosíthatnók a példák számát, de úgy hiszem, ennyiből is világosan kitűnik, hogy mennyire rendszeresen kezd író művéhez s mennyire különbözik a három első evangélistától már csak azon rendszer által is, melyet az események előadásában használ.

Nem hagyható figyelmen kívül azon különbség sem, mely magában az elbeszélések módjában létezik egyfelől János, másfelől a synoptikusoknál.

A synoptikusok czélja ugyanis, az eseményeket úgy adni elő, a mint ők azokat láttak vagy hallották. Még ott sem tesznek semmi megjegyzést, hol nem tisztán történeti tényt adnak elő, kivéve azt, hogy néhol a tényekben egyik vagy másik ó-szövetségi prófétia betelését látják. Sőt bámulatuknak és csodálkozásuknak vagy elragadtatásuknak

még akkor sem adják semmi jelét, mikor a legesodálatsabb és legszokatlanabb tényeket beszélnek el és írják le. Megjegyzéseikkel teljességgel nem igyekeznek nevelni azt a benyomást, melyet az elbeszélte eseményeknek kell létrehozniok az olvasók lelkében.

Nem így van ám ez a negyedik evangéliumban. János távolról sem elégszik meg az események objectiv leírásával. Ő nem teheti, hogy elbeszélései közé minduntalan be ne szőjje saját figyelmeztetéseit és megjegyzéseit is. Például a Kánai menyegzőt elbeszélő tudósítás végére oda teszi: „Ezt a csodát tette Jézus először Kanában, Galilea városában, és ezzel megmutatta az ő dicsőségét.“ (II. 11.) Az első paschka ünnepen már sokan hittek Jézusban, de Jézus nem bizta magátréájok, mondja az író, de mindjárt hozzát teszi azon meggyőződését is, hogy ez azért történt, mert Jézus ismerte őket, mert Jézusnak nem volt szüksége senkire, ki bizonyosságot tenne az emberekről, mivelhogy jól tudja vala, hogy mi lakozik az emberben. (II. 24—25.) Midőn továbbá arról tudósít író, hogy Jézus az őt követő sokaságot látva, így szólt Filephez: „honnan vesszünk kenyeret, hogy ezek egyenek?“ — siet azonnal hozzátenni, hogy Jézus csak azért kérdezte, „hogy őt próbára tegye, mert ő tudja vala, hogy mit kelljen cselekednie“. (VI. 6.) Hasonlólag gyakran ad kifejezést író azon meggyőződésének, miszerint Jézus jól tudta, hogy kik azok, kik nem hisznek benne és ki lesz az, ki őt el fogja árulni. (VI. 64. 71.) Röviden szólva, nagyon is világos, hogy írónk nagy súlyt fektet arra, hogy olvasóit a téves következtelésektől megóvja s őket azon benyomás elfogadására segítse, melyet elbeszéléseinek kelteniök kell. Ebből kifolyólag egyszersmind az is kétségtelen bizonyos — a mi egyébként még sok máshonnan is kiténik — hogy írónknak határozott célja saját meggyőződését az események elbeszélései közé szőni; saját eszméit úgy akarja adni, mint megtörtént tényeket, a minnek eredménye aztán az, hogy művében Jézus életének szinpada a földről az égbe van költöztetve. (I. 1 s köv.)

y+k.

(Folytatása következik.)

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. febr. 9-én

Jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök mint elnök, br. Bánffy Dániel, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, Parádi Kálmán ig. tanácsosok, számvevő, ügyvéd és titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentetvén tudomásul vétettek.

Sylvester Domokos szebeni esperes felküldi a m. Péterfalva és m. Becze községekben magyar tannyelvű állami iskola felállítását tárgyazólag kötött tervezetre azon egyházközségeink nyilatkozait. A tervezett állami iskolák felállítása helyesléssel vétetett tudomásul az állami iskolai tanítás megkezdésével felekezeti iskoláink megszüntetése engedélyeztetett.

Az udvarhelyi egyházmegye tanácsa felterjesztésére

az alsó-rákosi egyházközség énekvezéri díjlevele megerősített.

Solymosi István udvarhely m. esperes felterjeszti a hideg-kuti leányegyházközségünk belső telkének állami iskolai használatra átbocsátására vonatkozólag a kir. tanfelügyelővel kötött bérleti szerződvényt. Némi módosítással megerősített.

Az első magyar általános biztosító társaság a múlt évben eszközölt tömeges egyházi tüzbiztosítások folytán bevett díjakból engedményezett százalékokról egybeállított kimutatást 178 frt 70 kr. jutalék összeggel. Áttétetik számvevőhöz, a biztosító egyházmegyéink esperesei, tanodánk előjáróságai s a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségeink felhivatnak az eszközölt tüzbiztosításokért fizetett díjak kimutatása felküdésére stb.

Titkár előterjesztésére az egyházkerületi házipénztár — domestica — megalapítására adakozások gyűjtésével megbizottak felkértenek az 1878 és 1879-ik évre kibocsátott és még vissza nem küldött gyűjtőivek beküldésére.

Benkő János görgényi esperes felküldi a görgény sztimrei egyházközség 599 frt tőkéje elhelyezését tárgyazólag közölt panaszra tett jelentését. A tett intézkodések jóváhagyó tudomásul vétetnek, az egyházmegye előjáróságának figyelmébe ajánlatik, hogy jövőre a kiadandó nagyobb kölcsön-tőkék zálogjogi biztosítását ne tegye az adós köteletségére, hanem adós költségére maga eszközöltesse.

r. t.

A kolozsvári ev. ref. egyházközség képviseleti közgyűléséből.

Kolozsvár, 1879. febr. 9.

Egyházmegyei algondnok dr. Szöcs Emil elnökle alatt jelen van 36 képviselő.

Elnöklő algondnok előadja, hogy szeretve tisztelt főgondnokunk m. Incze Mihály nagy betegségéből még teljesen nem üdülvén fel, köteletségének ismerte az ezen év január 26-án tartott egyh. tan. gyűlésnek 21 sz. a. határozata értelmében e mai napra (febr. 9) kitűzött képv. közgyűlést megtartani.

A gyűlés meleg üdvözlése után, elnök a tanácskozást egyházközségi életünk a múlt 1878-ik évi következő főbb mozzanatainak elősorelásával nyitja meg.

1. A mi egyházközségünk múlt évi anyagi állását illeti, eln. örömmel regisztrálhatja, hogy minden kiadásainknak magunk megszorítása nélkül, eleget tehattünk.

Kötelandi jóságunkon egy, a viz által elborított nagy rét lecsapolási munkálatra 1000 frtot fordíthatunk.

Fejérdi jóságunkon 140 frtra menő épület- és kerítés-javítási munkálatot tehattunk.

Kolozsvártt a „nagy lábosház“ épületein tetemes javításokat eszközöltünk.

A külső templom kántori szállásán nagymérvű újjáalakítási munkálatokat hajtottunk végre.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 7. számához.

Harangjainkat az újabb kor vívmánya szerinti rendszer alapján tartós állapotba és könnyen kezelhetőkké alakítottuk.

2. Egyházunk különböző alapjai nevelésére nagy mértékben befolyt két nemes keblű, de már csak néhai hivünk, u. m. Kovács Márton az egyszerű sorsu, de munkássága és jótékonyága által általánosan tisztelt földmives, a ki a külső és belső templomunk alapjának gyarapítására 1000-1000 (2000) frtot, az árpoldai agnók számára 1000 frtot és a belső templomunkban felállítandó új orgonára 100 frtot hamányozott s így összesen 3100 frt jótékony hagyományával az ércz koporsónál is maradandóbb emléket emelt nevének.

Boldogemlékü László József pedig, ki a magyar színdzset első uttörői között nemzetí nyelvünk művelésében s az igaz hazafiság élesztésében egykor oly kitűnő szerepet viselt, végrendeletében összes vagyonának egyházunkat tette általános örökösévé.

3. Örvedetes mozzanatként jelzi elnök azt is, hogy egyházunkban az új egyhker. iskolai rendszabályok a m. évben életbe lettek léptetve, s azok értelmében megalakult isk. szék működését megkezdette és dicséretes szorgalommal folytatja.

Továbbá iskoláink alapja nevelésére az ajánlkozott egyh. tagok fáradozásai nyomán a segélygyűjtés lankadabuzgalommal most is javában foly.

4. A jelzett örvedetes események mellett azonban azon szomorú körülményt is kénytelen elnök regisztrálni, hogy ügybuzgó számvevőnk, a kinek megbecsülhetetlen érdemei vannak számadásos ügyeink tisztázásában, Sipos Sámuel elhalálozott.

Végül egyházközségünk anyagi és szellemi javának felvirágzása kívánásával elnök azon ohaját hozza kapcsolatba, vajha szeretve tisztelt főgondnokunk, mi elébb visszanyerve erejét, egészségét, elnöki széket elfoglalhatná!

Ez elnöki előterjesztés után esperes Szász Gerő írásban jelenti, hogy mindkét templomunkban különböző egyházi és városi jótékonyezelokra a m. évben 78 frt 88 kr perselypénz gyűlt be.

Egyházunk jogi gondnoka dr. Jenei Victor egy indítványt nyujt be az egyházunkban megüresedett jegyzői és számvevői állásokra vonatkozólag, mely a következő:

„tekintve, hogy erd. ref. egyházkerületünkben fennálló törvényeink szerint, kivéve az u. n. cardinalis hivatalnokokat, a legtöbb egyh. tisztviselő névszerint: esperesek, egyh megyei jegyzők, keb. gondnokok, consistorok stb. nem életfogytiglan, hanem csak meghatározott időtartamra szoktak választani;

tekintve, hogy prot. egyhalkotmányunk szellemével inkább összhangzó a tisztviselőknek meghatározott időre választása;

tekintve, hogy a koronként ismétlődő választások, va-

lamint a választott tisztviselők buzgalmára, úgy az egyh. közélet élénkítésére egyaránt jótékonyan hatnak:

mondja ki a közgyűlés, miszerint

„az eddigi gyakorlattól eltérőleg mostantól kezdve egyházközségünkben úgy a jegyzői, mint a számvevői tisztet 3—3 évi időtartamra tölti be, a volt tisztviselők azonban önként érthetőleg újra megválaszthatók.“

A közgyűlés a tett indítványt egész terjedelmében elfogadván, a jegyzőt és számvevőt 3-3 évre választani határozza.

Esperes bejelenti, hogy ügybuzgó és áldozatra kész egyh megyei algondnokunk dr. Szöcs Emil a belső templomban felállítandó új orgonára a köztudomásulag egész élete tartamára ígért 1 drb magyar aranyat ez évre is beszo- gáltatta.

Eln. előterjeszti, hogy a keb. egyh. tan. a külső templomunkban az építkezés teljes bevégezése és ez által a roszt acustica helyre hozása indokából az előmunkálati terveket és költségvetéseket a kolozsmegyei kir. építészeti hivatal által felülvizsgáltatva és helyesbítve, a két ajánlkozott építőmester, u. m. Kerekes Márton és Hottner Ferdinánd közül ez utóbbit terjeszti a közgyűlés elé, mint a ki a műszaki kivitelre a terv és költségvetés correctnességét tekintve ajánlhatóbb és kéri, hogy a közgyűlés ez utóbbinak adja át a jelzett építési munkálatokat.

A közgyűlés az indokok feletti discussio után Hottner Ferdinándot bizza meg az építéssel, úgy azonban, hogy a vele kötendő szerződésbe az építés garantiájára vonatkozólag a Hottner kellő biztosítékainak lekötési feltétele is felvéssék.

Az ezek után előterjesztett 1879-ik évi költségöl- irányzatunkból kiemeljük a következőket:

I. Bevételeink a közpénztárnál	11.299 frt 95 kr.
Kiadásaink	10.995 frt 74 ½ kr.
Készpénz marad:	303 frt 20 ½ kr.
II. Nevelésalap bevételei:	4542 frt 73 kr.
Kiadások	4566 frt 62 kr.
Hiány	23 frt 89 kr.
III. Árvai alap bevételei	772 frt 72 kr.
Kiadásai	572 frt — kr.
Készpénz maradék	200 frt 72 kr.
Szenvedőlegességek:	
Közalapnál:	19.430 frt
Nevelésinél:	2000 frt.
Összeg:	21.440 frt.

Ezek után eln. előadja, hogy a kisegítőnél levő 15 ezer frt adósságunk kifizetésre nézve egyhkerületi köz-főjegyző nagytt. Szász. D. ntján a bécsi osztr. magyar banktól jutányosabb, azaz 7% kamat mellett 15.000 frt törlesztési kölcsönt eszközöltünk.

A jegyzői állomásra Herepei Gergely, a számvevőire Kertész György kolozsmegyei számvevő választatott meg általános szótöbbséggel.

Közli: *Herepei Gergely.*

r. t.

**

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“ 6-dik számában Brózik Titus elmélkedik a Social-demokratiáról, mint a mivel világ mind általánosabbá váló körtünetéről s az ellene használt óvó intézkedésekről. Ezek között rátér XIII. Leo januáriusi encyklikájára, mely szerint „a hitujítók, a kik a XVI. század óta megindították a kath. egyház ellenében az örült háborút — — elhintették a nép közé egyszersmind a vallástalanságot s vele a Social-democratia magvát.“ Az író e vád ellenében historiai adatokat hoz föl a reformatio előtti idők socialisticus és communisticus mozzanatairól; idézi, hogy a reformatio idején feltűnt ily törekvéseket épen a reformatorkok folytották el s végül tagadják, hogy egyáltalán összeköttetésbe is lehetne a vallással e tendenciákat hozni, — mert akkor Mózes, Jézus is social-demokraták volnának, amaz a tized, a peah, a 7-ik év törvényesítése, emez a Máté 19. 21-beli nyilatkozatáért. Ehez képest máshol kell a baj gyökerét keresni és pedig az „általános elnyomatásban“, a nagy-ipar és tőke túlhatalmasodásában, mivel szemben nincs eléggé gondoskodva a kis iparosok és vagyontalanok szükségeinek kielégítéséről. Az író azt reméli, hogy ha a „magasak is megfontolják a kor igényeit s féket tudnak vetni korlátlan vágyaiknak“, e tekintetben is javulás fog elkövetkezni. (Boldog, a kit megtart az ő hite .)

Ugyane számban foglaltatik Radácsi György székfoglalójának kezdete, melylyel sárospataki exegeseos kathedráját elfoglalá, s melyben figyelemre méltó adalékokkal járul a magyar theologiai irodalomtörténethez.

A külföldi egyház és iskola rovatát egy igen érdekes levél első fele tölti be Király Páltól, a ki az 1876. évi praehistoricus congressus alkalmából Budapesten megjelent 5 francia kálvinista látogatását most visszaadván, a franciaországi ref. egyházi életet élénk képen tünteti élénk.

* * *

A „Prot. Hetilap“ 5-ik számában S—s. bevégzi Gondolatait demestikánkról, melyekről egy mult alkalommal már megemlékezénk. Most, befejezésül, a domestika megállapításának azt a lehetőségét veszi szemügyre, hogy a fedezet az állam által szolgáltatassék ki. Ehez, azonban, semmi fiduciája nincs s legkevésbé addig, míg a clericalis javak nem secularisaltatnak — a névszerű vallási jogegyenlőség gunyjaként állitva oda azt a tény, hogy „míg az állam kegyéből egyetlen főpap saját személyére egy millió forint évi jövedelemmel rendelkezik, addig 3 millió protestansnak egyházi-iskolai czélokra 90 ezer frt kegyelem morzsát ad évenként és még ebből is 50% kincstári illetéket levon s ez összegből egy lélekre esik 3, mond három krajczár!“ — úgy hogy Olaszország, e majdnem tisztán katholikus ország, számalommal tekinthet reánk. A mi az író saját tervét illeti, czélszerűnek tartaná a papi és tanítói fizetések szabályozását 1500—1200—1000 és 800 illetőleg 800—700—600—500 frtokban, s ez összegek arányosan kivette, az állami adóval lennének, a polgári ha-

tóság segélye mellett, főlhajtandók és a domestica cassába: beszolgáltatandók. Ez összegeket gyarapítaná a közadakozás utján begyülemdő pénz; továbbá az egyházak segély-pénztára (gyarapítva a kölcsönös tűzkár-biztosítás jövedelméből); az államsegély — minde jövedelmek az egyházakra levén fordítandók, míg a tanodák külön, helyi erőkkkel volnának fenntartandók, kivéve az egy közös egyetemet. A rendes gyámpénztárak egyházkerületenként volnának egyesítendők — — s a többit az idő, a központi igazgató-tanács és a kölcsönös türelem és szeretet fogja — ha küzdelmek árán is — meghozni.

Ugyane lap 6-dik száma A magyar prot. egyetem kérdését kezdi fejtegetni, de ismertetésünkkel be kell várunk a czikk befejeztét. Egy másik, de szintén bevégzetlen czikkben B. J. XIII. Leo ő szentségéről és a socialistákról elmélkedik, — Menyhárt J. pedig folytatja már említett polemicus czikkét.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Több mint harmincz éve, hogy Angliában, azon kisebb-nagyobb vallásos egyesületek közt, melyek a protestáns árnyalatok kosmopolitistikus törekvéseit a közös feladat göczába tömöríteni voltak hivatva, megalakult azok legnagyobbika, legáltalánosabbika, az evangeliumi szövetség is. Azon hat conferentia, melyet eddigelő tartott, a következő volt: a londoni (1846), a párizsi (1855), a berlini (1857), a genfi (1861), amsterdami (1867), és a new-yorki (1873). Most, végül, az evangeliumi szövetség svájci ágá Baselben készül megtartani a hetedik, s ez idő szerint felette fontosnak ígérkező conferentiát, még pedig ez év augusztus 31-dikétől, szeptember 7-ikéig. A találkozás nem bir hivatalos jelleggel, s részt vehet benne minden evangeliumi alaponálló felekezet és árnyalat, mely a testvári közeledés szükségét érzi, s a nehéz viszonyok közepette föl bírja fogni az érdekek, czélok és kötelmek közösségét, mely a különböző fractiokat kölcsönös támogatására, tapasztalataik, nézeteik kicserélésére utalja. Állani fog pedig a programm, egyrészt felolvasásokból, délelőttiékből s délutániakból, melyek közül amazok az elméleti tanulmányoknak, ezek pedig a gyakorlati kérdések megbeszélésére lesznek szánva. Ezeken kívül a hétfő napon jelentések fognak fölolvastatni, egyes protestans országok vallási állapotairól, továbbá egyházi beszédek tartatnak különböző nyelven, magán-jellegű összejövetelekről lesz gondoskodva, épületes eszmecserék czéljából, sőt különleges óhajok meghallgatására is lehetőleg idő fog szakittatni. A részt venni kívánók a központi bizottság által jelentkezésre szólíttatnak fel, s egyszersmind azok is, kik magánházakban kívánnának elszállásoltatni. A mi a specialis jelentésteleket illeti, erre nézve kilencz helyről történt már intézkedés. Magát Svájcot dr. G ü d e r fogja képviselni (Bernből); továbbá Németországot dr. C r e m e r (Greifswaldból) Franciaországot B a b u t (Nimesből), Angliát B l i g h, Né-

metalföldet dr. Oosterzee (Utrechtből), Amerikát dr. Schaff (New-Yorkból), Ausztriát dr. Tardy (Bécsből) Skandinaviát dr. Scheele (Upsalából) s Oroszországot Busch (Szt.-Pétervárról). Értekezőikül is többen ajánlkoztak; köztük Pressensé „A sajtó befolyásáról“, Steinhel „A modern ipari munkások iránti kötelességeinkről“, Wach „A keresztyénség és mődern társadalom“-ról, Orelli „Az apostolok evangéliumának változhatlanságáról“ stb. fognak beszélni. Részünkről üdvözöljük az evangéliumi szövetség nagy érdekő vállalkozását, hogy a protestantismust, melynek főjellemonása az individualis függetlenség, nem engedi szétforgácsolódni, de módot bir találni a szétfutó irányzatok compact egységesítésére, nemzetközi intézmények s humanus eszmék alapján: másfelől azonban nem titkolhatjuk el abbeli vágyunkat, hogy Magyarország, mely erős protestantismussal rendelkezik, valahára független államiságát megillető önállósággal vehessen részt e mozgalmakban, s ne tárgyalassék csak „en passant“ Ausztria mellett, ha ugyan egészen ki nem feledtetik, mint a hogy ezt az evangéliumi szövetség központi bizottságának felhívásában vagyunk kénytelenek tapasztalni, hol mi is Ausztriába vagyunk beleértve. Enyhíti különben e tény fölötti megütözésünket azon körülmény, hogy míg egyfelől az idő, rövidsége is megköveteli a legszigorubb reductiot, másfelől — az intézkedő lépések magán uton és jelentkezés által történuvén — magunkat sem épen méltatlanul érhet e részben a mulasztás és ignorálás vádjja. Megjegyezzük egybőránt, hogy Tardy, ki Ausztriát képviselendi, a monarchia mindkét felét illető részletes jelentéstétel terhét vállalván magára, honfitársaink közül többekkel, s köztük lapunk szerkesztőjével is érintkezésbe tette magát a szükséges adatok beszerzése végett, az erdélyrészi protestáns egyházi állapotokat illetőleg, beleértve az összes lélekszám, az egyházmegegyék, egyházközsegek, oskolák és áttérések statistikai kimutatását is. Magától értetődik, hogy a conferentia tárgyalásaira, annak idején vissza fogunk térni.

Mig azonban Basel ily módon a protestans eszme universalis jelentőségének egy oly ünnepnapját készül megülni, mely évkönyveiben bizonyára feledhetetlen emlékként lesz megőrizve, másfelől őszinte reszt vesz azon férfiu gyászában is, ki áldásos élete egy részét falai között töltötte s szenteite a tudományoknak. A meghalt hírneves tübingai tanárt, dr. Becket értjük, kiben a német protestantismus, mint kiváló theologusban, nagy veszteséget szenvedett. Közlünk itt néhány adatot tanulságos életéből. Beck 1804 febr. 22-dikén született Balingenben, nem messze a festői Hohenzollern kastélytól. Már mint gyermek az egyházi pályára lőn szüleitől szárvna, s előbb az Urachi kis, s később a Tübingai nagyobb papnöveldeben szerezte meg széles tudományának alapját. Betegessége miatt nem folytathatta az akadémiai cursust, s megsokalyán a tudományos könyvek száraz értelmezését, a szentírás feletti közvetlen elmélkedésekre adta magát. Ily körülmények közt választatott lelkeszsé 1827-ben Waldthann község által, melynek lakói oly vadak voltak, hogy hivatalbeli elődjének szokása volt töltött

puskával fegyverkezve jelenni meg a szószéken. Képzeltető, minő helyzete lehetett itt az ifju lelkésznek, ki csupán lelki fegyverekkel volt ellátva, melyeknek hatása azonban nem volt sikertelen. 1829-ben Mergentheimba jővén át, itt újra a fanaticus katolikus papokkal, s egy világias nagy urral gyűlt meg a baja. E militans jellegű szerepléseiből nyerte azon függetlenségi érzetet, mely a későbbi tanárt megkülönbözteté. Irodalmi működését a rómaiakhoz irt újszövetségi levél feletti tanulmányával kezdé meg, melyet 1833-ban tett közzé. Különösen magára vonta a figyelmet a Strauss „Jézus életének“ megjelenése után fölébredt tudományos harcban való részvételével. Ennek következtében hivatott meg 1836-ban a Baseli dogmaticai tanszékre, a hires de Wette tulságosan negativ befolyásának ellensúlyozása céljából. Itteni tartózkodásának gyümölcsei a „Bevezetés a keresztyén tanrendszerbe“ (1838) című munka s Dogmatikájának („A keresztyén tan logicája“) első kötete (1841.) Mint legtöbb autodidakta, Beck is sok makacssággal védte különleges, s nem ritkán tulságosan exclusiv álláspontjait, s ez volt oka, hogy nemsokára szakitva a Baseli missio-bizottsággal, melynek rendszerét nem helyeselte, meghívást fogadott el a Tübingai tanszékhez, melyre nézve épen compromissum jött létre az orthodox theologusok és dr. Baur között. Amazok tudniillik a Baur által fölkellett hyperkritikai áramlatok visszanyomására kerestek alkalmas férfit, mig Baur csak oly versenytársat ohajtott maga mellé, ki Württemberg pietista coteriáitól független leend. Mondják, hogy Baur az által vélte kijátszhatni ellenfeleit, hogy maga irányozta figyelmeket azon emberre, kit előtte mint közönséges dunai parasztot, mint egy keresztyén Alcestist festettek le. Nem sejtette az élestollu kritikus, hogy egy napon hallgatósága jelentékenyen meg fog apadni, a szerény theosoph javára. Tübingai tartózkodása alatt, 1843 óta, élte Beck irodalmi tevékenységének fénykorát. Egymásután adta ki „A bibliai psychologia alapvonalait“ (1843 és 1862) „A keresztyén tan vázlatát“ (1862 óta, népszerű kiadás), továbbá „Keresztyén beszédeit“, melyeket mint szolgálattevő pap mondott, s melyek hangja inkább értekező. 1859-ben összegyűjtött tapasztalatait levélalakban tette közzé, ily czimmel: „Irott gondolatok a keresztyén élet és evangéliumi papság körül.“ Előadásait kezdetben kevesen látogatták, de lassanként száz meg száz idegen hallgatót vonzott Tübingába. Egy porosz-ellenes beszédért nemeslevelet is nyert végre, melyet azonban sosem használt. A kis egyetemi város büszke volt „prófétájára“, s tiszteletét annyira vitte, hogy arcképét söröskancsókra, pipákra festette, s 1877-ben félszázados jubileumát nagy ünnepélyességgel tartotta fel. Beck egészsége azonban, mely sosem állt igen jó lábön, az utóbbi tiz-tizenöt év alatt nagy rázkodásokat szenvedett s 1876 tavaszán a legveszedelmesebb válságponton állott. Mult ősszel végre bizonyos ünnepélyességgel jelenté ki, hogy azon idegen tanulók, kik őt még hallgatni akarnák, jól teszik, ha nem halasztják el abbeli szándékukat. „A gyümölcs érett, mondogatá, nem sokára le fog hullni.“ Lelke azonban erős volt, s még halála előtt tiz nappal is.

praelegált, s előtte való uapon ablakából üdvözlé elmenő barátait. Deczember 28-án szólítá őt a Ur magához, s az év utolsóelőtti napján temettetett el nagy részvét mellett. Olvasóink közül sokan lehetnek, kik hallgatták tudománytól s szeretettől áradó előadásait, s azok bizonyára szívesen fogják venni ez emlékeztető sorokat.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 febr. 14.

— Papi üzérkedés kegyes czélra, Amerikában egy katolikus pap, névszerint Purcell, Cincinnati érsek, különös módját találta fel az egyházi vagyonok növesztésének. Bankárrá lett ugyanis egyháza javára s hiveitől pénzbeli letéteményeket fogadott el, igen csekély kamatra, melyeket aztán ő maga annál gyümölcsözőbben tudott elhelyezni, hogy — s ez mentségére legyen mondva — iskolák, templomok, s menhelyek alapítására használja fel. Ily módon mintegy két millió dollárt (10 millió frank) gyűjtött, s talán még tovább is folytatná gazdálkodását, ha a hitelezők nyugtalanodni nem kezdenének pénzüket hova fordítását illetőleg, a mi nem is csoda, oly időben, a midőn mindenben, s még talán egy érsekben is lehet kételkedni.

— A Wolfenbütteli könyvtár egyike Németország legszebb gyűjteményeinek, s a Braunschweigi herczegek által alapított s tartatott fenn. Számos kéziratot, evangéliumot, misét tartalmaz, továbbá töredékeket Ulfilas goth biblia fordításából, a catechesis theobiscá-t, Otfried-től, Augustinus, Jeromos, Orosius, Raban Maur kéziratban maradt munkáit, Tours-i Bérengar értekezését az urvacsoráról, az augsburgi confessio apologiáját, Spalatintól sajátkezűleg írva s Melancthon jegyzeteitől kisérve. A gazdag választéku nyomtatott könyvek közül említésre méltó azon biblia, melyet Luther használt fordításában, s jegyzetekkel irt be és több nagybecsű mű a XVI. és XVII-dik század theologiai irodalmából. Minde becses emlékek pedig egy roska-tag faházban vannak elhelyezve, udvarán istállóval és takarmány-raktárral, úgy hogy egy véletlenül kiüthető tűzvésznek a roppant kincsek menthetlen áldozatául esnének.

— Egy pap, ki hallgatóit örültté teszi. Különös eset adta elő magát Olaszország Verzeguis nevű kis falujában, a Tagliamento jobb partján, pár nap előtt. Nevezett helyen ugyanis, egy hó óta, mintegy harmincz ifju leányt „szállott meg a gonosz“, egy olasz lap elbeszélése szerint. Ezek összegyűlnek, egyik a kakas kukorikolását utánozza, a másik nyávog, a harmadik ugat, s mindannyian ordítanak, hahotáznak, arcaikat fintorgatják s átkozzák a papokat, kik nem képesek őket meggyógyítani, s testökből az ördögöt kiüzni. Hatósági nyomozás rendeltetvén el, kitünt, hogy az utolsó hőjtön egy jezsuita atya prédikált Verzeguisban, s szavai, melyekkel a pokol gyötrelmeit, s az ördög félelmét festette, akkora benyomást tettek a szegény tudatlan parasztokra, hogy fejök megzavarodott bele.

— VII-ik közlemény a zsoboki templom építés javára begyűlt adományokról. M. Leszai Ferencz úr ívén: Pót. Nagy Péter, ev. ref. püspök úr 20 frt. Kolozsvárt, 1879. febr. 12. A templom építő bizottság.

— Tauffer Ferencz úrnak, egyik legjobb hitelű kereskedőnknek, lapunk mai számához mellékelt Mag és növény árjegyzékét olvasóink figyelmébe ajánljuk.

A főtiszt. püspök úr a következő köröznveket bocsátotta ki:

Tudásúl és megtartásúl.

103—2879. Vallás és közoktatásügyi m. kir. minis-ter úr ő nagyméltósága 32889/1878. egy előfordult eset indokából ezt rendeli: azon esetekben, melyekben a holttestet, eltemetése végett, más egyházközségbe szállítják, mindenkor a halálozás történének helyét kell irányadóul venni, s ehhez képest az anyakönyvvezetők az egyházaikban előforduló halálozási eseteket még akkor is kötelességüknek tartásák az anyakönyvbe bejegyezni, ha a holttest más egyházközségbe szállítatik, eltemetés végett. Ezen utóbbi tény a z anyakönyv „Jegyzet“ rovatában megjegyzendő, s erről a temetés teljesítésére hivatott lelkész eleve értesítendő; megjegyzetvén, hogy ugyanezen eljárási mód követendő a születési bejegyzéseket illetőleg is.

Köröztetnek.

82—1879. Marosi egyházmegyénkben a mező-kövesdi iskolatanítói állomás. Javadalma: 177 véka búza; 79 véka zab; 4½ öl fa; 10 frt 50 kr. tandij; egy négyvékás luczernásnak való föld; továbbá 52 vékás főd-jü szántó, különböző határ részletekben, melyet a tanító magjára az egyháztagok mivelnek meg; 8 szekér szénára való kaszáló; három szekér szén ára való helyet az egyháztagok kaszálnak és hordanak be. Pályázati határnap márczius 15-ike. Folyamodványok t. Vályi Pál, esperes aához Nyárad-Szt.-Benedekre (u. p. Ákosfalva) küldendő.

130—1879. Küküllői egyházmegyénkben a boldogfalvi lévita állomás. Javadalma: 300 o. é. frt. Pályázati határnap márczius 15-ike. Folyamodványok t. Benedek Ferencz aához Haraglábra (u. p. D.-Szt.-Márton) küldendő.

137—1879. Dési egyházmegyénkben az egyesült m.-macskási és burjános-ó-budai lelkészi állomás. Javadalma: Macskásón 64 kisvéka búza; 64 kisvéka zab; 34 szekér fa — az egyháztagok viszik be — ; 6 frt 50 kr és az összes canonicum jövedelme: 54 frt 85 kr. 2 holdat az egyházközség szánt; 8 szekér szénát termő szénafüvet az egyházközség mivel. Pénzre számítva az összes jövedelem: 271 frt 35 krt tesz. Tisztességes papi lakás és kert. A míg a tervbe vett állami iskola létre jönne, köteles tanítani 20—22 tanköteles gyermeket, kik a tanításért külön fizetnek. Burjános-Ó-Budán: addig míg az 1706-ik számú mlts igazgatótanácsai rendeletnek eleget tesznek — pénzre számítva: — elegybúza, zab. pénz és fa 68 frt 30 kr; a diósi natáron levő canonica portio jövedelme: 94 frt 42 kr; tenyeres és marhás munka tétel: 7 frt 10 kr; összesen: 172 frt 72 kr. A két egyházban összesen: 443 frt 72 kr. Gazdálkodni szükséges. Egyik vasárnap egy, a másikon más egyházközségben köteles a lelkész szolgálni. Az egyházak egymástól fél órára vannak. Pályázati határnap márczius 9-dike. Folyamodványok t. Nagy Lajos esperes aához Dobokára (u. p. Válaszút) küldendő.

Kolozsvár, február 5. 1879.

A szerkesztő postája.

Gyarmathi Zsigmondnak, B.-Hunyad. A kimutatást a templom építéshez szükséges faanyagokról bemutattam s megígérte, hogy veled consultálván rendelkezni fog. A pénzügyűjtést még nem végezte be.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDELYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben posz-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Bőjtre. — A negyedik evangelium, összehason-
lítva a más három evangeliummal. Ujszövetségi tanulmány. y — k.
Az áll. ig.tanács r. gyűléséből. r. t. — Egyházi lapok szemléje. —
Irodalmi szemle: (Religion und Kunst. von dr. Gustav Portig,
Erster Theil; Iserlohn 1879). — Tárca: Egy szép lélek vallomása.
(Folyt.) — Egy barát halálára. X. — Egyházi és iskolai hírek. —
Kiadó hirdetése. —

B ő j t r e.

Bár a bőjt vallásunk rendszerébe sehogy bele
nem illik: az a közösség, melyben mi, protestan-
sokul, a társadalmi élet minden mozzanatával foly-
ton érezzük magunkat, bizonyos tekintetben szintén
fontos időszakká teszi ránk nézve is a bőjti napo-
kat s legalább is komoly elmélkedésre int bennün-
ket is, a vigasság hetei után következő időszakban.

El is mondjuk szokásos praedikácziókat, szí-
vére kötven hiveinknek, hogy, ha nem is külső ve-
zekléssel, testi sanyargatásokkal, de annál inkább ben-
ső megigazulással, a magunkba szállás öntörvénylá-
tásával tegyünk különbséget az egymásra következő
hetek között, mert hitünk nem tiltja ugyan a tisz-
ta, ártatlan örömeket, de megköveteli az élet ko-
molyságának megfelelő elmélkedést, az önbírálaton
alapuló ítéllehozatalt s az ebből következő javu-
lást is.

Ám, ha mi papokul annyi — és annyszor —
sokszor szószerint ismételve — adjuk meg e tani-
tást hallgatóinknak — egyszer talán magunk is
meghallgathatunk egy bőjti predikácziót, mely a
mi farsangunkra következő vezeklés tételeit tárja
szemünk elé. Azért nem szükség, hogy hiveink is
meghallják e leczkét s elég, ha mi papokul, tuda-
mást veszünk felőle.

Hangzik a panasz hiveinknek a templom irán-
ti közönyössége fölött, mert ásitoznak az üres pa-
dok mifelénk, mert az Urnak terített asztala hiá-
ban vár vendégeire, mert a vallás-erkölcsi élet irán-
ti hidegség mind jobban terjed, mert a vadházassá-
gok, törvénytelen szülőitek száma egyre nő s az
egyháznak régi patriarchalis tekintélye fogyton fogy.

De vajon a gondunkra bizott hivek e lejtőre
térülésében s e miatt emelt panaszainkban nem
rejlík-e önmagunk ellen is a vád fullánkja, mert,
avagy, ha a nyáj eltéved s szétszóródik, nem a pász-
tor-e a hibás? A telt és hiterős szívből fakadó pre-
dikáczió hallgatóit is megtalálja s a szeretettel osz-
tott agape vendégek nélkül nem szüköiködik. Vajon,
ha az erkölcsök iránti hidegség terjed, résen áll-
tunk-e, a midőn az első megtántorodás alkalmával
nekünk kell vala értő szemekkel felfedezni a bajt és
veszélyt csirájában, hogy intő, tanácsadó figyelmez-
tetéssel megelőzzük, a minék bekövetkeztét előre lát-
hatók s biztosra megjósolhatók! Vajon ismerjük-e
minden hívünket gyerekkori fejlődésétől kezdve, meg-
figyelve jó és rossz hajlandóságait, hogy azokat se-
gitve, ezeket nyesegetve, ne csak utját álljuk a be-
következendő szerencsétlenségeknek, hanem oly lelki
viszonyt is teremthessünk magunk és egyházunk
leendő tagjai közt, a mely a szellemi és erkölcsi
fölény tekintélyének biztos alapja lehessen?! Mert
hisz, mi pásztorok vagyunk curatorai az ecclesiának
s a cura pastoralis nélkül hogyan válhatnánk való-
ban azokká?

Hangzik a panasz egyházaink vagyoni szükös-
sége fölött, mert terhes az adó és hátrálékban ma-
rad, mert az egyház fekvői bitangjában kezeltetnek,
mert a tőkék apadnak s midőn jó az iskola vagy
templom javításának vagy építésének ideje, sem a
fölgyült kamathátrálék, sem a tőke nem áll az ec-
clesia kész rendelkezésére, vagy viszályba, pörbe

kell az egyháznak keverednie saját hiveivel, kik igen könnyen vélnek az által segíthetni magukon, hogy aversioval fenyegetnek, vagy legalább is föloldva érezik magokat az egyház iránti hűség alól s hideg közönyösökké, sőt ellenségeivé válnak saját nevelőanyjoknak. De hát rendben, de igazán rendben találta-e a visitatio mindig egyházunk vagyoni ügyeit, számadásait? Vitettük-e gondnokunkkal pontosan, de igazán tételről-tételre a valóságnak megfelelően a pénztári naplókat s nem azért maradt-e adónk hátrálékban, mert az egész számadás egy-két héttel a visitatio előtt készült el? Volt-e gondunk, hogy az egyház kiadott tőkéi szabályszerű (nyomtatott formulare szerint) kötelezvények mellett helyeztessenek el s a jelzálogi biztosítást azonnal és lelkiösmertesen végrehajtottuk-e? Vagy pedig kiesztük a törvény kibúvó ajtaját, hogy száz forinton alóli kölcsönök telekkönyvezés nélkül is adhatók-vehetők s így egy csomó egyháztagnak „fizető“ (?) kezessége mellett kölcsönös haszonra és használatra engedték szétosztatni a tőkéket, így magunk készítve elő a biztosra bekövetkezendő zavart, vizsályt, aversiot s az egyház anyagi romlását. Nézzünk csak bele — így a bőjti vezeklés idején — mindenikünk az ecclesia ládába, egész fenékig s itéljük meg benne a rendet (rendetlenséget .) s ez által magunkat . . És

megalapítottuk-e magunk, a hivek és az egyház között annyira a morális kötelekeket, hogy a hivek dolga a papé s a pap dolga a hiveké és az egyház dolga mind a papé, mind a hiveké gyanánt tekintes-sék közösen és kölcsönösen, hogy öröme teljék a tagoknak abban, hogy az egyházi fekvők legyenek a legjobb karban; gyümölcs-oskolája és gyümölcsöse sérthetetlen, mert a pap és tanító minden ecclesia-tag számára segédkezett a gyümölcs-kert berendezésénél s mert épen ezeknek köszönhetik a hivek, hogy magok is élvezeti és jövedelmi forrásból jutottak! Hogy elmondhassák a tagok, hogy papunk nemcsak a templomban áll (a szószék magasságához mérve) öt-hat lépcsőnyivel felettünk, hanem a gyakorlati élet mezején is lássák, mint példány-gazdát, hiv sáfárt (magának és egyháznak), politikai és igazságügyi kérdésekben bölcs és igazságos tanácsadót maguk előtt, a kinek szavát aztán akkor is érdemes meghallgatni, a midőn az egyház szükségeinek fedezésére hívó szóval kér.

És, ha a mai generatio — mint a magunk mentségére könnyen elhitetjük magunkkal — már tul van azon, hogy ily szempontból czéltudatosan alakittassék, vezetessék: nincs-e kezünkben a jövő generatio alakításának legbiztosabb fogantyuja: az iskola?! Ime, az új tanterv nemcsak a vallás-tanítást teszi az iskolában a pap kötelességévé, hanem

TÁRCZA.

Egy szép lélek vallomásai.

(Folytatás.)

Ő ennek feltüntetésére egy szép sort állított össze, s ellenállhatatlanul úgy éreztem, midőn ezt előttem fejtegette, hogy itt mintegy hasonlatban az erkölcsi képzést látom magam előtt. Miután gondolataimat előtte nyilvánítám, folytatá: önnek teljesen igaza van, s mi ebből átlátjuk, hogy nem helyes azoknak eljárása, a kik csupán magánosan önmagokba zárkozottan az erkölcsi éjzesen csüngenek; s még inkább úgy találjuk, hogy kinek szelleme az erkölcsi műveltségre törekszik, igaz okkal fejleszti egyszersmind finomabb érzéklő tehetségét is, nehogy azon veszélybe jusson, hogy erkölcsi magaslatából lesikamoljék az által, hogy átengedi magát a fegyelméletlen képzelem ingereinek és azon helyzetbe jut, hogy izetlen sallangokon vagy még valami rosszabban talált élvezet által lealacsonyítja a maga nemesb természetét.

Nem gyanusítám őt, hogy reám czéloz, de találva éreztem magam, midőn arra visszagondolék, hogy azon da-

lok közt, a melyekben épülést találtam, néhány izetlen is lehetett, hogy azok a kis képek, melyek az én szellemi képzeletemhez tapadtak, aligha nagybátyám előtt tetszésben részesültek volna.

Filó ez idő alatt gyakran időzött a könyvtárban, s most már engem ebbe is bevezetett. Bámultuk a könyvek választékát s ezen kívül azoknak nagy számát. Azok azzal a kitünő érzékkel voltak egybegyűjtve: mert csaknem csupán olyanokat lehetett abban találni, a melyek minket világos ismeretre vezetnek, vagy megmutatják előttünk a helyes rendet, a melyek nekünk a legjobb tananyagot szolgáltatják, vagy minket szellemünk egységéről győznek meg.

Én életemben végtelenül sokat olvastam, s némely tudomány-körökben csaknem egyetlen könyv sem volt előttem ismeretlen, annál kellemesebb volt reám nézve itt az egésznek átnézetéről beszélni s észrevenni ott a hézagokat, a hol eddig csak korlátolt bonyodalmat, vagy végnélküli terjedelmet láttam.

Ugyanekkor ismerkedtünk meg egy igen érdekes hallgatag férfúval. Orvos és természettudós volt s úgy látszott, hogy inkább a ház védisteneihez, mint lakóihoz tartozik. Megmutatá nekünk a természettani gyűjteményt, a mely miként a könyvtár zárt üvegszekrényekben egyszersmind a szoba falait ékíté s a tért szepíté, a nélkül, hogy azt szükítette volna. Itt örömmel emlékezém vissza ifjú korom-

az ismétlődő iskolát különös gondozásába is ajánlja, ohajtandónak nyilvánítván, hogy itt „legalább“ egy tantárgyat (többet is szabad) mi papokul tanítsunk, ez úton úgy szólván teljesen kezünkbe adván az alkalom és mód a jövő egyházának tervszerű időmitására. Hát a községi és ifjusági könyvtárak, a hosszú téli esték rendszeres összejövetelei, közérdekű és közhasznú tárgyak és kérdések megbeszélése, földerítése, együttes olvasás és fölvilágosító vitázás, a gyakorlati életnek szükségei megvilágosítva az ismeretek lámpájával s — ismét és ismét visszatérve bőjti praedikációnk textusára: az erkölcsi és lelki kötelek ez uton való megszilárdítása pap és hívei között — nem mind megannyi hathatós biztosíték-e a fölserdülő új öltőknek a Krisztus anyaszentegyházába való bevezetésére, az élet, a templom és az iskola által?!

Mert meg vagyok írva: „Én vagyok ama jó pásztor és esmérem az én juhaimat és esmértetem én is azoktól. A mint esmér engem az Atya, én is esmérem az Atyát és az én életemet adom a juhokért“ —

Amen.

ra, s több tárgyat mutaték meg atyámnak, melyeket ő előbb az ő még alig eszmélő beteg gyermekének ágyához vitt vala. Ez alkalommal az orvos ép oly kevéssé titkolta el, mint ezután társalgásainkban, hogy ő vallásos érzelmek iránti szándékkal közeledik hozzám, s felette dicsérte a mellett nagybátyámat vallás-türelme s minden olyannak becslése miatt, a mi az emberi természet becsét és egységét bizonyítja és gyarapítja, csak természetesen minden más embertől is ezt kívánja és semmit sem szokott ép annyira, mint az egyéni balvéleményt és kizárólagos korlátoltságot hibáztatni és kerülni.

Nővérem esküvője óta öröm sugárza nagybátyám szeméből, és többször beszélt velem a fölől, hogy mit fog tenni nővérem s gyermekei érdekében. Szép birtokai voltak, melyekben maga gazdálkodott, s melyekről azt hívé, hogy unokaöcsének a legjobb karban adhatja által. Azon kis jószágot illetőleg, a melyen mi valánk, a mint látszott, különös gondolatokat ápol: én azt — mondá — csak egy embernek fogom hagyni, a ki tudja azt fölismerni, becsülni és élvezni, a mit az tartalmaz, s a ki belátja, hogy egy gazdag és előkelő egyénnek mily nagy oka van, különösen Némethonban valami mintaszerűt létesíteni.

Már lassanként a vendégek igen nagy része olvonult; távozásra készülünk, s azt hívök, hogy az ünnepélyességnek ntolsó jelenetét már megértük, midőn nagybátyám azon

A negyedik evangélium összehasonlítva a más három evangéliummal.

Ujszövetségi tanulmány.

(Folytatás).

A negyedik evangéliumban egész más légkörben érezzük magunkat, egészen más bölcsészeti fogalmakkal találkozunk, mint a más három evangéliumban. Mig itt nagyobb részint zsidós, addig ott határozottan zsidóellenes légkörben találjuk magunkat; mig itt palesztinai gondolkozásmóddal, addig ott alexandriai görög bölcsészeti fogalmakkal van dolgunk. A synoptikusok például Jézust Dávid sarjának (Luk. I. 32) nevezik, kinek egy pogány nő hódol (Mát. XV. 22); Jánosnál ellenben nyoma sincs ennek, sőt nála nagyon is ingadozó véleményben van a sokaság Jézus eredetét illetőleg (VII. 4). A synoptikusok úgy irnak, mint zsidó írőkól várni lehet, János ellenben a zsidó szokásokról és ünnepekről úgy beszél, mint idegen nemzetéről (II. 6.); nemcsak, hanem a samaritánusoknak Jézusba vetett hitét egész megilletődéssel jegyzi fel és a pogány Pilátusokkal szelidebb világitásban állítja szemeink elé, mint a synoptikusok. Nála nemcsak kizárólag a farizeusok és írástudók — mint ezeknél — hanem általában a zsidók azok, kik Jézus iránt ellenséges indulattal viseltetnek (II. 18; V. 16). Nála alvilágról, halottak feltámadásáról, az erre következő ítéletről egyetlen szó sincs, mig ugyanezen tárgyak a synoptikusoknál nagy tért foglalnak el (Luk. XVI. 22; XIV 14; Máté XXV. 31 stb.) Szerinte a hívök már itt alant az örök életbe mennek át (III. 36; VI. 47.) már itt e földi

figyelme, hogy számunkra élvezetet szerezzen, újra meglepett. Nem titkolhattuk el előtte az elragadtatást, melyet mi akkor éreztünk, midőn nővérem esküvőjénél egy csupán emberhangokból álló kar, minden zenei hangszerrel való kíséret nélkül, bámulattal tölte el minket. Mi eléggé kinyilatkoztatott volt előtte, hogy még egyszer részesítsen abban az élvezetben, de úgy látszott, hogy rá sem ügyel. Mily nagy vala meglepetésünk, midőn egy este így szól hozzánk: a zenészek eltávoztak, az ifjui mulékony örömök idehagytak minket; a házaspár is komolyabbnak látszik, mint egy pár nappal ezelőtt, s olyan időben, midőn egymástól elválunk, minthogy talán egymást soha, vagy legalább másutt látjuk újra, ünnepélyes hangulat támad keblünkben, a melyet én nemesb módon éleszteni nem tudok, mint egy olyan zene által, a melynek ismétlését, úgy látszott, önök már előbb óhajtották.

Ezalatt az énekkart megerősítette, s titokban még jobban begyakorolta, s ezáltal négy s nyolcz szólamú dalokat adatott elő, a melyek nekünk, igazán mondhatám, valóban az üdvösség előízét adák meg. Mostanig csak ájtatos éneket hallottam, a melyben jámbor lelkek gyakran rekedt hanggal, miként az erdő mudarai Istent magasztalni hiszik, mert ez magukban kellemes érzéstébreszt; továbbá a hangversenyek üres zenéjét, melyekben mindig egy tehetség bámulására, ritkán azonban csak egy mulékony élvezetre ra-

életben elítéltetnek (III. 18.) és a kegyesek haláluk után azonnal az égbe mennek (XIV. 1.)

A synoptikusok szerint mindent isten teremtett, János szerint pedig minden a mi létezik a Logos által hozott létre (I. 1.); sőt mi több, az egész negyedik evangélium az Ige — a Logos bölcsészeti eszme befolyása alatt áll, míg a synoptikusok ezen eszméről mitsem tudnak. Hogy a tekintetben a különbség evangéliumaink között annál szembeötlőbb legyen, nem lesz fölösleges pár szóban körvonalozni ezen, az alexandriai bölcsészetben nagy szerepet játszó Logos eszmét. Valamint nálunk embereknél a szó, a beszéd, az az eszköz, melylyel gondolatainkat nyilvánítjuk: ép úgy a negyedik evang. tanítása szerint is, Isten gondolata nem maradt Istenben, hanem a szóban, az igében elvált Istentől. Így állott elő egy önálló lény, mely kezdetben volt, a világ teremtése előtt volt, mely Istennél volt s maga Isten volt; így hát Isten gondolatának kijelentése annyi, mint önmagának visszatükröződése. Ez a közép lény, ez az ige, mely által Isten a világgal összeköttetésbe jött, működésben volt kezdettől fogva, mint Isten önkijelentésének organuma. Ez az ige élet, mert az élő Istentől származott, ki lényegének egész teljét kiöntötte. Ez az élet az emberek világossága, mely kijelentette a láthatatlant és az igazi életet. Ez a világosság jelent meg a sötétségben, de a sötétség ellene szegült a világosságnak s nem akarta magába felvenni. Végre az ige testté lett, hogy mindazok, kiknek fogékonyságuk van iránta, bigyjenek a világosságban és az egyedül igaz Isten ismeretében, hogy örök életet vegyenek attól, ki őt elküldötte (I. 1—14). Azt hiszem ennyiből elég világosan kitűnik, hogy az eszavéknak

gadtatunk. Most olyan zenét hallottam, a mely a legjelesb emberi természetek legmélyebb bensőjéből vevé eredetét, mely viszont határozott és begyakorolt hangszervek által az embernek legmélyebb s legjobb érzékéhez, egybeolvadó összhangjával szólott, s e pillanatban vele élénken érezteté istenhez való hasonlatosságát. Mindenik latin templomi ének vala, a melyek egy erkölcsös világi társaság gyűrűjében drágakövek gyanánt tűntek fel, s engemet épületességre való előleges felhívás nélkül, a legmagasabb szellemi élvezetre emeltek s boldoggá tevének.

Elutazásunkkor mindnyájan igen szép ajándékokban részesültünk. Nekem intézetemnek rendkeresztjét adá, a mely művésziesebben s szebben volt kikészítve s román-czolva, mint a minőt rendszeren lát az ember. Egy nagy csillámon csüngött, a mely által a szalaghoz volt erősítve, s kért, hogy ezt egy természeti tárgyak gyűjteménye legszebb kövének tekintsem. Nővérem férjével jószágaira ment; mi a többiek mindnyájan haza mentünk, s úgy tetszett nekünk, a mi külső állapotunkat illeté, hogy visszatértünk az egészen közönséges élet folytatásához. Ugy találtuk, mintha egy tündér palotából a mindennapi földre szállottunk volna alá, s újra a magunk módja szerint kellett élnünk és tenge-nünk.

Ama rendkívüli tapasztalatok, melyeket azon új körben szerzék, nálam szép benyomást hagytak hátra; még

egészen más légkörében érezzük magunkat akkor, ha a synoptikusokat és ha János művét olvassuk.

Végre vizsgáljuk meg azon utoljára fölmerülő különbséget, mely általános tekintetben létezik. Úgy a synoptikusoknak, mint János művének megvan a maga sajátosság tendenciája. A synoptikusok Jézus történetét akarják adni. És habár sajátosságos vallásos szemlélődéseik azon tervre, melyet a történeti adatok szabtak meg, befolyással voltak is, és irataiknak sajátosságos szint és árnyalatot adtak mégis mindnyájan Jézus életét, a! megjelent messiást igyekeznek vázolni. Nem így van ez Jánosnál. Ő maga kijelenti ezt művének kezdetén, a mennyiben czéljával tüzi, olvasóit meggyőzni a felől, hogy Jézus Krisztus az ige, a testben megjelent Logos volt. Még inkább elárulja ezt művének végén, midőn a 20-ik részben kijelenti, hogy azon meggyőződéssel teszi le tollát, miszerint eleget mondott a végre, hogy olvasói a kitűzött tárgyat megértsék.

Ezzel egyszersemind odajutunk, hogy a különös különbségre is kiterjeszthetjük összehasonlító vizsgálódásunkat. A dolog természetéből kifolyólag kényszerítve érezzük magunkat, hogy vizsgálódásunkat két részre osztva, először Jézus külső életéről szóljunk, azután pedig ezen életnek benső menetére vessünk egy pillantást, azaz, hogy megnézzük mit tanítanak egyfelől a synoptikusok, másfelől János először Jézus külső története, azután benső élete felől.

Itt mindenekelőtt azon kérdés merül fel, hogy miként gondolkoznak a synoptikusok és János, Jézus külső életének kezdete felől. Míg Márk e tárgyról mit sem szól, addig Máthé és Lukács nagy tért szentelnek az Úr

sem maradt meg ez a maga teljes élénkségében, jóllehet nagybátyám igyekezett ezt föntartani s fölújítani az által, hogy ide koronként küldött nekem az ő legjobb s legtesztetösb remekműveiből, s ha én azokat már elég hosszasan élveztem, ismét másokkal cserélte föl.

Már sokkal inkább hozzá szoktam, hogy önmagammal foglalkozzam, szív- és kedélyügyeimet rendbe hozzam, s erről hasonló gondolkodás móduakkal társalogjam, mint hogy egy remekművet figyelmesen vizsgálat alá vehettem volna, a nélkül, hogy azonnal ismét önmagambe ne szálljak. Megszoktam, hogy egy festményt vagy rézmetszetet csak olybá tekintsek, mint egy könyvnek a betűit. A szép nyomás tetszhetik; de ki veszi a könyvet a nyomtatásért kezébe? Így kívántam meg én is bármely képleges mutatványtól, hogy az valamit mondjon, oktasson, ihlessen, javítson; s nagybátyám leveleiben, melyek által remekműveit magyarázgatta, mondhatott, a mit ép akart, azért én mégis mindig a régi maradtam.

Mindazáltal inkább külső események, családomban esett változások, mint saját természetem elvontak az ilyen vizsgálódásoktól, sőt egy időre önmagamtól is, többet kellett tűrnöm s szenvednem, mint a mennyinek elviselésére gyenge erőmet képesnek hittem.

Mindeddig hajadon nővérem volt az én jobb kezem; ő egészségesen, erősen s leirhatatlan jóssággal vivé a ház-

születése történetének. Az ők tudósításaik szerint Jézus Máriától született, még pedig természetfeletti hatalom következtében ugyan, de ugyan oly módon, mint a hogy nőtől gyermek szokott születni. A Máriában fogantatott fiú a meghatározott időben lát napvilágot s e tudósításokban egyetlen szó sincs arról, hogy a fiu földi megjelenése előtt existenciával bírt volna. Másként van ez Jánosnál. Nála halározottan kiténik, hogy Jézus már földi megjelenése előtt is létezett; itt Jézus az ige, a Logos, mely már kezdetben Istennél volt (J. 14.). Ezen evangelista is szól ugyan Jézus születéséről (XVIII. 37.) s osztja azon meggyőződést, hogy Jézus a József és Mária gyermeke volt, (J. 46.) de a születési történetet egészen elhallgatja, sőt mi több, Jézusban egy oly lényt lát, ki a menyből szállt alá és csupán azért öltött emberi testet s lakott bizonyos ideig e földön, hogy alkalma legyen isteni méltóságának kimutatására. (J. 14.)

Jézus életének kétféle leírása közt nevezetes különbséget találunk akkor is, ha Jézus nyilvános működésének kezdetére fordítjuk figyelmünket. A három első evangelista szerint Jézus a keresztlő János fogásába vetetése után, még pedig Galileában kezdett először prédikálni (Mát. IV. 12; Márk I. 14.); működését ugyanitt folytatta tovább s csak is életének vége felé utazott fel Jeruzsálembe (Máté XVI. 21; Mark X. 32; Luk. XVIII. 31), hogy meggyőződésének erőteljesebb hangon adjon kifejezést, hogy magára vonja a papi osztály figyelmét s ezzel azon gyűlöletet, mely végre is a keresztfára vitte őt. Egészen más meggyőződéssel ír e tárgyra vonatkozólag a negyedik evangelista. Szerinte Jézus nem csak, hogy több

tartást, míg én öreg atyámk gondozásával valék elfoglalva. Hurutot kapott, a miből mellbetegség fejlődött ki, s három hét múlva a gyászpadon feküdt, halála oly sebeket ütött rajtam, a melyeknek helyeit még most sem szemlélém örömezt.

Ágyba feküvém, mielőtt elhantolták volna, úgy látszott, hogy a régi baj mellemben újra felújul, erősen köhögtém, és oly rekedt valék, hogy nem voltam képes egyetlen tiszta hangot is adni.

Férjhezment nővérem ijedtség s bánat következtében idő előtt betegedett le. Öreg atyám attól tartott, hogy gyermekeit s utódai iránt táplált reményét egyszerre elveszíti, méltán hullatott könnyei növelték keservemet, Istenhez fordultam csak bár türethető egészségem visszaállításáért, s csak azt kértem tőle, hogy atyám haláláig tartson meg életben. Meggyógyulék, s a lehető jól valék, s kötelességeim, habár nehezen, teljesíthettem.

Nővérem újból várandó állapotba jutott, Olyas gondok, melyek az ilyen esetekben az anyára bizatnak, közöltettek velem is; ő nem élt egészen boldogul férjével, ennek titokban kelle maradnia atyámk előtt; köztök bírónak levék, s annál inkább lehettem az, minthogy sógoromb bizalommal viseltetett irányomban, s valóban mindketten jó emberek voltak, csak hogy mindketten, a helyett, hogy egymásnak engedtek volna, egymással perlekedtek, csupa vágyból, hogy egymással összhangozóan éljenek, soha sem tudtak megegyez-

alkalommal megfordult Jeruzsálemben, hanem működésének színterét éppen Judeát választotta. Itt Jézusnak nem az a célja, hogy azokat vonja magához, kik egyszerűségük és elfogulatlanságuknál fogva úgy is fogékonyak voltak az ő prédikálása iránt, s a kik a Jeruzsálemtől távol eső Galileában voltak központjai a zsidó vallás és isten tiszteletnek; nem, hanem az, hogy reformatori lélekkel a farizeusi előítéleteket és tévelygéseket támadja meg; éppen ezért megy fel már fellépésének első paschka ünnepén Jeruzsálembe, hol a templom megtisztítása miatt összeütközésbe jön a főváros papjaival. Oly tény ez Jézus működésének kezdetén, mely a synoptikusok szerint, csak az ő halála előtt kevéssel történhetett meg.

Az idő tartamát illetőleg, melyre Jézus nyilvános működése esik, sem egyezik meg János a más három evangelistával. Míg ezek Jézus működését egy, vagy legföllebb másfél évi időtartamra szorítják, addig János három egymásután következő paschka ünnepről tesz említést Jézus nyilvános működése alatt, a miből méltán következtethetjük, hogy szerinte Jézus legalább három évig tanított nyilvánosan.

Érdekes azon különbség is, mely a kétféle leírás közt azontartamokban létezik, melyet Jézus használ. A három első evangéliumban Jézus többnyire hasonlatokban beszél tanítványaihoz és követőihez. Ugyan ki ne ismerné azon egyszerűségüknél fogva szép, természetességüknél fogva eleven, tartalmukban gazdag s általában elragadó elbeszéléseket, melyeket a mester a végett használt, hogy azon magasztos gondolatokat, melyek keblét hevítették, felfoghatóvá és könnyen érthetővé tegye a kevésbé fejlettek és mi-

ni. Ekkor már megtanultam komolyan a világi dolgokba is beavatkozni, s azt meg is tenni, a miről eddig csak zengedeztem.

Nővérem egy fiat szült; atyámat gyöngesége nem gátolá meg abban, hogy hozzá utazzék. A gyermek látásakor hihetetlenül derült és vidám vala, s a keresztlés alatt úgy tűnt föl előttem, mint egy szellem két arczczal. Egyikkel örömteljesen tekintett ama jobb hazába, a hová nemsokára eljutni remélte; a másikkal ama új reményteljes földi életre, a mely a gyermekben szülemllett, a ki tőle vevé eredetét. Visszatértek nem volt annyira fáradt, hogy a gyermekről velem ne társalogjon, annak alakjáról, egészségéről, s az óhajáról vajha ezen új világpolgár tehetségei szerencsés kiképzést nyernének. E feletti elmélkedései tovább tartottak, midőn mi haza tértünk, s csak egy néhány nap múlva lehetett észrevenni bizonyos nemét a láznak, a mely ebéd után, hidegség nélkül, lankasztó hőségben nyilvánult. De ő még sem feküdt le, reggelenként elment, eligazítá hivatalos kötelességeit, míg végre tartós komoly kórjelek attól vissza nem tartották.

Soha sem fogom elfelejteni azt a szellemi nyugodtságot, a melylyel ő családja ügyeit, saját temetése körüli gondoskodását, ép úgy, mint a más dolgát, legnagyobb renddel intézte.

Bizonyos derűtséggel, a mi különben nem volt sa-

veltek előtt is, hogy a gyakorlatlanokat gondolkozni tanítsa, velök az igazságot kitaláltassa s a kitaláltakat sajátukká tétesse? És ugyan ki ne látná Jézus egész tanmódorán előmleni azon törekvést, melynél fogva ő hallgatóival kitaláltatni igyekezett a keblében élő nemes oszméket?! Gondoljunk csak arra, mennyire egyszerű alakban szemlélteti Jézus a három első evangéliumban isten gondoskodó előrelátását a mezők liliomainak s az ég madarainak nagyszerű példáiban! Egészen más módorban tanít János Krisztusa. Azokról a gyönyörű hasonlatokról szó sincs itt. [Helyöket mély értelmű philosophálás foglalja el, s oly szélesre kiterjesztett okoskodás, hogy gyakran alig lehet benne a gondolatmenetet fölfedezni. Elvont fogalmak, bölcészeti determinációk mindenütt, s e mellett oly nyelvezet, melyet nemcsak hogy a közönséges zsidók nem értenek, de még a mivelt Nikodemus se (III. 10). Bizony lehetetlen nem látni a különbséget a synoptikusok egyszerű néptanítója közt, kinek az elragadtatott hallgatóság úgy szólva ajkain csúng és a János prédikációja közt, ki hallgatóit az eszmék oly magas regiojába viszi, hogy azok nemcsak követni nem képesek, hanem a legtöbbször kénytelenek ily tudománynyal szemben korlátozottságukat bevallani.

Tovább menve, Jézus úgy a synoptikusoknál, mint a negyedik evangéliumban úgy van föltüntetve, mint csodatevő. Azonban a végrehajtott csodák természeté és jellege között még a legfelületesebb vizsgálat mellett is, szembeötlő különbséget tapasztalunk. Amott, a synoptikusokban, a Jézus által végrehajtott testi gyógyítások úgy tűntek fel, mint különös jótétemények. Az emberek iránti

átja, s a mely élénk öröme fokozódott, mondá nekem: hová lett az a haláltól való félelem, a melyet eddig még érezék? Én féljek a haláltól? Kegyelmes Istenem van, a sir nem támaszt bennem iszonyt, nekem örök életem van.

Visszaidézni lelkemben halála körülményeit, mely nemsokára be is következett, magányomban legkellemesebb foglalkozásaim közé tartozik, előttem nem is fogja soha senki is elvitatni egy fensőbb erő látható hatását.

Kedves atyámnak halála megváltoztató eddigi életmódomat. A legszigorubb engedelmességből, a legnagyobb korlátozottságból egyszerre a legnagyobb szabadságra tettem szert, s úgy élveztem ezt, a mint szoktunk olyan eledelt, a melyet soká nélkülöztünk. Eddig ritkán valék két óra hosszat házunkon kívül; most alig töltöttem egy egész napot szobámban. Barátaim, a kiknél máskor csak rövid látogatásokat teheték, azt akarták, hogy huzamosabban élvezék az én jelenléteket, ép úgy, mint én az övéket; gyakran hívtak meg ebédre, történtek kirándulások, kájutazások, és én sehonnan sem maradtam el. Miután azonban pályámat megfutam, átláttam, hogy a szabadság megbecsülhetetlen oldala nem abban áll, hogy mindent megteszünk, a mit megtehetünk, s a mire a körülmények felhívnak, hanem hogy akadály s visszatartóztatás nélkül, közvetlen épen azt tehetjük, a mit helyesnek és illőnek tartunk, és én már elég idős valék, hogy erre a szép meggyőződésre tandij nélkül jussak.

(Vége következik)

szeretet ösztönözte őt embertársainak nyomorán segíteni, betegségeiket meggyógyítani és fogyatkozásaikban segítségökre jöni. (Máté XIV. 14; Márk. I. 41; Luk. VII. 13). A mester épen ezért meg is tiltja nekik, hogy jótéteményeivel dicsekedjenek és azokat híreszteljék (Máté VII. 4; Márk VIII. 26; II. 11). Más színben tűnnek fel a csodák Jánosnál. Itt a csodák nem Jézus szeretetének jelei, hanem nagysága és hatalma kimutatásának eszközei. Már az első csoda is a kánai menyegzőn ily szempontból történik. A csodák ezen intentioja még szembeötlőbb ott, hol az utolsó csodáról, a Lázár feltámasztásáról szól az író. Szerinte ugyanis, midőn hírül hozzák Jézusnak, hogy barátja Lázár beteg, még két napig azon a helyen marad, hol e hirt tudomására adják, sőt mi több, kijelenti, hogy szándékosan s épen azért késedelmezett a Bethaniába utazással, hogy annál nagyobb legyen a csoda, melyet végrehajtani szándékozott (XI. 6—15). Továbbá, míg a synoptikusok által előadott csodák olyan természetűek, milyeneket némelyek Jézus kortársai közül is megtettek, (Márk IX. 38) addig a János által előadottak olyan jellegűek, milyeneket soha embernek hatalmában nem állott végrehajtani (IX. 32—33). Ezenkívül még egy más természetét is meg kell jegyezzük a János által elbeszélte csodáknak. Ugyanis, a míg itt is a csodák nagyobb számát beteggyógyítások és halottfeltámasztások teszik, addig ezek sokkal nagyobb szerűek, sokkal megragadóbbak, mint a synoptikusok csoda elbeszélései. Például a bethesdai beteg gyógyítását az által tünteti fel János nagyobb csodának, hogy szerinte e beteg 38 évtől fogva feküdt nehéz nyavalyában (V. 5.); a jeruzsalemi vak meggyógyítása pe-

Egy barát halálára.

Azt mondják, meghalt — de én nem hiszem,

Ott ültem ágya mellett, csendesen,
Hallám nehéz, fuló lélekzetét,
Mint hogy ha szívét tépte volna szét,
Mig ajka szintelen fehérre vált,
— De én nem láttam a halált.

Majd meg koporsó lett az ágy, hová
Pihenni hajtá volt fejét alá;
Kikisérték göröngy göröngyre szállt,
S én még se, itt se látam a halált.

Elköltözött, elment bizannyal ő,
Lakása most a néma temető, }
Ott alszik lágyan, alszik boldogan,
Borongó fűzek hűs árnyékiban.

Elköltözött. De ez még nem halál;
Ki hullámverte biztos parton áll,
Tűnő hab annak el még nem vészett,
Csak elmerülve kezd új életet.

X.

dig az által van bámulatra ragadóbbá téve, hogy e vak vakon született volt (IX. 1). Míg a synoptikusoknál Jairus leánya (Márk V. 23—35) csak pár pillanattal, a naini ifju pedig pár órával előbb halt meg Jézus megérkezése előtt (Luk. VII, 12), addig a János Lázárja, kinek története itt a synoptikusok feltámasztási históriája helyett áll, Jézus megjövetelekor már négy nap feküdt a sirboltban s teste már rothadásnak is indult (XI. 39). Ugyan csak e tárgynál méltó a megjegyzésre az is, hogy míg a synoptikusok ugyanazon természetű csodatények közül többet is említenek, addig János közülök csak egyet tart megemlézésre méltónak, de azt aztán a legbámulatraragadóbb színekkel rajzolja. És végre míg a synoptikusok a csodákat lehetőleg úgy és oly alakban közlik, mint a hogy azokat a szájhagyomány korukig fentartotta, addig János Jézus hosszasan kivitt beszédeivel cifrázza fel azokat, s melléjük, mintegy magyarázatképen, hozzáteszi azt az igazságot is, mely az illető csodákkal szorosán egybefügg. Még pedig csaknem mindenütt a következő rendet tartja meg író: előrebocsát egy nagy gondolatot, mint themát; erre következik a tény, mely az illető eszmét érzékelhető, szemlélhető alakban mutatja fel; és bezárja a sort az ezen ténnyel egybekötött igazság. Például: a bethesdai beteg saját bűne miatt 38 év óta fekszik nehéz testi betegségben (V. 14). Jézus meggyógyítja egyetlen szavával (V. 8—9). És ezzel kijelenti magát, mint Fiu, ki az atyához hasonlóan a szellemi élettel saját jó tetszése szerint rendelkezik (V. 19 s köv.). Vagy: Jézus a Galileai tenger tulsó oldalára menvén, egy sereg követőre talál, kiknek nincs mit enniök; az úr megelégti őket öt kenyérrrel és két hallal és daczára annak, hogy nőket és gyermekeket nem számítva, ötezeren voltak, még fennmaradt tizenkét kosár morzsalék (VI. 1—12). Ezen tényben alkalom nyílik Jézusnak magát úgy tüntetni fel, mint az atya által feljogosított fiu, kinek hatalmában áll adni az életből, mely megmarad az örök életre (VI. 26 s köv.). Vagy: Jeruzsalembe találkozik Jézus egy vakon születettel. A tanítványok kérdésére tudtul adja, hogy ez az ember azért született így, hogy ő kimutathassa rajta Isten működését, s magát a világ világosságának nyilvánthassa (IX. 1—5). A vak meggyógyíttatik (IX. 7); s az, ki a szellemileg vak zsidók által megvetetett: hívóvé lesz s hiszen benne, az Isten fiában (IX. 13 s köv.). És végre Lázár megbetegszik és meghal; Jézus Bethaniába megy s kijelenti a vele szembe jövő Mártának, hogy ő a feltámasztás és ítélet, és a ki benne hiszen, örök életet veszen (XI. 23—26). És Lázár az ő parancsszavára elhagyja a sirboltot (XI. 43).

y+k.

(Folytatása következik.)

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. febr. 16-án

Jelen vannak: Zeyk Károly egyhk. főgondnok, mint elnök, gr. Bánffy Miklós egyhk. főgondnok, b. Bánffy Dá-

niel, Gyarmathy Miklós, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla dr. Jenői Victor, Parádi Kálmán igazg. tanácsosok, Bodor Antal titkár, Balogh György ügyvéd, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok.

Az időközben ellátott ügyek előadása és tudomásul vétele után, a jogügyi bizottság jelentést tesz a marosvásárhelyi egyházközség malmának haszonbérbeadása iránt felterjesztett árverési feltételekről Csekély módosítás mellett az árverési feltételek jóváhagyatnak.

A jogügyi bizottság jelentést tesz a n.-enyedi főtanoda torozkó-szt.-györgyi, décei, és henningfalvi birtokainak haszonbérletére vonatkozó biztosítókról. A t.-szengyörgyi jószág bérleti szerződése megersiöttetik. A décei és henningfalvi birtokok haszonbérletje által kijelölt s a tanodai előjáróság által elfogadásra ajánlott biztosíték értékének megállapítására birói becsű rendeltetik.

Az ügyvéd jelentést tesz a Teleki könyvtár iránt folyó perben hozott első bírói ítéletről. Véleményes jelentésre kiadatik a jogügyi bizottságnak.

Olvastatik főt. Nagy Péter püspök úrnak az igaztanács f. hó 2-án kelt átiratára adott válasza, melyben futó pillantást vetve a gyulafehérvári papválasztás ügyének mozzanataira, kijelenti, hogy oly ügyben, a melyben az ő eljárása elleni beadványok vele nem közöltetnek, hanem azok alapján lehető felvilágosításai, vagy észrevételei teljes mellőzésével „beható tárgyalás“ után egyoldalúlag megállapítatik az irányadó nézet, neki többé szava nem lehet, ez ügyre vonatkozó minden felelőssége megszűnt; cselekedjék a m. ig. tanács belátása szerint, és ne vegye rossz neven, ha — használat végett — ő is megtartja magánál az előiratokat. Az igazg. tanács tekintettel az ügy sürgős voltára, felhívja a gy.-fehérvári esperest, hogy a dolog érdemleges elintézhete céljából haladéktalanul küldje fel betekintés végett a gy.-fehérvári egyhközség múlt évi aug. 11-én tartott gyűléséről vezetett jegyzőkönyvet, a candidáló bizottság mindkét rendbeli üléséről felvett jegyzőkönyveket, főt. Nagy Péter püspök úrhoz intézett felterjesztéseket, a püspök úrnak ezekre adott válaszát is, és általában minden ez ügyre vonatkozó előiratokat.

A jogügyi bizottság jelentést tesz a bürkös egyházközség korcsma jövedelme iránt támasztott kérdés tárgyában. Apáthy Péter alispán úr megkerestetik, hogy a politikai és egyházközségek között támadható per kikerülése céljából sziveskedjék megkísérteni a békés kiegyenlítést és az egyházközség igazságos igényének békés elismertetését.

A jogügyi bizottság beadja a b. Szentkereszti Zsigmond által a s.-szengyörgyi egyhközség leányiskolája javára tett 200 frtos alapítvány felvételére vonatkozó véleményét. A bizottság véleménye, mely szerint a tőke az egyhközség birtokában megtartandó, de a tényleg befolyó kamatok a községi leányiskolának továbbiintézkedésig kiadandók, elfogadtatik.

Hegedüs Lajos n.-enyedi esperes felterjeszti az ar. rákosi egyhközségnek Pásk Juonnál kötött vasári szerző-

dés némi megjegyzések mellett megerősítették; de egyidejűleg roszalás fejeztetik ki az egyházközség ama szabálytalan eljárásért, hogy a szerződést a maga idejében nem küldötte fel megerősítés végett.

r. t.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“ 7-ik számában Garzó Gyula, egy fölmerült eset nyomán, hozzászól „az adiphorák kérdéséhez.“ Egy katolikus pap, ugyanis, egy vegyes hitű párt, a luth. férfi reversalist adni vonakodván, az oltár előtt nem akart megesküdni, mihez képest a közel fekvő helység luth. papjához folyamodtak, ki meg egy ref. pap filialis templomát kérte el az esketésre, de a ref. pap megengedte bár a templomban a gyertyák gyújtását, de nem a keresztnék az asztalra kitételét. A kérdés a nevezett lapban megvitatás végett fölemlítettén, dr. Ballagi Mór korábban odanyilatkozott, hogy a kereszt nálunk adiphoron s így kár volt a ref. papnak a kereszt kitételét is meg nem engedni, miután a vallás érzelmi ügy s így miután a kereszt engem nitemben nem bánt, de a katolikus zárdában növekedett menyasszonynak szívéhez lehet növe, nem lett volna kedélye, e tilalom által, élte e fontos pillanatában sértendő. Garzó Gyula most ugyanez álláspontra helyezkedvén, még bővebben indokolja e véleményét s különösen aval is czáfolja az illető ref. papot, ki aval is akarta magát tilalmáért igazolni, hogy félt, nehogy hiveinek az engedély által botránkozást okozzon, hogy miért nem teljesítette az ügyet a presbyterium elé s miért nem igyekezett hiveire hatni, hogy maguk engedjék meg a keresztynén (kath.) testvér vallásos érzelmeinek ez ártatlan kielégítését. Bizony, aligha veszedelem származott volna abból, ha a kereszt egy félóráig a ref. urasztalon állott volna is!

A szám többi részét a korább már fölemlített cikkek folytatása tölti be.

* * *

A „Protestans Hetilap“ 7-ik számában W. folytatja elmélkedéseit a magyar protestans egyetem fölött — kimondván, hogy mostani prot. theol. és jogi akademiáink csak csonka intézetek lesznek mindaddig, míg a teljes philosophiai facultás által ki nem egészítettnek. Sajnosan látja, hogy nálunk is mindinkább lábra kap a felsőbb oktatás körében is a gyakorlatiaskodás, hivatkozva egyszersmind az egyetemek hazájára, Németországra, hol szintén hallható már ez irányban a panasz. Így Meyer „Deutsche Universitäts Entwicklung“ című értekezéséből idéz egy részletet, ki igen élénken rajzolja az anomaliát, mely a szakoktatás egyoldalúságában rejlik, a különböző szakok növeltjei egyáltalán ismeretlenek lévén, a többi szakok tudományos eredményeivel s az egyes tudományágak organicus összefüggésével. A dolog nálunk is épen így állván, W. ennek orvosserét abban látja, hogy egy teljes prot. philosophiai

facultás rendeztessék be, mely mint az universitas scientiarum elveinek képviselője kipótolja nálunk a hiányokat. Egy egyházkerület azonban nem bírván egymaga e föladatot megoldani, W. javasolja, hogy az egyházkerületek egyesüljenek s a midőn 55 középtanodát és 13 tanítóképezdét fön birnak tartani, tartsanak fön együttesen legalább egy phil. facultást is. E végett meg volna szüntetendő a 4 egyházkerület mostani 5 jogakadémiája közül 3 s az egyik egyházkerület jogi és theologiai akadémiaja mellé a bölcsészeti kar is fel volna közös erővel állítandó — hová? arról nyilatkozatát jövőre igéri.

Az „Egyházi és isk. Szemle“ két utóbbi számát nem kapván, tartalmáról nem referálhatunk.

IRODALMI SZEMLE.

(Religion und Kunst von dr. Gustav Portig. Erster Theil; Iserlohn 1879.)

Bizonyos könyvek tulajdonsága, bár nem ritkán szerencsétlensége is, hogy már tárgyuknál fogva annyi érdek, oly sok előszeretet, sőt kedvező vélemény előlegezésére csábitnak, hogy alaptalanul fölvetett igényeink félig sem levén kielégíthetők, megérdemelt csalódásunkban igen gyakran bosszus kifakadásokra hagyjuk magunkat ragadtatni, igazságtalanul a szerzőt okolván saját vakságunkért és tulfeszített követelményeinkért. Midőn a fennirt munkára czélunk néhány észrevételt tenni, először is egy ilyen mű közönséges elfogultságtól kötelességünk óvni magunkat s olvasóinkat. Mert kinék ne volnának sajátos álláspontjai, rejtve ápoltt véleményei, egy oly rendkívüli horderejű, s csak a legujabb időkben méltányolt kérdés felett, minő a vallás és művészet kölcsönös viszonya, melyre a hegelismus vetett először intenzivebb fényt? Portig műve sok tekintetben uttörőnek nevezhető, s a mi ily tárgyra őt különösen alkalmassá teszi, az épen személyisége, egyéni élményei, s kedélybölcséleti iránya, mely a művészet majd minden ágában otthonosságot szerzett meg neki, s alapos bölcselmi tanulmányokkal s nem mindennapi műélvezetek bő alkalmával párosulva, szavának e téren nem kis sulyt kölcsönöz. Metaphysicai kapcsolat szempontjából nem sok új volna mondható a vallás és művészet viszonyosságáról ma már; azonban más dolog, fogalmakat boncolni tisztán speculativ szempontból, meg más dolog a vallásos kedély nyilatkozatait aestheticai tényezők gyanánt fogni fel s tárgyalni, s végre ismét más dolog a gyakorlati theologia szempontjából foglalni állást a művészetekkel szemben. Ez utóbbi mozzanat az, melyet Portig könyve első sorban tár előnkbe, a Straussi eszmékből kiindulólag így téve föl a kérdést: vallás-e, vagy művészet-e az, mely az emberi lélek mélyebb szükségletei kielégítésére van rendeltetve? melyik közöttük az ősbib, elsődlegesebb? s ha igaznak tesszük föl, hogy a bölcselem és természettudományok a keresztynség, s általában a vallás bukását már csak idő kérdésévé tették: vajjon hihető-e, hogy helyébe az összművészetek cultusa van rendeltetve lépni, s pótolhatja-e ez amazt? Mint látható, az egész nem egyéb, mint a kereszt-

Folytatás a mellékleten.

■ Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 8. számához. ■

tyenség s humanitas oly sokat vitatott ellentétének egy más változata, melyet Portig, az extrem álláspontok gondos kikerülésével, a közvetítő theologia alapján gondol megoldhatónak. Lenni kell, szerinte, egy oly vallásnak, mely megadja a művészetnek azt, a mi illeti, s a nélkül, hogy ezáltal saját erejéből veszítene; mely épen universalitásánál fogva a művészeteket is universalismusra segítse, s saját abszolút életét abban visszatükröztetni hagyja. A szempontok ily rendezésénél fogva a munka súlypontja tulajdonképen a második synthetici részbe fog esni, melynek megjelenése közelebről várható. Megjegyzéseink tehát, ez alkalommal, csak a tárgyalás módszerére s legfőlegb egyes részletekre vonatkozhatnak, addig is, míg a czélbavett kiegészítés az érdemleges hozzászólásra képesíthetne. Ha ép ezért méltányos tartózkodás készit sok olyan elhallgatására, miben tájékozásunk még nem biztos, a vezérfonal nem levén kezünkben, úgy ez természetes. De ez épen nem zárná ki, hogy a szerző határozott álláspontot mutasson ki már ez első részben is, melyre nézve így, erős a gyanunk, hogy teljesen otiosus, s kapcsolata az utána következővel erőltetett, természetellenes. Hogy Portig egy csomó világirodalmi s műtörténelmi anyagot halmoz itt egybe — de azt is minden magasabbrendű kategorizálás nélkül — ez érdekes compendium összeállítására ad alkalmat, különösen a mennyiben közvetlen tanulmányokon s a legújabb források fölhasználásán alapszik; de ismétljük, szerves egészet nem képezhet, s különösen a kérdés kilátásba helyezett rendszeres tárgyalatására nézve nem bír jelentőséggel. Szükségesnek tartjuk ezt megjegyezni, annyival inkább, mert azon classicus irányt, mely régibb tudományos művekben épen az egyöntetőség s rendszeresség bizonyos plastikai bájában állott, sajnálattal vagyunk nélkülözni kénytelenek újabb írónál, mint a kik minél nagyobb tárgyhalmaz fölfeletésében keresik dicsőségüket, a nélkül, hogy solid irányelvek vezérlete alatt érvényesíteni tudnák a rend és arányosság ama szellemét, melyen a kutató lélek oly előszeretettel csüng. A tudományos eszmefejtés különböző methodusait ösmérjük: az általánosból a különökre, szétszórt jelenségek külső egymásutánjától fokontként föl, az azokat összetartó elvekig; láttunk speculativ eredményeket inductiv uton hozni ki (Hartmann jelmondata) stb., de a fejtegetésnek azon módja, melyet Portig követ, az analytici s synthetici résznek oly morev szembeállítására, még ha az eredmények tökéletesen összeesnek is, erőltetett, mesterkelt, s bántja egységérzetünket. A magasabb egységben föl nem oldott szempontok különfeletése, csak az átlátszósság rovására van. Így, miután első sorban a művészetnek a társadalmi életre való befolyása tárgyalatik, történelmi szempontból, a hellén, római és keresztényen korszakokon át, legkisebb átmenet nélkül csap át a mű a szinpad mai jelentősége, s a művészeteknek az egyházhoz és iskolához való viszonya vizsgálatába. Majd újra egyes kiemelkedő egyéniségek életrajzi és kritikai vázlata adatik,

a vallásos elemnek párhuzamos feltüntetésével, s végre azon tényszerű kapcsolatra fektetetik nagyobb súly, melyben a művészet és vallás egyes népeknél (természeti népek, chinaiak, indok, assyrok s babyloniak, phoenicziaiak, egyiptomiak stb. stb.) egymáshoz állott. Nem volna azonban igazunk, ha tagadnók, hogy Portig minde részleteket érdekesítően, bámulatos olvasottsággal s forrás kimutatással, sőt itt-ott talpraesett egyéni fölfogással dolgozza ki. Sőt aligha csalódunk, ha az egész munka, vagy legalább annak előttünk fekvő első része főbecsét abban véljük fölismerni, hogy minden egyes kérdésnél az arra vonatkozó legújabb véleményeket kivonatossan ismerteti. Idézi például, s helyeselni látszik, ifju tudósunk Pulszki Károlynak amaz észrevételét, hogy Rafaelre az antik nem volt lényeges befolyással tanéveiben, s hogy II. Gyula korabeli festményeiben csak az öltözékek s a staffage mutatnak antik motivumokat. E kiváló előnye mellett azonban sok tapasztalatlan író hibájában is osztozik, a kik elég fogékonyak, a tárgy csábjai által magokat a kitűzött határokon túragadtatni hagyják, a mi felette rossz hatású, kétes ingadozást szül. Nem jól teszi Portig, hogy Brendel kitűnő zenetörténetében a hegeli kategoriák szigorú keresztülvitelét gáncsolja, mert ő az ellenkező, s kétségkívül nagyobb hibába esik akkor, mikor oly egyszerű kategorizálást sem tűr meg, minő például az olasz és német festészet különböző irányzatainak határozott oskolákká való csoportosítása elve, mely elvet épen a műtörténelem mai módszere emeli nagy fontosságra, azon physicali constituensek kedvéért, melyek, mint éghajlat, vegetáció, népélet, politikai s vallási viszonyok stb., a styl módoszataiban közvetlen kifejezésre jutnak. Ha Portig az abstractio terén marad vizsgálatában, vagy csupán a vallás és művészet, jobban mondva, a hit és aesthesis kedélybeli rokonságának lélektani fejtegetésére szorítkozik, ez ellenvetéseket kikerülheti vala; de egy lépést tett a rendszeres műtörténelem felé, a nélkül, hogy számot vetett volna az itt felmerülő igényekkel. Igaz, hogy szerzőnek szándéka csak a vallásos háttér föltüntetése volt, egyes kiemelkedő szellemek remekeiben; de vajjon e vallásos háttér, még ha csak negative mutatkozik is, kevésbbé van meg, s kevésbbé fontos-e Cervantes, Molière, Byron és Heinenél, kikerül a munkában szó sincs, mint a shaksperi tragoediák erkölcsi világnézetében, vagy Beethoven monumentalis 9-ik symphoniájában, a humanitas ez evangeliumában, mint nevezik, melynek alapgondolata, hogy: „a keresztén át a koronára, harczon át a békére, s sötétségen át a világosságra?“ Vagy tovább menve, a spanyol auto-ekben nem-e a katolikus dogmák közvetlen kifejezését szemlélhetjük, azon hitelvben, hogy a külső cselekedetek üdvözítnek, s ha valahol, úgy itt bizonyára alkalmá nyilhatott volna Portignak a vallás befolyásáról pertraktálni; ennek daczára azonban a spanyol nemzeti dráma fontos korszakát érintetlen hagyja, s helyébe oly adatokat halmoz egybe, mint például, hogy Shakspere művei 15000-féle szót tartalmaznak, míg az ó-szövetség csak

5642-félt; vagy hogy Doré Gusztáv a szentírás illusztrációit éjjeli 12 s 3 óra közt dolgozta s Dickensnek amerikai föl-olvasásai egy milliót hoztak be stb., melyek magokban igen érdekesek lehetnek, de itt épen fölöslegesek, sőt a lényeg rovására említetnek föl. Hasonló aprólékosságok még jobban visszatetszenek ott, hol Portig sajátos s ide nem illő patriotizmussal, a német ephemer irodalom s művészet egy halom ismeretlen nagyságát sorolja föl, helyet szentel Mengs Rafael eklektizáló irányának, Overbeck kicsinyes, erőltetett modorának, sőt a nazarenus Schadowot s Max Gábor bír-
 hedt „Effectstück“-jeit sem feleli ki, de a magyar festészetnek diadalmas, s világjelentőségű átcsapását a történelem-philosophiai fölfogásra, Zichy és Munkácsi újabb remekeiben, egy szóval sem említi. Pedig ép ez a tér az, hol az újabb koreszmék parancsoló szükségességgel öltenek alakot a művészi kedély nyilatkozataiban. Hogy a német hiúság Faustban úgy, mint Hamletben tükröt vél tartani látni saját „Germanenthumja“ elé s önmagával tetszeleg, ez ugyan régi, de végre is ártatlan dolog; azonban az elvek és igazságok méltatásában van jogunk több részrehajlatlan objectivitást kívánni. Kimondjuk nyíltan: részünkről képzelhetőnek, sőt lehetőknek tartjuk az összes művészettörténelmi anyag vallásos szempontból való tárgyalását, lépésről-lépésre, a nélkül, hogy a változó fölfogás a tényeknek, vagy azok historiai kapcsolatának bármilyen inverzióját, megcsontítását s reductióját tenné szükségessé: azon tárgyalásmóddal szemben azonban, melyet a szerző tervezett munkája ez első részében követ, nem vagyunk képesek megfelelő észak-
 tegoriát s helyes bírálati kiinduló pontot állítani fel. Ez észrevételektől eltekintve már, Portig több helyt találó ítéletet mond a viszonyokra. Korunk általános művészi tendenciáját, igen helyesen, az universalismusra való törekvésekben ismeri föl, csak hogy e törekvések jogosultságát nem szükség azok jelenlegi leggenialisabb prófétájának, Wagnernek, aránylag még nagyon elégtelen kísérleteiből ítélni meg, mint ő teszi. Wagner Richardban a költészet és zene még csak mennyiségleges compromissumot képvisel, a mennyiben mindkettő veszít az egyesítés által, de lehetőknek tartjuk az egyes ágaknak oly qualitativ, benső kapcsolatát, hogy egymást szabadon hatva át, emeljék érvényre a művészi eszme tökéletes totalitását. Csak a különböző szemléletek kölcsönös föltételezettségének physiologiai tényére utalunk ez ötletből; a zenai érdekre, mely Romeo s Julia „erkélyjelenetében“ megragad; Bach zenéje objectiv tisztaságának architectonicus elemeire; a szín és idom magvára, a Beethoveni s Mozarti művek conceptiojában; azon nevezhetlen benyomásra, mely alatt Rafael madonnái zenévé olvadnak lelkünkben, stb. A jövő universalis drámája feleletet fog adni e kérdésekre, de e felelet, azt hisszük, nem a Wagneri körülírás és végtelen melodia lesz. Más jellemző tulajdonságát napjainknak Portig azon tényben emeli ki, hogy kritikai kiadások rendeztetnek kiválóbb írók műveiből, melyekben az egyén commentáltatik, jelleme s életpályája kiválóbb momentumai után, s így az eredetileg aestheticai érdek erkölcsi s psychologiai irányban is

igénybe vétetik. Továbbá idevág, hogy a fokozott közlekedési eszközök által előidézett terjesztése s közhasznosítása a szellemi termékeknek, mint a népelet kovásza, kiszámíthatatlan jótékony hatást gyakorol. Általában örülünk azon, hogy Portig, sokat gáncsolt korunk intézményeivel s irányzataival szemben nem táplál oly elítéleteket, mint némely pietista lélek. Nem leplezi hibáikat, de előnyeiket is őszintén elismeri. Ellentétben azokkal, kik az ókorhoz fordulnak mértékért jelen viszonyok megítélésében, önállóan bírja fölfogni a 19-dik század nagy kultúreszméit. Daczára ennek azonban, nem épen ment néhol az orthodoxismus szelidebb árnyalataitól. Ha például Shaksperében a személyes hívőt és positiv keresztyént vitatja Elzével szemben, úgy itt buzgalma túlrágadja a helyes határokon. Mert mindenesetre Shakspere s bárki más álláspontja a keresztyénséggel szemben csak objective határozható meg, azon mérték útján, melyet művei képviselnek, s e tekintetben Elze sem tagadja, hogy Shakspere a világot mint erkölcsi organismust fogja föl, s a vallás sulypontját, igaz keresztyén értelemben, a lelkiismeret erkölcsiségébe, az activ szeretet műveibe helyezi, de e körülményekből tisztán személyes meggyőződésére vonni következtetést, túlesik eszközeink hatalmán. Szépen fejtegeti különben Portig egyéni nézeteit Shakspere erkölcsi életnézetéről, bár nem sokban eltérőleg Ebrard, Gerwinus, Ulrici s mások felfogásaitól. Legtapintatosabb megjegyzései: hogy nála az erkölcsi eszme diadala, a dráma végén, magasb szükségesség gyanánt áll be. Vagy a bűn semmisíti meg önmagát, a mennyiben tragikai végzettséggel mind több-több roszt szűl, míg az egyes bűnök sőtét felhővé gomolyganak össze s viharban törve ki tisztítják meg a fülledt légkört (III. Richard, Macbeth); vagy pedig egy nem életképes nemzedék megy tönkre, s sirja fölött az isteni bölcsesség új kor s új világrend szellemét támasztja föl (Lear király s Hamlet). Mélyen keresztyéni az, hogy Shaksperénél a roszt nem mértékhiányt, vagy szükséges átmeneti pontot jelöl a jóra, de szabad elhatározásból eredő pártütés Isten ellen stb. Nem szándékunk tovább részletezni Portig elméletét Shakspereről, még csak néhány reflexióját közöljük, Michel Angelonak a sixtusi kápolnában levő kolossalis „utolsó ítéletére“ vonatkozólag, melyet, mint Portig magát kifejezi, a mester a reformatio hajótörése miatti haragjában teremtett. Az óriási mű az oltárfalat ékíti, 60 láb hosszú, 1541-ben kezdetett meg, s hét év alatt lön befejezve. A festményen körülbelül 300 meztelen alak van, melyek az erkölcsi tulajdonságok legváltozatosabb scáláját tárják a néző elé, a legmesteribb jellemzésben. Festői szempontból e mű, a kitűnő műtész, Burekhardt ítélete szerint, örök csodálat tárgya. Krisztus itt nem annyira mint világmegváltó, de mint világbíró jelenik meg, s mindazonáltal a horzalmas fönségnek e remeke nem csak lesújtó, de erkölcsileg tisztító is. Evangeliumi fölfogásra mutat az, hogy a festmény központja a Krisztus, nem pedig Mária, vagy a szentek. A világítólet mint ama nagy tragoedia tetőpontja van fölmutatva, mely istenországának e világ gazdagaival való küzdelmeként játszatik le. Szent komoly-

ság főnséges pathos- lengi át ez óriás művet. Michel-An-
gelo a renaissance mestereinek leghatalmasabbika, titan
küzdőlemben forrva önmagával. Sohsem jut teljes tisztulásra
és ezért hiányzik műveiben a kibékülés isteni szelleme. De
eszméi gygasiak, majd hogy le nem roskad alattok. Genialis
gondolata volt a teremtést mint mozgást tüntetni föl. E
freskojában az a motívum, midőn Isten jobbkeze mutató
ujjával érinti Ádám ujját, mintegy az isteni villanyfolyam
közlése által symbolizálandó annak életre keltését, mysticus
hatásában egyike a legmegkapóbb conceptioknak. Danteval
rokon abban, hogy mindketten a kijelentésből meritik leg-
nagyobb tárgyaikat, mindketten felülről nyerik az inspira-
tiót, mely őket ép oly egyetemes, mint lényegesen keresz-
tyéni magaslatra emeli. Mindkettő nehéz küzdelmet állott
ki az ideálért, hogy egy földfeletti magasb létet valósítson
meg a földön, s mindkettő mélyen érezte azt, hogy csak a
ki gyermeki egyszerűséget hordoz szívében s Istennel szem-
ben magát szegénynek érzi, lehet valódi ihletett művész.
E mellett Michel-Angelo, bár Plato mély tisztelője volt, son-
nettjeiben valódi keresztyén eszméket penget, minő a hit
által való megigazulás, az átértett bűnbánat, Istennel való
egyesülésre vágyódás. Ő látta Savonarolát a máglyán égni,
kihez barátság vonzotta, s a reformatorok iratait a híres
költő, Vittoria Colonna körében tanulta ösmerni, kit 62
éves kora daczára, lelki tisztaságáért bensőleg szeretett. Mi-
kor Vittoria meghalt, lelkét kétségbeesés marczangolta, de
a halottnak csak kezeit, nem homlokát, meré megcsókolni.
Platonismusának megható bizonyága! S midőn IV. Pál pá-
pa megkezdé a protestansok üldözését, e feletti mély bána-
tát az éjhez írt híres sonnettjében fejezi ki, melyben köz-
vetlenebbül hangzik mint valaha a megváltás utáni vágy.
Igy Portig, s mi hozzátesszük, hogy nagy szellemek élet-
s kedélytükainak hasonló leleplezése s tanulmánya, bár csak
vázlatosan tartva is, magas gyakorlati becsü részét képezi a
műnek. Ez óriás lángelmék evangéliuma az, melyből több-
bet tanul s tanult az emberiség, mint a szobabülcselek
nagy sergének ridegen összehalmozott kongó elméleteiből.
S épen ezért, ha egy más fejezetben szerző a művészetnek
az iskolához való viszonyáról, valamint a színház, mint a
társadalom s örök emberi tükre, magas jelentőségéről szól-
va, idealis és magasröptű gondolkozásának adja tanubizony-
ságát, csak helyeslő elismeréssel követhetjük eszmemenetét.
A zongoratanításban ne virtuozokat dressirozzanak tanító-
ink, de az izlést fejtsék, ne üres hatásvadászat, de nemes
tartalmasság legyen törekvéseik czélja. Fensőbb tanodáink-
nál mi is sajnálattal tapasztaljuk a műveltségtörténelmi tan-
eszközök hiányát, holott már a középtanodai oktatásnál, a
régii classicusok magyarázata, a görög és római világ mo-
numentalis emlékeinek szemléltetése kíséretében kellene hogy
elbárássék, hiszen jó fametszetek, fényképek, gypslenyoma-
tok, alig kerülnek többbe, mint egy jó könyv. Viszont ki-
vánatos, hogy a színház is, mint oly mivelődési tényező,
mely fontosságban mindjárt a sajtó és iskola után követ-
kezik, a maga idealis jelentőségében méltattassék. Fájdalom-
mal látjuk, hogy ma már kevés azoknak száma, kiket tisz-

ta művészi érdekek vonz a színházba, a nagyobb rész csak
szokásból, unalomból, kíváncsiságból, szórakozásból látogat-
ja. Ha azonban a színház meg akarja őrizni méltóságát,
szükség, hogy kiragadtassék a korlátlan verseny és nye-
részkedés karmai közül, s a színészek, részreahló, chablon-
szerű vagy tudatlan referádák helyett, kellő színvonalon
áll, öntudatos és tárgyilagos kritika ellenőrzése alá he-
lyeztessenek. Csak így érhető el az a czél, hogy a dráma-
irodalom elsőrendű termékei méltó és művészi becsü elő-
adásokban mutattassanak be a nép előtt. A merő látványos-
ságok, léha operettek s divatos feldolgozású pikáns tárgyak
természetesen, örökre le kell hogy tünjenek a nagyra hiva-
tott deszkákról. Csak két pont van, melyben nem örthetünk
egyét Portiggal; felfogása a színházról tulságosan elvont, s
abban, hogy azt bizonyos kosmopolitismus hamis látszatá-
val kívánja fölruházni, teljességgel nincs igaza. Mert a
színház, mindig és mindenkor, első sorban nemzeti intéz-
mény gyanánt kell hogy tekintessék, mint a nemzeti élet
legérzékenyebb hőmérője. Ha a nemzeti nyelv és öntudattal
szemben tartozó szolgálatait földadja, feladatát téveszti, s
megszünik gyakorlati, realis alappal birni. Másfelől Portig
aggályai tulzottak, midőn a nyílt színpadon való imádko-
zásban, vagy bármi más, ott végrehajtott vallásos cselek-
vényben s keresztyén szentségek scenikai alkalmazásában
szükségkép profanatiót lát. Utalunk Dräsekére, ki e kérdést
elfogulatlanabban tárgyalja (Die Darstellung des Heiligen auf
der Bühne 1815). Erkölcsileg igen nagy tárgyak drámái
földolgozása kétségkívül nehézségekkel jár, sőt talán joggal
ki is záratik; de ennek oka aztán tisztán aesthetical ter-
mészetű, s a dráma lényegéből foly, nem pedig keresztyén
ethikai szempontból eredő postulatum. Természetesen ez, és
hasonló helyeken, Portigból is inkább a theologus, mint a
műbölcselő szól, s általában kimondhatjuk, hogy e kettős
szempontnak nehéz egyesítését, fentebbi kifogásainkat le-
számítva, jelen mű nem kevés sikerrel hajtja végre.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 febr. 21.

ZSEDÉNYI EDE

az ágost. hitűek országos zsinatának elnöke, a legrégebb
magyar képviselő — nincs többé. E lapok olvasói előtt,
nem szükség fejtegetnünk, hogy ki volt Zsedényi, hisz ne-
ve feledhetetlen a magyar protestansizmusban, melyet nem-
csak mint nemzeti életünk védbástyáját tekintett, de gaz-
dag alapítványai által, tényleg erősített is. Ő, a ki fukar-
ságáért a „sparmeister“ nevet nyerte, mely őt jellemezve
ép oly megtiszteltetéssé volt válandó, mint a protestans név
az első reformatoroknál; ő, ki a magyar parlamentben a
magyar költsékezés réme volt, szigoru vetőjával, — a magán-
életében is csaknem tulzóan takarékos férfit, nem riadt vissza

áldozatoktól ott, hol a közjó kívánta gyámolítását. — Lőcsén 1875-ben született, s Deák Ferencznél előbb lett képviselő s az is maradt mind máig. A megyei élet s a diéták küzdelmeiből meríté ma már oly ritka államférfui feddhetetlenségét, s most, midőn a költségvetési vita újra feltárja az ország nehéz sebeit, melyeknek gyógyítása legbuzgóbb törekvései közé tartozott mindenha — szelleme s példája hadd lebegjen azok előtt, kik e nemzet jövője s sorsa fölött intézkedni vannak hivatva. A magyar protestantizmus örökre őrizni fogja emlékében a nagylelkű adakozót, a vallásügyi pátenst elleni küzdelemben megtörhetetlen erőlyü, s rendíthetlenségéért a börtön homályát is sinlett nagy hazafit. Tetemei szombaton szállítatnak Budapestről Lőcsére, hol az örök nyugalomnak fognak adni. Áldás emlékére!

— Ifj. Demeter Károly, marosvásárhelyi tanodánk-nál a természettan és vegytan fiatal tanára, mult vasárnap tartá diszes közönség jelenlétében székfoglalóját: A tudományos vegytani buvárlatról. A talpraesett kerekdedséggel kidolgozott értekezés alaposan és közérthetően mutatá ki a vegytannak, mint tudománynak, mivoltát s nagy jelentőségét. Az ünnepélyt, a választási okmány fölolvastatása után, az érdemekben gazdag főgondnok: dr. Antal László tartalmas beszéde nyitá meg, rámutatva a természeti tudományok lényegére és fontosságára; a beköszöntő után Bihari Sándor, igazgató tanár a tanári kar nevében, Bari Zsigmond ellenőr pedig az ifjuság nevében üdvözölte a kitünő készült-ségű fiatal tanárt. A diszes közönség soraiiban láthatók valá-nak: dr. Antal L. Kabos L. gondnokok, Kovács Ferencz, r. kath. esperes, dr. Tolnai Lajos, Vass Tamás ref. papok, Demeter Károly, a beköszöntő édes atyja, Szabó Károly egyetemi tanár s mások. Szíves jó kívánatunkat, részünkről is, tanári karunk legfőfő tagjának.

— Magyarai Pál, n.-enyedi főtanodánk csak most be-állott jószág- és jogügyigazgatója, Aranyosmegye egykori alispánja, a kitünő hazafi, család-apa s fáradhatatlan egyhá-zi hivatalnok, f. hó 21-én jobb létre szenderült. A kisen-vedett férfit osztatlan bizalom kísérte új állomására, mert tőle lehetett várni, hogy az enyedi tanoda vagyoni és jogü-gyeit teljesen rendezend s a várakozást rövid hivatalkodá-sa is igazolta, de fájdalom, épen hivatali buzgalma lőn vá-ratlan halála okozója, egy erdőügyi kirándulás alkalmával ko-csija fölborulván, oly szerencsétlenül esett le, hogy oldal-törést szenvedett s pár heti betegeskedés örökre elvitte azt, ki a közügynek s családjának még sokáig élhet vala. Öz-vegy és egy fiu s számos rokonok siratják, a közügy mel-lett, a 64 évet élt derék férfit; temetése f. hó 23-án lesz Felvinczen. Nyugodjék békében

— Tolnai Lajos, marosvásárhelyi egyházunk egyik papja, a szépirodalom körében ismert író, a mult héten ál-lott a kolozsvári egyetem bölcsészeti kara előtt „cum lan-de“ tudori szigorlatot.

— A magyar képviselőház elnöke a febr. 17-iki ülésben mutatá be a háznak, egyházkerületünk határozatá-ból az ig. tanács által fölterjesztett két rendbeli kérvé-nyünket, egyiket, a melylyel nemcsak állomáshoz jutott pap-

jainkat, hanem papnövendékeinket s ideiglenes alkalmazás-ban levő papjelöltjeinket is mentesítettni kérjük a katonai szolgálat alól; másikat, melyben ugyanezt a kezdeményt kérjük tanítóképezdénk növendékei s illetőleg tanítóink szá-mára is. Vajha sikere is lenne kérelmeinknek — bár alig hihető, hogy ez eredmény a védrendszer jövő évi érdem-leges ujjaalakítása előtt bekövetkezhetnék. De jó volna, hogy bár akkor bekövetkezzék.

— Az ország fővárosa, a muló látványosságok mel-lett, örök időkre szóló módon is megünnepli a Felsőgek ezüst-lakodalmát, százezer forintos alapítványt téve egy gyermek-menhely felállítására s a belügyminiszter már jóvá is hagyta e tervet. Hát egyházkerületünk nem keres-e valamely módot, hogy szintén kifejezést adjon a Felsőgek iránti hódolatának és ragaszkodásának?

— Sándor Domokos — ha jól tudjuk: dévai áll. reáliskolai tanár — a „Család és Iskola“ legutóbbi szá-mában Észrevételek közlését kezdi meg elemi iskoláink szá-mára kiadott egyházkerületi tantervünknek az ének ta-nításra vonatkozó részére. Annak idején talán hozzászó-lunk e kissé igen is polemicus hangon tartott észrevételek-höz, de azért nem hallgathatjuk el örömminket, hogy tan-tervünk mind nagyobb figyelmet költ s nemcsak a közok-tatási miniszter nyilvánította felőle, az ig. tanácshoz inté-zett leiratában, elismerését, hanem a szakemberek is föl-híva érzik magukat a hozzászólásra. Az elméleti vitából, tisztességgel folytatva, az ügy vonja a legtöbb hasznot.

— A Fröbel gyakorlati kézikönyve szerzője Ko-bány M. az érkező tömeges kérdézőközlésre tudatja, hogy a mű márczius közepén okvetlen megjelenik, s hogy 2 frt-tal csak most lehet megrendelni Raumann Frigyes-nél koronaherceg u. 3 sz., mig megjelenés után csak 3 frt bolti áron kapható.

— A madrasí hinduk aláírás utján 125,000 fran-kot szedtek össze, hogy egyik bálványuknak ékköves koro-nát vegyenek. Árából ítélve, ugy látszik, ez még szebb lesz mint a melyet a francia katolikusok ajánlottak Szt. Mi-hálynak, s mely a párizsi világiállításon is látható volt.

— Renan nagy művének, a „Keresztység eredet-ének“ hatodik kötete, mely „Egyház“ címet visel, meg-jelent; a hetedik pedig, mely „Márk Aurél“-t lesz tárgya-landó, sajtó alatt van.

— Vettük A tiszántuli ref. középiskolai tanáregye-sület évkönyvét, az 1878—9 évről, szerkesztette Gergely Károly, egyesületi jegyző. A derék egylet mult évben kez-dett működésének s illetőleg szervezkedésének tőiténét nyújtja e 140 lapra terjedő füzet, közölve az egylet alap-szabályait; az egyesület tagjait (tisztelőtbeli tagok Róvész Bálint püspök; Imre Sándor és Ladányi Gedeon egyetemi tanárok; alapító tag 5; pártoló tag 29; rendes tag 72); az állandó bizottság tagjait; az alakuló és a rendes köz-gyűlés jegyzőkönyvét; a közgyűlési beszédeket (Szegedi Sán-dor elnöki megnyitóját és Gergely Károly jegyzői előterjesz-tését) végül pedig négy értekezést (Töredékes gondolatok a magyar írásbeli dolgozatokról, Futó Mihálytól; A magyar nyelv tanításáról, különösen a gymnasium alsóbb osztályai-ban, Vozári Gyulától; A gymnasiumi vallástanításról, Ger-gely Károlytól és A latin nyelv elemi tanításáról, Békési Gyulától). A csinos kiállítású füzetet (nyomatott Debreczen-ben a város nyomdájában, ára 80 kr), Gergely Károly szer-kesztő rövid végszavai zárják be, némely utólag történt mo-zzanatról értesítvén az olvasókat — kik vajha minél na-gyobb számban lennének!